

Sámedikki 2011 jahkediđáhhus

Mearriduvvon 23.2.2012

Ášši 5/12

SÁMEDIGGI SAMETINGET

Ávjovárgeaidnu 50

N-9730 Karasjok/Karášjohka

Telefon +47 78 47 40 00

Telefaks +47 78 47 40 90

samediggi@samediggi.no

www.samediggi.no

1 ÁLGGAHUS	6
SÁMEDIGGEVÁLGA.....	6
SÁMEÁLB MOT FOANDA	6
DÁSSEÁRVU	7
Dásseárvu.....	8
Oahpahus.....	8
Kultuvra	8
Ealáhus.....	8
Areálat.....	8
Dearvvašvuohta, sosiála ja fuolahus.....	9
Váilevaš prosedyrat bušehttakonsultašuvnnaide.....	9
BUORET BÁLVALUS	9
2 OAHPAHUS	9
MÁNÁIDGÁRDDIT	10
Ovttasbargu	10
Diehtujuohkin ja bagadallan	11
Prošeakta sámi duhkorasat ja pedagogalaš ávdnasat mánáidgárddiin.....	11
Mánáidgárdebeaivi.....	11
Sámi mánáidgárdedoarjaga evalueren	12
Doarjja mánáidgárdeoahpponeavvuide.....	12
Doarjja sámi mánáidgárddiide	12
VUOĐDOOAHPAHUS JA RÁVISOLBMUIDOAHPAHUS	12
Ovttasbargu	12
Stuoradiggedieđáhus nuoraidskuvlla dási birra	13
Ođđa gelbbolašvuođagáibádusat sámegeiel oahpahusas.....	13
Diehtujuohkin ja nevvodeapmi.....	13
Oahppoplánat	14
Fága- ja diibmojuohku.....	14
OHCANVUĐOT DOARIJAGAT	15
Dábálaš oahpponeavvut vuoddooahpahussii.....	15
Erenoamážit heivehuvvon oahpponeavvut	15
Sámi oahpponeavvoportála.....	16
Gelbbolašvuođalokten.....	16
Stipeanda ohppiide geain lea sámegeiella fágan joatkkaskuvllas.....	16
Váikkuhangaskaoamit maid Sámediggi hálddaša.....	17
Verdde-prošeakta	17
Čállin- ja lohkanveahkki vuorrasit sápmelaččaide	17
Giellaprográmma – sámeálbmot foanda	17
ALIT OAHPPU.....	18
Ođđa reviderejuvnon rámmaplána ovdaskuvlaoahpaheaddjiohppui.....	18
Našunála rekruterestrategiija sámi alitohppui	18
Dialoga sámi oahpaheaddjiohpporegiovnain.....	18
Gelbbolašvuođalokten oahpaheddjiide.....	19
Miellahtuid nammadeapmi rámmaplánalávdegoddái ođđa oahpaheaddjiohppui 8-13	19
Stipeanda alit ohppui	19
DUTKAN	20
Kandidáhtat dutkanrádi divišuvdnastivrraide	20
Sámi dutkan ja alitohppu lávdegoddi.....	20
Regionála dutkanfoanda	20
Davvi- Norgga dutkanfoanda:	20
Gaska- Norgga dutkanfoanda:	21
Akkreditereneavttut ođđa doavttergrádaoahpuid álgaheapmái.....	21
Stivrallahtuid nammadeapmi Sámi Allaskuvlii áigodagas 2011 - 2015.....	21
3 GIELLA	21
OVTTASBARGU.....	21
Sámedikki giellakonferánsa	22
Sámedikki giellastivra	22
Davviriikkalaš ovttasbargu.....	22

<i>Ráđđehusa sámegielaid doaibmaplána</i>	22
<i>Elgå skuvla</i>	23
TERMINOLOGALAŠ OVTTASBARGU.....	23
SÁMI GIELLAGUOVDDÁŽAT	23
SÁMEDIKKI GUOVTTATEGIELALAŠVUODADOARJJA	24
<i>Guovttegielalašvuoda juolludaneavttuid rievdadeamit</i>	24
<i>Suohkaniid guovttegielalašvuodadoarjaga geavaheami raporteren</i>	24
<i>Fylkasuohkaniid guovttegielalašvuodadoarjaga raporteren</i>	25
SÁMI GIELLAISKKADEAPMI	25
SÁMI TERMINOLOGIJA	26
SÁMI BÁIKENAMAT	26
OHCANVUODOT DOARJAGAT SÁMEGIELPROŠEAVTTAIDE JA DOARJAGAT SÁMEÁLBMOT FOANDDAS	27
4 KULTUVRA	28
OVTTASBARGU.....	29
SÁMI ÁSAHUSAT.....	29
<i>Sámi kulturviesut ja kulturgaskkustanáhusat</i>	30
<i>Várdobáiki</i>	30
<i>Oslo sámi viessu</i>	30
<i>Saemien Sijte</i>	31
<i>Sámi teáhterat</i>	31
<i>Sámi festiválat</i>	32
<i>Girjebusset</i>	32
<i>Sámi museat</i>	33
<i>Sámi dáiddamusea</i>	33
GIRJJÁLAŠVUOHTA.....	33
MUSIHKKA	34
MEDIAFÁLALDAT	34
SÁMI GIRKOÁŠŠIT	34
VALÁŠTALLAN	34
SÁMI DÁIDDÁRŠIEHTADUS	35
SÁMEDIKKI NUORAI DPOLITIHKALAŠ LÁVDEGODDI	35
OHCANVUODOT VÁIKKUHAN GASKAOAMIT KULTUVRII	36
<i>Doarjja musihkkaalmmuhemiide</i>	36
<i>Doarjja girjjálašvuhtii</i>	36
<i>Mánáid ja nuoraid kulturdoaibmabijut</i>	36
<i>Eará kulturdoaibmabijut</i>	36
<i>Sámegielat sárggusgovvaráiddut</i>	37
<i>Sámi girjelágádusat</i>	37
<i>Sámi deaivvadanbáikkid</i>	37
<i>Investerendoarjja sámi girjebussiide</i>	37
5 EALÁHUSAT	37
SÁMEDIKKI EALÁHUSOVDDIDANDIEDÁHUS.....	37
OVTTASBARGU.....	38
<i>Stuorradiggediedáhus ođđa eanadoallo- ja biebmopolitihka birra</i>	38
MARIIDNAEALÁHUSAT	39
<i>Riddoguolástuslávdegoddi</i>	39
<i>Guolástusreguleremat</i>	40
<i>Gonagasreappát</i>	40
<i>Anadromalaš luossabivdu</i>	41
<i>Guolástusreguleremat jogain ja mearas jagis 2012</i>	41
<i>Šiehtadallamat Suomain Deanučázadaga birra</i>	41
<i>Njávánčázadaga báikkálaš hálddašeapmi</i>	41
<i>Mearrageavahus</i>	41
<i>Mearranjihčehasat</i>	42
<i>Økologijja – stárravuvddiid ođdasis šaddan</i>	42
<i>Ovttasbargu guolástusorganisašuvnnaiguin</i>	42
EANADOALLU.....	42
BOAZODOALLU	43
<i>Dásseárvu boazodoalus</i>	43

<i>Boazodoallolága láhkaásahusat</i>	43
<i>Boazodoallohálldašeami rievdadeapmi</i>	44
BORASPIRET	45
<i>Buhtadusortnegat bohccuid massima ovddas maid boraspiRET borret</i>	45
JINJEVAERIE SÁMEČEARRU.....	45
LOTNOLASEALÁHUSAID ÁRVOHÁHKANPROGRAMMA JA SÁMI MÁTKEEALÁHUSAT	46
DUODJI.....	46
<i>Fidnooahppiortnet duojis</i>	47
<i>Nissonolbmot fitnodateaiggádin ja ealáhusdoallin</i>	47
<i>Ohcanvuđot doarjagat ealáhusovdánahttimii</i>	47
6 AREÁLAT, BIRASGÁHTTEN JA KULTURSUODJALEAPMI.....	50
AREÁLAT	50
<i>Plána- ja huksenlága čuovvoleapmi</i>	50
<i>Finnmárkkuopmodat</i>	50
<i>Vuođđudus Protect</i>	50
<i>Fápmohuksen</i>	51
Konsultašuvnnat čielggadanprogramma birra	51
Dutnjesvuona bieggafápmorusttet	52
Hámmanoaivvi bieggafápmorusttet.....	52
Raudfjellet bieggafápmorusttet	52
132 kV fápmoláguideapmi Lulli-Helgeláddas.....	53
Regionála bieggafápmoplána Finnmarkku várás.....	53
Mineráladoaimmat	53
BIRASGÁHTTEN	54
<i>Biologalaš šláddjivuođakonvenšuvdna</i>	54
<i>ON dálkkádatkonvenšuvdna</i>	55
<i>Bievlavuodjin Finnmarkkus</i>	55
KULTURSUODJALUS	55
<i>Statistihkka mii čájeha doaimmaid</i>	55
<i>Báikediđostallamat</i>	56
Plánaprográmma odđa ruvkedoaimma ásaheami várás Biedjovággái	56
Odđa 420 kV-fápmolinnjá gaskal Báhcavuona ja Hámmárfeastta:	56
Odđa 420 kV-fápmolinnjá gaskal Ofuohta ja Báhcavuona.....	57
<i>Vuosttaldeamit kulturmuitaláhkii ja dan rihkkumat</i>	57
<i>Vistesuodjalus ja dikšun</i>	58
<i>Odđasis hávdádeapmi Nuortalaš siidii</i>	58
<i>Ceavccageađgi máilmmiárbelisttas</i>	59
<i>Geahččalanprošeakta gaskaboddasaš válddi fápmudeami birra kulturmuitalága vuodul</i>	59
<i>Ovttasbargu</i>	59
<i>Ohcanvuđot doarjagat kulturmuitosuodjalussii</i>	60
7 DEARVVAŠVUOHTA, SOSIÁLA JA FUOLAHUS.....	60
OVTTASBARGU.....	61
SÁMI OVDDASTUS DEARVVAŠVUOĐADOAIMMAHAGAIĐ STIVRRAIN.....	61
SÁMI MÁNÁID VUOIGATVUOĐAT MÁNÁIDSUODJALUSBÁLVALUSAS	61
PSYKALAŠ DEARVVAŠVUOHTA.....	62
GÁRRENDILLI	63
OVTTASDOAIMMANOĐASTUS.....	63
<i>Nationála dearvvašvuoda- ja fuolahusplána</i>	63
<i>Odđa láhka álbmotdearvvašvuodas</i>	63
<i>Gielddalaš- ja fuolahusbálvalusláhka</i>	64
<i>Kvalitehta ja pasieantasihkarvuohhta</i>	65
NATIONÁLA BIOTEKNOLOGIIJASTRATEGIIJA	65
HEAHTEDIEĐIHANBÁLVALUS	66
OHCANVUĐOT DOARJAGAT DEARVVAŠVUOĐA-, SOSIÁLA- JA FUOLAHUSPROŠEAVTTAIDE.....	66
8 REGIONÁLAOVDDIDEAPMI.....	66
REGIONÁLA JA BÁIKKÁLAŠ OVTTASBARGU	66
<i>Ovttasbargošiehtadus Finnmarkku fylkkagielddain</i>	67
9 RIIKKAIDGASKASAŠ JA SÁMI OVTTASBARGU.....	67

SÁMEDIKKI RIIKKAIDGASKASAŠ ÁDGIRUŠŠAN	67
<i>Čoahkkimat guovddáš eiseválddiiguin</i>	68
<i>Davvi dimenšuvdna (EO)</i>	68
<i>Barentsovtasbargu</i>	68
<i>Árktalaš rááđi</i>	69
<i>Oassálastin Norgga ja Kanada gaskasaš bistevaš bilaterála gulahallančoahkkimii</i>	69
<i>Sáttagoddi galledeamen Ruonáeatnama</i>	69
<i>Eará álgoálbmogat guossin</i>	69
<i>Sámediggepresideanta Chiles</i>	69
SÁMI PARLAMENTÁRALAŠ RÁÐÐI.....	69
<i>Sáme-parlamentariihkkáriid konferánssa Girkonjárggas</i>	70
ON	70
<i>Proseassat ovdal ON álgoálbmogiid máilmmikonferánssa 2014</i>	70
<i>ON Álgoálbmotjulggaštus</i>	71
<i>ON erenoamášdieđiheadđi James Anaya raporta sápmelaččaid birra Suomas, Norggas ja Ruotas</i>	71
<i>Álgoálbmotvuoigatvuodaid áššedovdimekanisma</i>	72
<i>Olmmošvuoigatvuodaráđi 18. sešuvdna</i>	72
SÁMEDIKKI HÁLDDAHUS	73
HÁSTALUSAT	75

1 Álggahus

Sámediggi lea sámiid álbmotválljen orgána Norggas. Juohke njealját jagi válljejit sámít 39 áirasa sámiid gaskkas 7 válgabiires. Sámediggi galgá nannet sámiid politihkalaš dili ja ovddidit sámiid beroštumiid Norggas, váikkuhit dasa ahte sámii álbmot oažžu dásseárvosaš ja rievttalaš meannudeami ja láchit dili vai sápmelaččat besset sihkkarastit ja ovddidit iežaset giela, kultuvrra ja servodateallima.

Sámediggi meannuda áššiid buot servodatsurggiin main erenoamážit lea dadjamuš sápmelaččaide, lassin dasa ahte buktit cealkámušaid ja leahkit gulahallin almmolaš eiseválddiiguin. Sámediggi hálddaša oasi ruđain mat juolluduvvojit sámii áššiide stáhtabušehta bokte, ja Sámedikki bokte leat sámít Norggas ožžon muhtin muddui eiseválddi kultuvra-, giella-, oahpahuš-, kulturmuutosuodjalus- ja ealáhusáššiid meannudit.

Sámedikki jahkediđáhusas lea Sámedikki politihkalaš ja hálddahušlaš doaimmaid birra 2011:s. Jahkediđáhus raportere váldomihttomeriid ja oassemihttomeriid čuovvoleami iešguđetge fágasuorggis ja 2011 bušehta váikkuhangaskaomiid geavaheami birra.

Sámedikki 2011 rehketdoallu lea mielddusin jahkediđáhusas.

Sámediggeválgga

2011 rievdaduvvoje sámediggeválgga lánkaásahusat. Rievdadusat mielddisbuktet ahte Sámedikki jienastuslohku maiddái hábmejuvvo dalle go leat suohkan- ja fylkkaválggat. Dát válgajienastuslohku mearrida makkár suohkanat galget čađahit válgadikki boahhte sámediggeválggas, makkár suohkaniin lea dušše ovdagihttiijenasteapmi ja mandáhttajuohkin válgabiriin.

Lánkaásahusrievdadeamit leat 2007 dievasčoahkkinmearrádusa čuovvoleamit sámediggeválgga váлгаortnega birra.

2011:s ledje 14 162 olbmo Sámedikki jienastuslogus. 9 odđa suohkana galget čađahit válgadikki, ja 2013 sámediggeválggas galgá 56 suohkanis čađahuvvot válgadiggi.

Mandáhttajuohkin šaddá ná 2013 válggas:

Válgabiire 1 Nuortaguovlu: 6 mandáhta, ii rievdda
Válgabiire 2 Ávjovárri: 8 mandáhta, manaha ovttá
Válgabiire 3 Davveguovlu: 5 mandáhta, manaha 1
Válgabiire 4 Gáisi: 6 mandáhta, ii rievdda
Válgabiire 5 Viesttarmearra: 4 mandáhta, manaha ovttá
Válgabiire 6 Lullisámi: 4 mandáhta, oažžu ovttá
Válgabiire 7 Lulli- Norga: 6 mandáhta, oažžu 2

Sámeálbmot foanda

Stuorradiggi lea Sámeálbmotfoanddas várren 75 miljon ru oktasaš buhtadussan daid vahágiid ja eahperievtti ovddas maid dáruiduhttinpolitihkka lea dagahan sámii álbmogii. Foandda reanttut váldojuvvoje geavahussii 2008:s ja daid hálddaša Sámediggi. Stuorradiggi lea bidjan eaktun ahte sámeálbmotfoanda ii galgga geavahuvvot individuála buhtadussan.

Jahkásaš reanttuid geavaheapmi mearriduvvo bušehtas mearrádusa vuodul mas leat vuoruheamit ja ángiruššansuorggit váлгаáigodahkii, gč. ášši 47/09.

Jahkái 2011 lei várrejuvvo 5 500 000 ru sámeálbmotfoanddas.

- 1 200 000 ru giellaovddidandoaimbabiijuide
- 1 300 000 ru árbedihtui

- 2 000 000 ru girjjálašvuhtii
- 800 000 ru giellaprográmmii
- 200 000 ru systemáhtalaš kártemii árbedieđus

Dásseárvu

Dásseárvu ja dásseárvosašvuohta leat vuodđun Sámedikki doibmii. Sámediggi áigu dan dihte ovddidit dásseárvvu ja ovtadássásašvuođa beroškeahtá sohkaheali, etnisitehta ja seksualálaš sojuid. Dásseárvu guoská buot surggiide servodagas ja galgá leat integrerejuvvon oassi Sámedikki doaimmain. Vuodđun Sámedikki doaimmaide dásseárvvuin lea iežamet dásseárvodoaibmaplána 2009- 2013 áigodahkii.

Sámediggái lea dehálaš doallat buori gulahallama sámi dásseárvuorganisašuvnnaiguin. Juohke jagi leat mis čoaččimiat singuin. Čoaččimiin digaštallojuvvo Sámedikki doarjja organisašuvnnaide ja dábálaš dásseárvopolitihkalaš áššit. Sámedikki mielas lea buorre go organisašuvnnat hástalit Sámedikki dásseárvogažaldagain ja go sii ovddidit dásseárvopolitihkalaš áššiid sámi servodagas muđui.

Sámediggi čalmmustahtii riikkaidgaskasaš nissonbeivvi njukčamánu 8. beivvi seammás go lei dievasčoaččkin Kárašjogas. Dát lei vuosttaš geardi go dollojuvvui appellašuvdna nissonbeivvi birra Sámedikki sárđnevuolu.

Eará čuovvleapmi doaibmaplána lea sohkahealiperspektiiva Finnmárkkukommišuvnna barggus. Sámediggi lea bivdán kommišuvnna leahkit dihtomielalaččat sohkahealiperspektiivva eatnamiid ja luondduresurssa vuoigatvuođaid kártenbarggus Finnmárkkus. Sámedikki mielas lea dan dihte buorre go nissoniid ja dievdduid meahcegeavaheapmi lei okta fáttáin maid guorahalle gulaskuddančoaččimis Unjárgga gieldda luonddugeavaheami kártemis.

Sámedikkis lea leamaš buorre gulahallan ja buorre ovttasbargu Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahttindepartemeanttain mañimus jagi. Sámedikkis ja departemeanttas leat leamaš konsulteremat Ráđđehusa dásseárvodoaibmaplána birra sohkahealiid gaskkas. Doaibmaplánain háliida Ráđđehus buktit eanemus lági mielde čohkkejuvvon politihkalaš mihttomeriid, strategiijaid ja doaibmabijuid sohkahealiid gaskka dásseárvui. Min iežamet doaibmaplána lei vuodđun Sámedikki posišuvdnii konsultašuvnnain. Sámediggái lei dehálaš ahte sámi perspektiiva searvadahttojuvvo doaibmaplánii ja Ráđđehusa viidáset bargui dásseárvvuin. Konsultašuvnnaid konkrehta čuovvleapmi lea ovttasbargoprošakta Justiisadepartemeanttain veahkaválddi birra lagas oktavuodain ja regionálalaš konferánša sámi dievdduide ja bártniide. Sámediggi doalai maid sáhkavuoru iežamet barggu birra dásseárvoovddasteami Sámedikkis fágasemináras mii lágiduvvui ráđđehusa doaibmaplána ovdanbuktimis.

Sámedikkis lea dasa lassin leamaš čoaččkin stáhtačalliin Kirsti Bergstø:in Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahttindepartemeanttas. Čoaččimis válddi Sámediggi áššin earret eará dan ahte leat unnán sámi geavaheaddjit geat váldet oktavuoda Dásseárvo- ja vealahanáittardeddiin, ja ahte sámi dásseárvoorganisašuvnnat eai leat searvadahttojuvvon dásseárvodoaimmain davviriikkalaš dásis ja movt sámi perspektiiva sáhtášii searvadahttojuvvot dásseárvolávddegotti bargguide.

Eará čuovvolemiid birra min dásseárvodoaibmaplánaš gávdná fágakapihttaliin.

Konsultašuvnnat

Álbmotrievtti bokte leat Norgga eiseválddit geatnegahttojuvvon konsulteret sápmelaččaiguin áššiin main lea dadjamaš sámi servodahkii. Dan sivas leat dahkkon šiehtadusat gaskal stáhta ja Sámedikki movt dát konsultašuvnnat galget čadahuvvot. Konsulterenbargovuogit gusket buot áššesurggiide, omd. láhkabargguiguin dahje hálddahaslaš doaimmain main sáhtá dadjamaš sámiid beroštumiide njuolga. Konsultašuvnnat eai galgga loahpahuvvot nu guhká go Sámediggi ja stáhta oaiivildeaba ahte lea vejolaš olahit soahpamuša.

2011:is leat čuovvovaš áššiin čađahuvvon konsultašuvnnat:

Dásseárvu

Dásseárvu 2014. Ráđđehusa doaibmaplána dásseárvvu barggus sohkaabeliid gaskkas. Mánáid -, dásseárvu - ja searvadahttindepartemeanta.

Oahpahus

Ođđa doavttergrádaohpuid álgaheami akkrediteren. Máhttodepartemeanta.
Nuoraidskuvlla dási Stuoradiggedieđáhus. Máhttodepartemeanta.
Našunála rekrutterenstrategija sámi alit oahpahussii. Máhttodepartemeanta.

Kultuvra

Sámi kulturviesuid viessoláigoruhtadeapmi. Kulturdepartemeanta.

Ealáhus

- Boraspiredilli lullisámi guovlluin. Birasgáhttendepartemeanta.
- Boazodoalloláhka: Geavahannjuolggadusaid rihkkuma divada láhkaásahus og láhkaásahus bággosáhkkoheamis. Eanandoallo – ja biebmodepartemeanta.
- Stuoradikki eanandoallo- ja biebmopolitihkalaš dieđáhus.

Areálat

- 132 kV el- fápmolinjá huksen Vevelstad ja Brønnøy suohkaniin. Oljo- ja energiijadepartemeanta.
- Statnett:a konsešuvdnaohcan hukset ođđa 420 kV el- fápmolinjá gaskal Báhcavuona ja Hámmárfeastta. Norgga čázádat- ja energiijadirektoráhta.
- Fálesnuori bieggamillo- elfápmorusttega dieđáhus Fálesnuori suohkanis, Finnmark fylkka. Fred. Olsen Renewables AS. 280 MW. Norgga čázádat- ja energiijadirektoráhta
- Fálesrášša bieggamillo- elfápmorusttega dieđáhus Fálesnuori suohkanis, Finnmark fylkka. Finnmark Kraft AS. 430 MW. Norgga čázádat- ja energiijadirektoráhta
- Gitni bieggamillo- elfápmorusttega dieđáhus Davsesiidda ja Gáŋgaviikka suohkaniin, Finnmark fylkka. Statkraft Development DA. 750 MW. Norgga čázádat- ja energiijadirektoráhta.
- Kovfjellet bieggamillo- elfápmorusttega dieđáhus, Vefsn suohkanis, Nordlándda fylkka. Nord-Norsk Vindkraft AS. 57 MW. Norgga čázádat- ja energiijadirektoráhta.
- Stortuva bieggamillo- elfápmorusttega dieđáhus Vefsn suohkanis, Nordlándda fylkka. Nord-Norsk Vindkraft AS. 70 MW. Norgga čázádat- ja energiijadirektoráhta.
- Seiskalláfjellet bieggamillo- elfápmorusttega dieđáhus, Rødøy suohkanis, Nordlándda fylkka. Nord-Norsk Vindkraft AS. 147 MW. Norgga čázádat- ja energiijadirektoráhta.
- Kvalhovudet bieggamillo- elfápmorusttega dieđáhus, Rødøy suohkanis, Nordlándda fylkka. Nord-Norsk Vindkraft AS. 33 MW. Norgga čázádat- ja energiijadirektoráhta.
- Sjonfjellet dieđáhus Rana ja Nesna suohkaniin no I, Nordlándda fylkka. Nord-Norsk Vindkraft AS. 436 MW. Norgga čázádat- ja energiijadirektoráhta.
- Sjonfjellet dieđáhus Rana ja Nesna suohkaniin, no II, Nordlándda fylkka. Norsk Grønnkraft AS. 360 MW. Norgga čázádat- ja energiijadirektoráhta.
- Hamnefjell bieggamillo- elfápmorusttega ohcan Báhcavuona suohkanis, Finnmark fylkka. Statoil ASA. 120 MW. Norgga čázádat- ja energiijadirektoráhta.
- Dønnesfjord bieggamillo- elfápmorusttega ohcan Ákŋoluovtta suohkanis, Finnmark fylkka. Vindkraft Nord AS. 10 MW. Norgga čázádat- ja energiijadirektoráhta.
- Raudfjellet bieggamillo- elfápmorusttega ohcan Romssa suohkanis, Romssa fylkka. Norsk Miljøkraft Raudfjell AS. 144 MW. Norgga čázádat- ja energiijadirektoráhta.
- Boraspiredilli Davvi- Trøndelágas. Birasgáhttendepartemeanta.
- Láhkaásahus giljona birra vuoruhuvvon nálli luonddusuodjalanlágas, ja dasa gullevaš doaibmasuorggis. Birasgáhttendepartemeanta.
- Álbmotmeahcestivra Ráissa álbmotmeahcis ja Ráisduottarháldi suodjemeahcis. Birasgáhttendepartemeanta.

- Suodjalanguovllu stivra Nordkvaløya-Rebbenesøy suodjemeahcis. Birasgáhttendepartemeanta.
- Álbmotmeahccestivra Ånderdalen álbmotmeahcis. Birasgáhttendepartemeanta.
- Álbmotmeahccestivra Lomsdal- Visten álbmotmeahcis/ Njaarken vaarjelimmiedajve ja Strauman suodjemeahcis. Birasgáhttendepartemeanta.
- Suodjalanguovllu stivra Ittugáissáid suodjemeahcis. - Ittugáissáid suodjemeahcci. Birasgáhttendepartemeanta.
- Álbmotmeahccestivra - Rohkunbori álbmotmeahcis. Birasgáhttendepartemeanta.
- Stuoradiggedieđáhus petroleumdoaimmaid birra. Oljo- ja energiijadepartemeanta.
- Sjunkhatten álbmotmeahci hálddašanplána. Luondduhálddašandirektoráhtta.
- Vuovdesuodjalus 26 luonddumeahcis Davvi- Trøndelágas. Birasgáhttendepartemeanta.

Dearvvašvuohta, sosiála ja fuolahus

- Láhkaásahusa rievdadusárvalus bearráigeahččat biebmoruovttuid ja mánáidsuodjalusinstitušuvnnaid. Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahttindepartemeanta.
- Vára váldin sámi divššohasaid dárbbuin ja vuoigatvuođain guovlulaš dearvvašvuođaásahusaid bargodokumeanttain 2012 ovddas. Dearvvašvuođa- ja fuolahusdepartemeanta
- Árvalus ođđa dearvvašvuođaláhki. Dearvvašvuođa- ja fuolahusdepartemeanta
- Árvalus giełddalaš dearvvašvuođa- ja fuolahusláhki. Dearvvašvuođa- ja fuolahusdepartemeanta.
- Sámi divššohasain vára váldin Našunála dearvvašvuođa- ja fuolahusplánas 2012- 2015. Dearvvašvuođa- ja fuolahusdepartemeanta.
- Stuoradikki gárrenmirkodiedáhusa birra konsultašuvnna. Dearvvašvuođa- ja fuolahusdepartemeanta.
- Konsultašuvdna mánáid ovddasteaddji birra, áššin maid mánáidsuodjalus- ja sosiála fylkkalávdegoddi galget meannudit. Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahttindepartemeanta.

Váilevaš prosedyrat bušeahttakonsultašuvnnaide.

Sámedikki 2010 jahkedieđáhusas deattuhii Sámediggi garrasit dárbbu oazžut konsultašuvdnaproseyraid Ráđđehusain bušeahttaáššiid oktavuođas. Sámediggi oinnii dan Ráđđehusa ja Sámedikki gaskasaš konsultašuvdnašiehtadusa lunddolaš joatkkan.

Sámediggi oaivvilda ain ahte vuođđo eaktun dasa ahte juksat ovdáneami hástalusaid ektui bušeahttaáššiin, lea ahte ráđđehusa ja Sámedikki gaskasaš ovttasdoaimman nannejuvvo. Dan ii sáhte juksat konsultašuvdna- dahje siehtadallanproseyraid haga gaskal stáhta eiseválddiid ja Sámedikki bušeahttaáššiin. Dat ášahivččii formálalaš vuođu ja rámma daidda gáibideaddji hástalusaid maid ferte dustet iešmearridanvuoigatvuođa ekonomalaš beliid ektui.

Buoret bálvalus

Sámediggi bijai 2010 johtui webproševtta mas lei ulbmil almmuhit ođđa neahttasiidu. Mii dagaimet rámmašiehtadusa Making Waves fitnodagain vai dát duohtandahkkojuvvo. 2011:s leat mii válbmen ovdaproševtta, mis leat leamaš olggobealde geahččaleaddjit, ja maiddái ovdánahttan siiddu. Siidu lea heivehuvvon otná gáibádusaid ođđaáigásaš almmolaš neahttasiidui ja siidu almmuhuvvo lulli-, julev-, davvisámegilli ja dárogilli ođđajagemánus 2012.

2 Oahpahus

Sámedikki oahpahusbarggu váldomihttomearri lea ahte sámi álbmogis lea máhtolašvuohta, gelbbolašvuohta ja gálggat mat dárbbášuvvot sámi servodaga ovddideamis. Dat mearkkaša ahte sámi álbmogis lea duohta vuoigatvuohta oahpahussii sámeielas ja sámegilli. Olahan dihte dán mihttomearri ferte sámi perspektiiva fuolahuvvot sihke mánáidgárddiin, vuođđooahpahusas ja alit oahpus.

Sámedikkis leat iešguđetlágán bargovuogit daid mihttomeriid ollašuttimis. Mii ovttasbargat guovddáš eiseválddiiguin ja fállat dieđuid ja bagadallat sámi oahpahusa birra. Mii juolludit doarjagiid ja stipeandaid, hálddašit oahpponeavvobuvtadeami, ráhkadit oahppoplánaid ja sihkkarastit mánáidgárddiid, vuodđooahpahusa, alit oahpu ja dutkama rámmaeavttuid.

Mánáidgárddit

Ovttasbargu

Ovttasbargu guovddáš, regiovnalaš ja báikkálaš eiseválddiiguin ja eará guoskevaš aktevrraiguin sáhtta veahkkinn sihkkarastit buriid rámmaeavttuid mánáidgárddiide gos leat sámi mánát.

Sámediggi lea ovttasbargan iešguđetlágán aktevrraiguin áššiid birra mat gusket sámi mánáidgárdesuorgái. Daid gaskkas lea ásahuvvon foruma guoskevaš fylkkamánniiguin. Fáttát dán forumis ledje earret eará ođđa ulbmilparagrafa johtuividjan, pedagogalaš dásseárvobargu mánáidgárddis, ođđa stuoradiggedieđáhus boahpteáiggi mánáidgárddi birra ja Mánáidgárdelágálávdegoddi. Sámediggi lea maiddá oassálastán Máhttodepartemeantta “Mánáidgárdesuorggi njuolggadusčoakkáldagas” gos fáttát ledje pedagogalaš bargit, seammaárvosaš meannudeapmi, bearráigeahčču ja stáhtadoarjja mánáidgárdesuorggis.

Sámediggi lea gulahallan Sámi allaskuvllain ovdaskuvlaoahpaheaddjiohppui rekruterema birra allaskuvlii, ja gelbbolašvuodáloktema birra bargiide mánáidgárddiin gos leat sámi mánát. Sámi allaskuvla háliidui searvevuodášiehtadusa Sámedikkiin viidasit barggu várás.

Máhttodepartemeanta lea lunddolaš ovttasbargoasálaš, ja hálddahušdásis leat leamaš čoahkkimat earret eará Sámeigielaid doaimaplána čuovvoleami birra, ođđa stuoradiggedieđáhus boahpteáiggi mánáidgárddi birra, bearráigeahčču mánáidgárddiin, rekruterema, ja iešguđetlágán mánáidgárdeneavvuid jorgalahttima birra.

Sámediggái lea dehálaš gulahallat sámi álbmogiin. Mii leat doallan čoahkkima sámi váhneniiguin Máttá-Várjjaga sámi váhnenfierpmádaga bokte. Čoahkkima fáttát ledje mánáidgárdefálaldat sámi mánáide, sámeigielat bargiud rekruteret mánáidgárddiide, mánáidgárdesajiid juolludeapmi ja Sámedikki juolludaneavttut.

Mánáidgárddi nationála váhnenlávdegotti sámi áirras ja Sámediggi oidnet áhte dárbbášuvvo guovttebealat gulahallan ja diehtujuohkin. Dollui čoahkkinn váhnenlávdegottiin, ja dat mielddisbuvttii fas ahte ásahuvvui ovttasbargu gaskal Sámedikki ja váhnenlávdegotti.

Sámediggi háliida maiddá doallat oktavuoda doarjjaoažžuiguin ja lea lágiidan jahkásaš gulahallančoahkkimiid doarjjaoažžuiguin sámi mánáid mánáidgárdefálaldaga birra. 2011:s leat doallan čoahkkimiid Raavrevijhke, Grong, Snåasa, Røros, Álttá ja Máttá-Várjjaga suohkaniiguin. Daid čoahkkimiid fáttát ledje earret eará sámeigielat bargiud rekrutereren, prošeaktaruhta ja oahpponeavvut. Suohkanat dieđihit eanemusat ahte lea váttis rekruteret giellabargiud mánáidgárddiide, ja ahte lea hástalus ruđalaččat gokčat giellabarguid goluid.

Finnmárkku fylkkamánni lea bovden Sámedikki čoahkkát dásseárvočumppes Finnmarkkus. Dát čumpe galgá vásáhusaid ja báikkálaš dárbbuid vuodul, láhčit dili gelbbolašvuodadoaimmaide, báikkálaš ovdánahttinbarguide ja vásáhusjuohkimii ovddidan dihte dásseárvvu gaskal nieiddaid ja bártniid. Sii galget maiddá bidjat doaimmaid johtui maid bokte sáhtta oažžut eanet dievdduid mánáidgárddiide. Kártenbarggus mii čadahuvvui Dásseárvodoaimaplána mánáidgárddiin ja vuodđooahpahusas 2008-2010 oktavuodas, bođi ovdan ahte mánáidgárddiin lea unnán systemáhtalaš ja joatkevaš dásseárvobargu. Vaikko mángasat leat dihtomielaččat dan ektui ahte addit nieiddažiidda ja bártnažiidda seamma vejolašvuodaid mánáidgárddiin, de dat dávjá vajálduvvo árgabeaivvis. Dán barggu vuolggan, lea Sámediggi searvan dásseárvokonferánsas mánáidgárdesuorggi várás.

Diehtujuohkin ja bagadallan

2011:s leat doallan 3 fierpmádatčoahkkima mánáidgárdebargiide. Fierpmádatčoahkkimiin juohkit dieđuid, doppe lea gelbbolašvuodabajideapmi, bagadallan ja fierpmádathuksen. Oktiibuot leat sullii 70 mánáidgárdebargi oassálasttán dán fierpmádatčoahkkimiin. Fáttát leat earret eará leamaš sámegeilla, luohiti ja máidnasat, DGT mánáidgárddiin, njuolggadusat ja lágat luonddugeavaheamis, bajásšaddan boazodoalus, ja dievddut mánáidgárddiin.

Sámi mánáidgárdedoarjaga njuolggadusat rievdaduvvojedje veahá 2012 bušehtas. Dan oktavuodas leat juohkán dieđuid ja bagadallamiid doarjaga ja juolludannjuolggadusaid birra sihke ođđa ja ovdalaš ohcciide.

Váhnemat maiddá jearahit Sámedikkis sámi mánáid vuoigatvuodaid birra ja sámi mánáidgárdefálaldagaid birra, ja Sámediggi dávjá bagadallá váhnemiid diekkár áššiid ektui.

Sámediggi lea oassálasttán konferánssas sámi mánáidgárde- ja skuvladutkama birra Bådádjos ja Julevsámi konferánssas. Doppe lei sáhkavuorru Sámedikki rolla birra premissadahkkin sámi ja eará dutkamiin, ja Sámediggeráđi barggu birra Sámedikki oahpahusdieđáhusain.

Sámediggi lea maid leamaš Gielevierme 2011, lullisámi giellafierpmádat lullisámi guovllus ja Lullisámi konferánssas. Dat fierpmádat lea ovttasbargu gaskal Aajege Rørosas, Gielem Nastedh Snååsas ja Sámi Giellaguovddázis, Ruota Sámedikkis.

Sámedikkis lea leamaš čoahkkin Mánáidgárdelágalávdegottiin. Das ovdanbuvttiimet Sámedikki vásáhusaid ja árvvoštallamiid mánáidgárdesuorggi stivremis. Mii ovddideimmet maiddá Sámedikki oainnu gustovaš lágaid ektui sámi mánáid ja mánáidgárddiid birra, ja makkár vásáhusat mis go guoská sámi mánáid vejolašvuodáide oazžut mánáidgárdefálaldagaid mii lea heivehuvvon mánáid sámi gillii ja kultuvrii. Lassin beasai lávdegoddi gullat sámi mánáidgárdehistorjja birra, ja Sámedikki mánáidgárdedoarjaga birra. Lávdegoddi finai ovttá sámi mánáidgárddis Kárášjogas gos besse humadit mánáidgárdebargiiguin.

Sámediggi lea almmuhan guokte almmuhusa mánáidgárdeáigečállagis “Stullán”. Fáttát ledje earret eará oahpponeavvoportála Ovttas Aktan Aktesne, Mánáidgárddiid váhnenlávdegoddi, boahitevaš sámediggedieđáhus mánáidgárddiid birra, ja jearahallan muhtun jođiheddjiin ja ovdaskuvlastudeanttain. Juohke nummáris leat fásta fáttát nugo ođđasat Sámedikkis, dieđut proševttaid birra ja ođđa oahpponeavvuid birra. Stullán boahdá buot sámi mánáidgárddiide ja mánáidgárddiide gos leat sámi mánát, ja vel muhtun almmolaš ásahusaide.

Prošeakta sámi duhkorasat ja pedagogalaš ávdnasat mánáidgárddiin

Sámediggi čadahii 2011:s kártema das ahte makkár stoahkanhearvvat ja pedagogalaš ávdnasat mánáidgárddiid leat dál. Proševtta mihttomearri lea ráhkadahttit eanet sámi stoahkanhearvvaid mánáidgárddiid geavahussii. Oktiibuot leat kárten 11 mánáidgárddi gávccii suohkanis. Ulbmil guossástallamiin lei gávnnaht makkár sámi stoahkanhearvvat ja pedagogalaš ávdnasat sámi mánáidgárddiin leat. Prošeakta lea dál loahpahuvvon, ja lea ráhkaduvvon raporta mas viidásit bargu evttohuvvo. Iskkadeapmi čájeha ahte lea dárbu stoahkanhearvvaide ja pedagogalaš ávdnasiidda mat speadjalastet sámi servodaga girjái vuodá.

Mánáidgárdebeaivi

Mánáidgárdebeaivi čalmmustahttojuvvo juohke jagi miehtá riikka. Ulbmil dainna beivviin lea čájeht mánáidgárddi. Dan jagi čeaskkutsátni lei Mii máhttit!. Sámediggi lei mielde čalmmustahttime Kárášjoga mánáidgárddiid, doppe lei oahpisteapmi ja diehtujuohkin sámi sisdoalu birra mánáidgárddis.

Sámi mánáidgárdedoarjaga evalueren

Sámediggi lea, Asplan Viaka evaluerenraportta “Sámedikki mánáidgárdedoarjaga evalueren” čuovvoleapmin, ráhkadan ja mearridan ođđa juolludannjuolggadusaid doarjagiidda mánáidgárddiide gos leat sámi mánát. Eavttut rievdaduvvoje nu ahte juohke doarjagis lea sierra mihttomearri, ja eavttut rievddadit doarjagis doarjagi. Muhto doarjagiin eai leat nu stuora rievdadusat ahte dat čuhcet ohcciide.

Doarjja mánáidgárdeoahpponeavvuide

Sámediggi háliida ahte mánáidgárddiide ráhkaduvvojit oahpponeavvut ja fágagirjjálašvuohta gustovaš mánáidgárderámmaaplána vuodul. Danne lei 2011 bušehtas várrejuvnon 1 500 000 ru dán mihttomearrii. Bohte 10 ohcama. Juolluduvvui 2 186 000 ru guđa prošehtii, earret eará interaktiiva girji mánáide, lávllagirji “Suga Suga Su” ođasteapmi ja ođđaprentosat ja digitála oahpponeavvu.

Doarjja sámi mánáidgárddiide

Sámediggi lea mielde sihkkarastime sámi mánáide mánáidgárdefálaldaga mii lea vuodđuduvvon sámi gillii ja kultuvrii. 2011 bušehtas lei várrejuvnon 9 405 000 ru sámi mánáidgárddiide. 33 sámi mánáidgárddi ožžo doarjaga, oktiibuot 7 410 200 ru. 28 mánáidgárddi ožžo doarjaga sámegeoloahpahussii, oktiibuot 1 315 000 ru.

Ollislaččat juolluduvvui sámi mánáidgárddiide 8 875 200 ru doarjja. Bázii vel 529 800 ru. 2011:s bohte veahá unnit ohcama giellaoahpahussii earjilmánáide go 2010:s.

Vuodđooahpahus ja rávisolbmuidoahpahus

Ovttasbargu

Sámediggeráđdi lea 2011:s hábmen Sámediggediedáhusa oahpahusa ja oahpu birra, mii geigejuvui dievasčoahkkimii skábmamánus. Dát galgá gieđahaljojuvot Sámedikki dievasčoahkkimis 2012:s. Oahpahusdiedáhusa ulbmil lea čielggadit ja nannet Sámedikki rolla oahpahuspolitihkas. Dál ii leat Sámedikki váldi ja ovddasvástádus čielggas mii guoská lága bokte mearriduvvon vuoigatvuođaide oahpahusas. Sámedikki konsulterenriekti addá midjiide dál buoret vejolašvuođa váikkuhit našunála oahpahuspolitihkkii go maid ovdal konsulterenšiehtadus dahkkui 2005:s, lei vejolaš, ja Sámediggi galgá konsulterejuvot buot oahpahusáššiin mat guoskkahit sámi beroštumiid. Dan sivas lea dehálaš ahte Sámediggi searvá áššiide nu árrat go vejolaš, ja buorit ovttasbargovierut guovddáš eiseválddiiguin leat danin hui dehálaččat.

Sámedikkis leat leamaš golbma ovttasbargočoahkkima Máhttodepartemeanttain (MD). Dát leat šiehtadaljojuvvon, fásta čoahkkimat, gos áigejuovdilis áššit váldojuvvojit bajás sihke mat gusket mánáidgárddiide ja vuodđooahpahussii. Oahpahusdirektoráhtta searvá maid dáidda čoahkkimiidda.

Áigejuovdilis áššit mat 2011:s leat meannuduvvon, leat láhkarievdadus mánáidgárdesuorggis, bohte Stuoradiggediedáhus mánáidgárddi boahpteáiggi birra, viidáset meannudeapmi fága- ja diibmojuohkima birra ohppiide geat ožžot sámegeoloahpahusa, našunála geahččaleami sámegeiellohkama ovdáneapmi, oahpponeavvobuvttadeapmi ja rievdadeapmi/ heiveheapmi oahppoplánain dárogielas ohppiide gain lea sámegeiella vuosttašgiellan ja oahppoplánat sámegeiella vuosttašgiellan ja sámegeiella nubbingiellan.

Sámediggi lea maid čuvvon fásta ovttasbargočoahkkimiid mat Oahpahusdirektoráhtas ja Máhttodepartemeanttas leat stáhtalaš oahpahushálddahušain, dás oaivilduvvot oahpahusdirektevrrat buot fylkkain riikkas. Doppe digaštallojuvvojit áigejuovdilis mánáidgárde- ja oahpahusáššit.

Sámediggi ovttasbargá maid eará aktevrraiguin oahpahusáššiin. Sámediggi lea oassálastán čoahkkimiin fylkkamánniiguin golmma davimus fylkkas ja Oahpahusdirektoráhtain, ja doppe čájehii Sámediggi

oahpponeavvoportála prošeavtta Ovttas/Aktan/Aktesne ja fága- ja diibmojuogu raportta. Goappašiid prošeavttaid birra boahtá eanet maŋjelis kapihttalis.

Sámediggi lea oassálastán hálddahaslaš ovttasbargojoavkkus gaskal Norgga ja Ruota, Máhtodepartemeanta miellahtuiguin ja Norgga oahpahusdirektoráhtain, Ruota Utbildningsdepartementet ja Skolverket, Sameskolstyrelsen, ja Norgga Sámediggi. Ovttasbargojoavku galgá hábmet ovttasbargošiehtadussii árvalusa gaskal Norgga ja Ruota sámegieloahpahusa birra, gos lulli- ja julevsámegielat deattuhuvvojit. Vejolaš ovttasbargu Suomain davvisámegiela searvadahttima birra sáhtá maŋgil guorahallojuvvot.

Sámediggi lea oassálastán gelbbolašvuodaforumis, mii lea ovttasbargoforum gaskal Finnmárkkku fylkkamánni, Finnmárkkku fylkkasuohkana, Oahppolihtu, Suohkaniid guovddášlihtu, Sámi joatkkaskuvllaide stivrra, Sámi allaskuvlla ja Sámedikki. Čoahkkimiid mihttomearri lea diehtujuohkin iešguđet plánaid birra ja oktasaš hástalusaid birra mat gusket oahpahussii ja ohppui. Dán čoahkkimis muitaluvvui ođđa ruhtadanmodealla birra mánáidgárdesuorggis, ja oahpaheddjiid logu birra geat leat váldán joatkkaoahpu Finnmárkkus Našunála strategiija kvalitehta oahpahussii olis. Fáddán ledje maid našunála bearráigeahčču vuodđoskuvllas ja ođđa struktuvrra barggu plánat joatkkaskuvllaide Finnmárkkus. Dasa lassin oaččui forum vuđolaš čilgema “Ny Giv” birra, mii lea miehtá riikka áŋgiruššanprošeakta vuodđoskuvlla ja joatkkaskuvlla rasttildeami birra. Forum beasai gullat makkár suohkanat dás leat mielde, ja ahte maidái min guokte sámi joatkkaskuvlla lea dán prošeavttas mielde.

Sámedikki evttohusa mielde lea Laila Aleksandersen Nutti nammaduvvon sámegielat áirrasin vuodđooahpahusa váhnenlávdegoddi áigodahkii 2012- 2015. Dát lávdegoddi lea našunála lávdegoddi váhneimidda ja váhneimiguin geain leat mánat skuvllas ja lea Gonagas stáhtaráđis mii nammada njealji jahkái hávális. Lávdegottis leat jodiheaddji, nubbinjodiheaddji, vihtta lahtu ja guokte várrelahtu.

Stuoradiggedieđáhus nuoraidskuvlla dási birra

Ráđdehus geigii cuoŋománu 2011 ođđa dieđáhusa Stuoradiggái nuoraidskuvladási birra, St. meld. 22 (2010 – 2011) Motvering – Mestring – Muligheter. Proseassas lea Sámediggi buktán cealkámušaid, ja lea leamaš hálddahaslaš konsulteren gaskal Máhtodepartemeanta ja Sámediggeráđi. Konsultašuvnna ulbmil lei ahte sámi oahppis váldo vára ođđa Stuoradiggedieđáhusas.

Dieđáhusas lea earret eará árvaluvvon geavahussii váldit válljenfága, ja Oahpahusdirektoráhtta lea sádden dán árvalusa gulaskuddamii. Sámediggi áigu čuovvolit sihke dán árvalusa ja dieđáhusa viidasit čuovvoleami.

Ođđa gelbbolašvuodagáibádusat sámegiel oahpahusas

Máhtodepartemeanta lea dieđihan ahte sii leat váldán vuhtii Sámedikki cealkámuša mielde oahpahusláhkkii ja priváhtaskuvlalahkkii, mii guoská gelbbolašvuodagáibádussii sámegiela oahpahusas. Dát mearkkaša ahte biddjojit seamma gáibádusat gelbbolašvuhtii oahpaheddjiide beroškeahttá galget go sii oahpahit sámegiela vuosttašgiellan dahje sámegiela nubbingiellan. Sámediggi árvoštallá ahte ohppiin geain lea sámegiella nubbingiellan, maid lea riekti oažžut oahpahusa mas lea buorre kvalitehta ja lea duhtavaš go dát váldo mielde láhkabarggus.

Diehtujuohkin ja nevvodeapmi

Sámediggi addá čađat dieđuid ja ráđiid váhneimidda ja skuvllaide iešguđet lágan áššiid birra oahpahussuorggis. Erenoamážit lea váhneimat ja skuvllat olggobealde sámegiela hálddašanguovllu geat váldet oktavuoda. Earret eará leat gažaldagat leamaš sámegieloahpahusa rievtti birra priváhta skuvllain.

Sámediggi oažžu dájvja organisašuvnnaid, universitehtaid ja skuvlaeiseváldiid eará riikkain guossái, geat háliidit dieđuid earret eará oahpahusvuogádaga birra Norggas, Sámedikki rolla ja válddi birra,

guovttegielalašvuoda birra, skuvllaide ruhtadeami birra ja erenoamážit sámegiela oahpponeavvobuvttadeami birra.

Sámediggi juohká dieđuid oahpponeavvoportála Ovttas.no bokte, ja Sámi oahpponeavvoguovddáža bokte. Sámi oahpponeavvoguovddáš váldá vuostá gussiid ja luoiká oahpponeavvuid, addá dieđuid ođđa oahpponeavvuid birra neahtas ja almmuha daid. Sámediggi lea joatkkán ortnegiin háhkat nuvttá oahpponeavvuid skuvllaide geat oahpahit sámegillii dahje sámegiela ja mánáidgárddiide gos leat sámi mánát. Dáid sáhtta diŋgot lágádusain.

Oahppoplánat

Oahppoplánaid dáfus lea Sámedikki ovddasvástádus ja rolla vuoigaduvvon oahpahuslágas. Sámediggi addá lága mielde lánkaásahusaid oahppoplánaide sámegiela oahpahussii vuodđoskuvllas ja joatkka oahpahussii ja oahppoplánaide erenoamáš sámi fágaide joatkka oahpahusas. Lánkaásahusat galget leat viidodat- ja resursarámmaid siskko bealde maid departemeanta lea mearridan.

Lánkaásahus geatnegahtta maid addit oahpahusa sámiid ja sámi giela, kultuvrra ja servodateallima birra. Rámmaid siskko bealde maid departemeanta buktá, hábme Sámediggi lánkaásahusa dákkár oahpahusa sisdollui.

Departemeanta addá lánkaásahusaid eará erenoamáš oahppoplánaide oahpahussii sámi guovlluin ja ohppiide geain lea sámegiela oahpahus, olggobealde sámi guovllu. Sámediggi sáhtta maid ovttrasráđiid departemeanttain hábmet árvalusa dáidda lánkaásahusaide.

Dán vuodul lea Sámediggi 2011:s dahkan čuovvovaččat mii guoská oahppoplánaide: Máhtodepartemeanta lea bidjan johtui hábmen barggu välljenfága oahppoplánain nuoraidskuvladasis. Oahpahusdirektoráhtta lea ožžon barggu hábmet oahppoplánaid. Sámediggi lea árvalan lahtuid fága joavkkuide ja lea ožžon lahtuid máŋgga jovkui.

Oahpahusdirektoráhtta lea 2010 rievdadán dárogiela dábbalaš oahppoplána áššiid mat gusket lohkamii ja fidnoohppui. Sámediggi lea 2011:s sádden gulaskuddamii árvalusa oahppoplána rievdadeapmái sámegiela vuosttašgiellan ja sámegiela nubbingiellan. Ovttasbarggu bokte Oahpahusdirektoráhttain sáddejuvvui maid dáid rievdadus dárogiela oahppoplánas ohppiide geain lea sámegiella vuosttašgiellan gulaskuddamii. Gulaskuddancealkámušaid čeahkkáigeassu lea dahkkon, ja viidáset meannudeapmi oahppoplánaid rievdademiin lea jođus. Rievdadusat bohtet gustot boahhte skuvlajagi rájis.

Oahpahusdirektoráhtta lea maid bidjan johtui viidit reviderema oahppoplánain dárogielas, servodatfágas, luondufágas, matematihkas ja engelasgielas vai buot dát fágat oktiibuot sáhttet mielddisbuktit buori ovdáneami ohppiid vuodđogálggaid ovdáneamis olles oahpahusaigái. Sámediggi lea árvalan lahtuid bargojoavkkuide mat barget oahppoplánaid rievdadeami evttohusain.

Sámediggi lea čuovvolan ávžžuhusa rievdadit oahppoplána servodatfágas – sámegiella ja luondufága – sámegiella joatkkaohppui.

Sámediggi lea mearridan oahppoplána muorraduodjefágas ja čoarve- dákte- ja metállafágas Jo3 fidnooahpus. Viidáseappot lea Sámediggi mearridan dohkkehit doahpaga fága reive loahppagelbbolašvuotán duodjefágain.

Fága- ja diibmojuohku

Fága- ja diibmojuohku ohppiide geain lea oahpahus sámegillii lea digaštallojuvvon máhtodepartemeanttain go Máhttolokten- sámegiella biddjui johtui ja diibmolasiheamis 2008:s. Sámediggi lea máŋgga gearddi cuiggodan ahte diibmolohku ja dárogiela oahppoplánas ohppiide geain lea sámegiella nubbingiellan, eai leat ovttá ládje, ja lea dan sivas bivdán sierra oahppoplána dárogielas (vuosttašgiellan) ohppiide geain lea sámegiella nubbingiellan.

Ášši lea meannuduvvon álgokonsultašuvnnain 2009:s, ja dalle sohpe ásaht 6 olbmo bargajoavkku, golmmas departemeanttas ja golmmas Sámedikkis.

Joavku geigii ođđajagimánu 2011 raportta fága- ja diibmojuohkima birra ohppiide geain lea sámegieloahpahas. Raporta ovddida doaibmabijuid mat galget buoridit oahpahusa organiserema sidjiide ja evttoha rievdademiid oahpahaslágas, oahpahaslága lánkaásahasas, oahppoplánain dárogielas ja sámegielas ja rievdademiid fága- ja diibmojuohkimis. Sámediggeráđđi meannudii raportta miessemánu 2011, ja doarjui evttohusaid mat bohtet ovdan raporttas. Viidáset cealká Sámediggeráđđi ahte lea hoahppu oažžut áigái fága- ja diibmojuohkima miu dagaha álkibun skuvllaide organiseret sámegieloahpahusa, muhto ahte árvalusat sáddejuvvojit gulaskuddamii ovdal Sámediggi sáhtá searvat ášši loahpaš konsultašuvnaide.

Máhtodepartemeanttas lea váldi mearridit eanas rievdademiid mat evttohuvojit raporttas. Oahpahusdirektoráhta lea Departemeanta gohččuma mielde juovlamánu 2011:s sádden reivve muhtin suohkaniidda ja fylkkasuohkaniidda, ja bivdán cealkámuša guovddáš doaibmabijuide raporttas. Cealkámušaid vuodul áigu direktoráhtta sáddet formálalaš gulaskuddanreivve fága- ja diibmojuohkima birra ohppiin geain lea sámegieloahpahas.

Golggotmánu 2011 sáddii Oahpahusdirektoráhtta gulaskuddamii fága- ja diibmojuohkima dárogielas ja engelasgielas fidnofágalaš oahpahasprográmmain joatkkaoahpusas. Raportta evttohusaid vuodul, lea Sámediggi hábmen vuogádaga fága- ja diibmojuohkima birra ohppiid várás geain lea sámegiella fidnofágalaš oahpahasprográmmas ja vuogádagaid Jo3 lasáhusa dábálaš lohkanegbollašvuhtii ohppiide geat leat váldán fidnofágalaš oahpahasprográmma JO1 ja JO2, ja dán vuodul buktán cealkámuša.

Ohcanvuodot doarjagat

Dábálaš oahpponeavvut vuodđooahpahussii

Sámediggi galgá veahkehit dasa ahte sámi oahpponeavvut buvttaduvvojit dálá oahppoplánaid vuodul. 2011:s lei várrejuvvon 13 325 107 ruvno dábálaš oahpponeavvuide vuodđooahpahussii. Dát lei maŋŋil reviderejuvvon bušeahta ja ruovttoluottageassimiid maŋŋil. Ledje bohtán 62 ohcama dábálaš oahpponeavvuid buvttadeapmái. Dáin ožžo 31 doarjaga.

Oahpponeavvut ledje sihke girjjit, filmmat, cd ja neahttaressurat. Ođđaseamos oahpponeavvuin leat earret eará lullisámegiella oahpponeavvut vuosttaš giellan 3. ceahkkái, julevsámegiella šáŋgárluhkangirji nuoraidskuvladássái ja okta girji davvisámegilli/ dárogielli šattuid birra mánáidgárddi ja 1.- 7.- luohkáid várás.

Válmmasbuvttaduvvon oahpponeavvuid juohku lea ná 2011:s:

Giella	lohku
Davvisámegilli	32
Julevsámegilli	3
Lullisámegilli	11
Submi	46

Dáin loguin lea mielde doarjja juolluduvvon 12 ođđasisprentemii oahpponeavvuin.

Erenoamážit heivehuvvon oahpponeavvut

Doarjja erenoamážit heivehuvvon oahpponeavvuide vuoruhuvvo sisa diedihuvvon, ovttaska dárbbuide ja oahpponeavvuide čalmmehemiid ja bealjememiid várás ja sin váste geain leat matematihkka- ja čállin-/ lohkanválttisvuodát ja kárten- ja nevvodanmateriálaide.

Erenoamážit heivehuvvon oahpponeavvuide lei várrejuvvon 1 940 101 ruvno. Midjiide bohte 17 ohcama, ja guđas dain ožžo juolluduvvot doarjaga.

Doaimbajijut nannendihti oahpponeavvobuvttadeami

2011 bušehtas lei várrejuvvon 4 000 000 ruvno jorgalit matematihkkagirjiid vuoddoskuvlla várás. Matematihkkagirjiit leat davvisámegillii válbmasat 5. -7. luohkáide, jagi ovdal go lei plánejuvvon. Girjiit 1.- 4. luohkáide álggahuvvojit ođđajagis 2012 buot golmma sámegillii.

Ájluovtta skuvla lea čađahan pilohtaprošeavtta Resursaskuvla julevsámegiel oahpponeavvobuvttadeamis. Sii leat ráhkadan oahpponeavvuid julevsámegillii, earret eará bargogirjiid dálá oahppogirjiide. Skuvla ii leat háliidan joatkit oahpponeavvobuvttademiin, oahpaheaddjidi dihte skuvllas. Prošeakta lea dál loahpahuuvvon.

Sámi oahpponeavvoportála

Sámediggi lea ovttasbarguin “Senter for IKT i opplæringen” ráhkadan oahpponeavvoportála sámi oahpponeavvuid várás internehtas. Oahpponeavvoportála lea ožžon nama Ovttas | Aktan | Aktesne.

2011 bušehtas lei várrejuvvon 3 500 000 ruvno oahpponeavvoportálii. Oahpponeavvoportála Ovttas | Aktan | Aktesne rahppojuvvui almmolaččat Guovdageainnus čakčamánu 26. b. 2011, ja dan oktavuodas lágiduvvui almmuhankonferánsa, gosa ledje bovdejuvvon logaldallit ja sárdnideaddjit. Sámediggeráđđi rabai ja doalai sáhkavuoru Ovttas | Aktan | Aktesne dehálašvuodas. Almmuheami oktavuodas dollui maid oahpponeavvočájalmas gos earret eará sámi lágádusat ja Giellatekno Romssa universitehtas ledje čájeheaddjit. Seammás lágiduvvoje bargoseminárat áigegeovdilis fáttáin konferánsaoassálastiide.

Prošeavtta doaimmahus bargá čađat oahpporesurssaid almmuhemiin, ja lea dássáži bidjan dieđuid badjel 800 resurssa birra portálii. Lassin prošeaktajodiheaddjái leat vihtta bargi doaimmahusas, ja doppe gávdno lulli-, julev- ja davvisámegielat gelbbolašvuolta. Prošeavtta nuppi fásas leat guokte oahpponeavvopilohta buvttadeami vuolde. Pilohtat ráhkaduvvojit luonddufága váste nuoraidskuvlla dássái ja servodatfága váste gaskadássái. Oahpponeavvopilohtaid buvttadeamis ovttasbargá prošeakta muhtin oahpponeavvočálliguin.

Gelbbolašvuodalokten

Stipeanda ohppiide geain lea sámegiella fágan joatkkaskuvllas

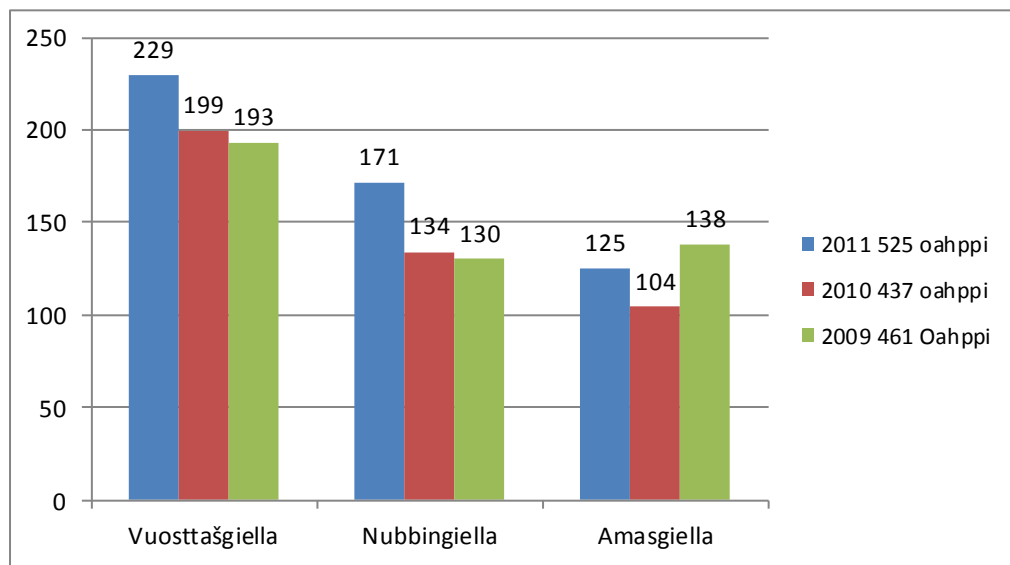
Sámediggi áigu lasihit logu ohppiin joatkkaskuvllas geat välljejit sámegiella vuosttašgiellan erenoamážit ja muđui oahpahusa sámegiellas. 2011 bušehtas lei danin várrejuvvon 2 400 000 ruvno stipeanddaide ohppiide geain lea sámegiella fágan joatkkaskuvllas.

522 oahppi ožžo juolluduvvot stipeandda. Tabeallas vuolábealde boahtá ovdan stipeandda sturrodat, bušehttageavaheapmi gielladásiid gaskka, sihke ruvnon ja proseantan, ja obbalaš geavaheapmi 2011:s:

	Galle ohcama	Máksojuvvon juohke oahppái ru.	Bušehttageavaheapmi ruvnnuin	Bušehttaoassi proseanttain
Gielladássi				
Sámegiella vuosttašgiellan	226	5 810	1 313 060	54,2 %
Sámegiella nubbingiellan	171	4 360	745 560	30,8 %
Sámegiella amasgiellan	125	2 905	363 125	15,0 %
Oktiibuot	522		2 421 745	100,0 %

Govvosis vuolábealde oaidná stipeandaid juohkima iešguđet oahppojoavkkuide jagiin 2009, 2010 ja 2011:

Váikkuhangaskaoamit maid Sámediggi hálddaša

Verdde-prošeakta

Sámediggi lea 2011 várren 250 000 ruvno verddeprošektii. Mihttun dákkár prošeavttain lea čohkket mánáid, nuoraid ja vuorasolbmuid oktasaš prošektii main iešguđet lágan doaluin čohkkejit sámi, dárú ja kvena kultuvrraid.

Sámediggi lea maid gulahallan Álttá ja Guovdageainnu suohkaniiguin, ja goappašat suohkanat leaba áigon searvat prošektii. Dát guokte suohkana leaba dál ásaheame ovttasbarggu. Suohkanat leaba soahpan hábmet oktasaš prošeaktaválddahusa, mii lea vuodđun viidáset barggus.

Čállin- ja lohkanveahkki vuorrasit sápmelaččaide

Sámediggi lea várren 250 000 ruvno ásaht pilohaprošeavtta mii fállá čállin- ja lohkanveahki vuorrasit sápmelaččaide. Pilohaprošeakta lea álggos oavvilduvvon čađahuvvot suohkaniin sámegeala hálddašanguovllu siskkoabealde Finnmárkkus, ja ruđat leat juolluduvvon Guovdageainnu suohkaniin.

Giellaprográmma – sámeálbmot foanda

Sámediggi lea várren 800 000 ruvno Sámi allaskuvlla 5- jagáš giellaprográmma čuovvoleapmái, mas olahusjoavku leat rávisolbmot geat áigot oahppat sámegeala. Dássázi leat dán prošeavttas bohtán buorit bohtosat. Oktii buot leat 112 rávisolbmo álgán sámegealohppui dán guovtti jagis go prošeakta lea bistán, ja 51 olbmo leat čađahan ja nagodan eksámeniid. Oahpahasmetodaid ektui lea prošeakta ollen alla dássái. Sámi allaskuvla lea dál ohcame ovttasbargoguimmiid sihke lulli- ja bihtánsámi guovlluin. Julevsámi guovllus lea Árran- julevsáme guovdásj/ lulesamisk senter fállan rávisolbmuidoahpu, muhto giellaprošeakta sáhtta maid heivehuvvot sin dárbbuid mielde.

Dán čuovvoleamis lea Sámedikkis leamaš čoahttin Sámi allaskuvllain, gos earret eará digaštallojuvvui movt sáhttit olahit mihttomeari ahte nu ollu rávisolbmot go vejolaš, besset čađahit sámegealohpahasu.

Alit oahppu

Ođđa reviderejuvvon rámmaplána ovdaskuvlaoahpaheaddjiohppui

Sámedikkis lea okta fásta lahttu pláanalávdegottis mii bargá ođđa reviderejuvvon rámmaplánain ovdaskuvlaoahpaheaddjioahpus. Olahan dihtii mihttomeari ahte buot alit oahput ja dutkamát váldet vára sámi perspektiivvas, de lea leamaš dehálaš ahte lea okta fásta lahttu lávdegottis.

Rámmapláanalávdegottis lea leamaš rabas digaštallan dan birra ahte maid áiggis áigái leat meannudeame. Moanat gulaskuddancealkámuša leat bohtán sisa maiguin rámmapláanalávdegoddi sáhtta ávkkástallat iežaset barggus. Dasa lassin lea okta fágajoavku mii bargá buohtalaga rámmapláanalávdegottiin ođđa rámmaplána sisdoalu árvalusain.

Našunála rekruterenstrategiija sámi alitohppui

Máhttodepartemeanta attii Sámi allaskuvlii 2009:s barggu áсахit, jodihit ja čađahit čállingoddedoaimma našunála bargjoavkkus man ulbmil lea hábmet strategiija sámi alitohppu rekruteremii, ja mas lea erenoamáš dehálaš sámi oahpaheaddjioahppu ja sámi gielat. Bargolávdegotti árvalus válbmanii loahpageahčen 2010.

Sámedikkis lea álggus 2011 leamaš konsulteren Máhttodepartemeanttain bargolávdegotti árvalusa birra našunála rekruterenstrategiijain sámi alitohppui. Bealálaččat bođiiga ovttaoavili maŋimus konsulterenčohkkimis movt defineret sámi alitohppu. Das deattuhuvvui ahte sámi alitohppu lea oahppočadaheapmi mas ipmárdus ja máhttu sámi giela ja kultuvrra birra leat guovddázis. Dán strategiija sisdoallu lea dasto sámi alitohppu nu go (1) profešuvdnaohput main oahpahus čađahuvvo davvi-, julev- dahje lullisámegilli ja/dahje dáid gielaide oahppu, ja (2) oahppu sámi girjjálašvuoda, servodateallima, árbedieđu, historijá ja kultuvrra fáttáid gaskkas, beroškeahhtá oahpahusgiela.

Sámediggi oaččui maid dohkkehuvvot rievdadusárvalusa rekruteret olbmuid mat eai leat sámegielagat, čuovvovaš teaksta gusto:

Ovdalaš dáruiduhttinpolitihkka lea mielddisbuktán ahte odne leat unnán olbmot geain lea gelbbolašvuolta sámi gielain Norggas. Dan sivas lea čielga dárbu lasihit olbmuid logu geat máhttet sihke čállit ja lohkat sámi gielaide. Dát lea dehálaš mángga ášši dihte, earret eará ealáskahttit, váraváldit ja ovdánahttit sámi giela ja kultuvrra, muhto maidái dan dihte ahte sihkarastit buori hálddašeami, álbmoga riektesihkarvuoda, ja maidái vai olbmui lassána máhttu sámi giela ja kultuvrra birra.

Soahpamuš dahkkui maid das ahte Sámediggeráđđi bovdejuvvo čohkkimii gaskal Máhttodepartemeanta ja Sámi oahpaheaddjioahpporegiovnna, mas regiovdna oažžu ovddasvástádusa vuoruhit doaimbijuid 2011 našunála rekruterenstrategiijas.

Dialoga sámi oahpaheaddjioahpporegiovnain

Sámediggi lea searvan čohkkimii gaskal Máhttodepartemeanta ja Sámi oahpaheaddjioahpporegiovnna (7. regiovdna). Sámi oahpaheaddjioahpporegiovnna leat čuovvovaš allaskuvllat ja universitehtat searvvis: Sámi allaskuvla, Finnmárkku allaskuvla, Romssa universitehta, Nordlándda universitehta ja Davvi- Trøndelága universitehta.

Čohkkima agenda lei regiovnna oktasaš bargosuorggit ja hástalusat ovddos guvlui, ja rekruteren lei okta fáttáin. Sámediggi buvttii ovdan makkár dárbbut leat bohtán albmosii lassioahpus ja joatkkaohpus oahpaheddjiide geat oahpahit sámegilli ja sámi fáttáin. Sámediggi bovdejuvvui searvat buot čohkkimiidda regiovnna institušuvnnaid gaska.

Sámediggi lea maid oassálastán čohkkimii gaskal Oahpahusdirektoráhta ja 7. regiovnna, gos joatkkaohppofálaldat oahpaheddjiide 2012- 2015 digaštallojuvvui. Doppe mearriduvvui ahte regiovdna sádde oktasaš ohcama Oahpahusdirektoráhtii, makkár doaimmaid sii háliidit mielde

“Kompetanse for kvalitet”, mii lea našunála strategiija lassiohppui ja joatkkaohppui. Barggu jođiha Sámi allaskuvla.

Sámediggi oassálasttii 7. regiovnna rekruterenjoavkku čoahkkimis Romssas. Váldoulbmil joavkku barggus lei vuoruhit doaimmaid našunála rekruterenstrategiija siskkobealde sámi alitoahpus ja evttohit movt 2011 ruđat galget geavahuvvot.

Gelbbolašvuodálokten oahpaheddjiide

Sámi allaskuvla lea hábmen lohkanplána ovtastuvvon lassi-/ joatkkaoahpu prinsihpaid oahpahussii – sámegiella, muhto allaskuvla lea maŋŋonan čadahemiin. Sámediggi lea sádden ruđaid Sámi allaskuvlii, mat galget gokčat oasi skuvlaaigáda olggosgoluin sadjásašolbmui dan botta go oahpaheaddjit ja eará bargit oassálastet oahpus.

Sámediggi lea kárten gelbbolašvuodáárbbu sámegiel oahpaheddjiin ja oahpaheddjiin sámi skuvllain. Eanemus dárbu lea loktet gelbbolašvuoda sámegielas, earret eará čállit ja lohkat, guovttegielatpedagogihkka ja buriid oahpahanmodeallaid geavahit sámegieloahpahasas. Lassin dasa lea dárbu lasihit gelbbolašvuoda árbedieđu searvadahttima birra luonddufágas, servodatfágas, matematihkas ja eará fágain. Matematihkas lea maid dárbu loktet gelbbolašvuoda sámegiela fáganamahasaid birra ja praktihkalaš metodaidda geavaheami birra. Viidáset lea dárbu loktet gelbbolašvuoda earret eará eŋgelasgielas, duojs, máŋggakultuvrrat ipmárdusas ja álgoálbmotpedagogihkas. Našunála gelbbolašvuodáloktenstrategiijas váldo dušše ráddjejuvvon oassi gelbbolašvuodáloktema dárbbus mielde, oahpaheddjiide sámi skuvllain ja sámegiel oahpaheddjiide.

Miellahtuid nammadeapmi rámmaplánalávdegoddái ođđa oahpaheaddjiohppui 8-13

Máhtodepartemeanta jearaldaga maŋŋil lea Sámediggi nammadan áirasiid rámmaplánalávdegoddái (RPL/RPU) ođđa oahpaheaddjiohppui 8. – 13. RPL/ RPU 1, integrerejuvvon lektor/ adjunktaoahpuide ja PPU nammaduvvui ráddeddi Kevin Johansen. RPL/ RPU 2, golmma jagi fágaoahpaheaddjiohppui praktihkalaš ja estehtalaš fágain, nammaduvvui professor Frode Fjellheim ja RPL/ RPU 3, fidnooahpuide oahpaheaddjiohppui ja PPU- Y nammaduvvui Rektor Ellen Inga O. Hætta. Sámediggái lea dehálaš ahte našunála oahpuin lea álgoálbmotperspektiiva ja ahte buot fágain lea sámi sisdoallu, nu go maiddái lea boahtán mielde našunála vuodđoskuvlla oahpaheaddjiohppui.

Stipeanda alit ohppui

Sámediggi áigu láchit dili nu ahte sámegielat fágaolbmot rekruterejuvvojit iešguđet fágasuorgái. 2011 bušeahtas lei várrejuvvon 2 350 000 ruvnno alit oahpu stipeanddaide. Ledje boahtán 189 ohcama. 130 oahppái juolluduvvui stipeanda, oktiibuot 2 354 200 ruvnno.

Tabealla vuolábealde čájeha juohkimiid gaskal oahpu, galle ohcama juolluduvvon ja ruđaid juohkima:

Juohkin	Galle ohcama	Galle juolluduvvon	Ruvnno
Oahpaheaddjiohppu ja ovdaskuvlaoahpaheaddjiohppu main lea sámegiella fágajoavkkus	10	0	0
Alit oahppu lulli-, julev- dahje davvisámegielas.	139	126	2 253 400
Alit oahppu oahpponeavvopedagogihkas	0	0	0
Dulkaoahppu sámi dulkkaide ja jorgaleddjiide	4	4	100 800
Joatkkaoahppu sámi mánáidgárdesuorggis	0	0	0
Rehabiliterenstipeanda	0	0	0
Vuoruhemiid olggobealde (j.n.a.)	36	0	0
Submi	189	130	2 354 200

Sin gaskkas geat ohce stipeandda alit ohppui lulli-, julev- ja davvisámegielas lea juohkin ná:

Giellajoavku	Galle ohcama	Juohku proseanttaid mielde	Juohku ruđa mielde
Davvisámegiella	91	56,7 %	1 587 900
Julevsámegiella	13	14,9 %	274 500
Lullisámegiella	22	28,4 %	391 000
Submi	74	100,0 %	2 253 400

Govus vuolábealde čájeha movt 2011 juolluduvvon stipeanddat leat juhkkjuuvvon vuoruhuvvon stipeandaortnegiid gaskkas.

Dutkan

Kandidáhtat dutkanráđi divišuvdnastivrraide

Norgga dutkanráđi lea bovdén Sámedikki evttohit kandidáhta divišuvdnastivrraide 2011-2015 áigodahkii. Dutkanrádis leat njeallje divišuvdnastivrra: dieđadivišuvdna, Innovašuvdnadivišuvdna, energiija- resurssa ja birasdivišuvdna ja servodat- ja dearvvašvuodadivišuvdna.

Dat mii deattuhuvvo go divišuvdnamiellahtut nammaduvvojit, lea earret eará áddejupmi dutkamis divišuvnna fágasuorggis ja beroštupmi dutkanstrategalaš bargui, beroštupmi mángga divišuvnna ovddasvástádusas, vásihusuogáš ja persovnnalaš iešvuodát. Muđui deattuhuvvojit ovtastusas sohka-bealedeaddu, geográfalaš juohkin ja ahkeviidodat.

Máhttodepartemeanta lea nammadan professor Nils Oskala, Sámi Allaskuvllas ovttá divišuvdnastivrrii áigodahkii suoidnemánu 1. b. 2011 rájis miessemánu 31. b. 2015 rádjái. Son lea energiija-, resurssa- ja dálkkádatdivišuvnna. Lea vuosttaš geardi go Sámedikkis lea sámi ovddasteaddji ovttá divišuvdnastivrrain. Dáinna oaidnit mii vejolašvuoda oazžut sámi perspektiivva vuhtiváldojuvvot, ja sámi perspektiiva nannejuvvo dutkanrádis.

Sámi dutkan ja alitoahpu lávdegoddi

Butenschønlávdegoddi, man professora Nils Butenschøn jođiha, lea lávdegoddi mii lea vuodđuduvvon guorahallandihti ovdánahtindovdomearkkaid, dárbuid ja mihttomeriid sámi dutkamis ja álgoálbmotdutkanis, maiddá strategalaš ovttasbarggu rámmaid, institušuvdna- ja fierpmádathuksema. Dát lea njuolgo čuovvoleapmi vuoruhuvvon doaibmabijus stuoradiggedieđáhusas no. 28 (2007- 2008) Sámedikkis (St.meld. nr. 28 (2007-2008) Samepolitikken), Sámedikki institušuvdnadieđáhusas ja okta doaibmabijuin Maid Sámediggi ja departemeanta soabaiga Stuoradiggedieđáhusas no. 30 (2008- 2009) Klima for forskning. Lávdegoddi galgá maid guorahallat rekrutterendili sámi alitoahpuide vuodđun servodatovdáneapmái ja dasa ahte hukset nanu dutkanbirrasiid. Dán oktavuodas lea Našunála rekruterenstrategiija sámi alitoahppui (strategiija 2011- 2014), maid Sámediggi ja departemeanta soabaiga guovvamánu 2011 maŋŋil konsulteremiid, dehálaš dokumeanta.

Máhttodepartemeanta nammadii lávdegotti ja mandáhta maŋŋil konsultašuvnnaid Sámedikkiin. Sámediggerádis lei čeahkkin lávdegottiin bargguid álggus, gos Sámediggeráđi jearai hástalusaid birra mat leat sámi servodagas viiddis perspektiivvas. Lávdegottis lei cealkámuškonferánsa Nordlándda universitehtas čakčamánu, gos várrepreseanta Laila Susanne Vars doalai sáhkavuoru sámi dutkama ja alitoahpu birra. Lávdegoddi galgá geiget iežaset čielggadusa miessemánu 2012.

Regionála dutkanfoanda

Davvi- Norgga dutkanfoanda:

Eva Josefsen lea nammaduvvon Sámedikki lahttu Davvi- Norgga foandastivrrii áigodahkii 2012 – 2015, su várrelahttu lea Kevin Johansen.

Gaska- Norgga dutkanfoanda:

Arnt Erik Tjønnhaug lea nammaduvvon Sámedikki lahttu Gaska- Norgga foandastivrii áigodahkii 2012 – 2015, su várrelahttu lea Nora Marie Bransfjell.

Akkreditereneavttut ođđa doavttergrádoahpuid álggaheapmái

Máhttodepartemeanttas ja Sámedikkis leat leamaš konsultašuvnnat akkreditereneavttuid birra doavttergrádoahpuid álggaheamis. Bealálaččat šiehtaiga čuoovvovaččat:

Láhkaásahusa rievdadeamis váldo čuoovvovaš teaksta mielde departemeantta mearkkašumiide ođđa láhkaásahustekstii: Máhttodepartemeanta diehtá ahte dát gáibádus sáhtá mielddisbuktit erenoamáš hástalusaid Sámi allaskuvlii dan sivas go allaskuvlla ulbmil lea dan duobken ahte sáhtá rekrutteret bargiid ja doavttergrádoahpuid kandidáhtaid main lea sámegeiel gelbbolašvuhta. Dál lea jođus stuorit guorahallan sámi dutkama birra ja alitoahpu birra mii earret eará galgá čielggadit movt Sámi allaskuvla sáhtá ovdánit. Dán čielggadeami čuoovvoleami oktavuodas áigu máhttodepartemeanta ovttasráđiid Sámedikkiin ja Sámi allaskuvllain guorahallat lea go dárbu erenoamážit heivehit njuolggadusaid vai allaskuvla sibeakkarastojuvvošii buori ovdáneami.

Jus 2011:s boahťa ohcan Sámi allaskuvllas gos ohcet akkrediteret ođđa doavttergrádoahpu, de áigu Máhttodepartemeanta váldit oktavuodá lánvegeanttiin mii guorahallá sámi dutkamiid ja alitoahpuid. Dán dahká vai oázžu dieđuid lánvegeantti veardádallamiid birra das movt Sámi allaskuvla buoremusat sáhtá ovdánit. Dan maŋŋil áigu departemeanta gulahallat Sámedikkiin ja Sámi allaskuvllain guorahallandihti lea go dárbu rievdatit láhkaásahusa mii guoská Sámi allaskuvlii.

Stivralahtuid nammadeapmi Sámi Allaskuvlii áigodagas 2011 - 2015

Čuoovvovaš olbmot leat nammaduvvon stivralahttuin borgemánu 1. b. 2011 rájis suoidnemánu 31. b. 2015 rádjái: Gunn-Britt Retter, Vuonnabahta, su persovnnalaš várrelahttu lea Outi Susanna Lämsman, Anár, Suopma (sámediggi nammadan)

Roger Skarvik, Áltá, su persovnnalaš várrelahttu lea Ánde Somby, Romsa (Sámediggi nammadan)

3 Giella

Sámi álbmogis galgá leat vejolašvuhta ja riekti geavahit iežaset giela. Giela sealluheapmi ja ovddideapmi lea guovddáš oassi sámi kultuvrra boahťeáiggis. Danne lea Sámedikkis váldoulbmilin ahte giella geavahuvvo aktiivvalaččat ja lea oidnosis almmolašvuodas.

Dat giellaarenat mat dál gávdnojit, fertejit bisuhuvvot ja ovdánahttot, ja ferte láchčit dili vai ođđa giellaarenat ásahuvvojit. Dain guovlluin gos sámegeiella lea hearkkes dilis, doppe fertet bargat giellaealáskahttimin. Dain guovlluin gos sámegeiella lea beaivválašgiella, doppe fertet dihtomielaččat ain ovddos guvlui sámástit.

Sámediggi bargá iešguđet ládje joksat dáid ulbmiliid. Mii juohkit doarjagiid suohkaniidda ja fylkasuohkaniidda vai sidjiide galgá leat vejolaš bálvalit álbmoga sámegeilli. Mii doarjut sámi giellaguovddážiid ja doarjut maid sihke dakkár giellaproševttaid mat leat sámi giella hálddašanguovllus, ja maiddái daid mat leat olggobealde. Sámediggi maid rávve ja bagadallá sámi tearpmaid ja báikenamaid birra. Dán barggus lea dárbu ovttasbargat ráđđehusain, fylkasuohkaniiguin, suohkaniiguin ja sámegeiella fágabirrasiguin.

Ovttasbargu

Sámediggi lea 2011:s oassálastán seminárain, konferánsain ja čoahkkimiin main fáddá lea leamaš sámegeiella dili ja boahťevaš hástalusat. Diekkár giellafágalaš deaivvadeamat leat dehálaččat go dalle besset iešguđetge fágabirrasat čoahkkanit ja juogadit vásáhusaid. Dasa lassin leat diekkár čoahkkanemat giellaarenat almmolašvuodas. Sámediggi lea erenoamáš movttet go lullisámi giellabirrasis dál leat ásahan giellafierpmádaga, ja mii oassálastit maid doppe. Lullisámegeiella fierpmádatčoahkkin čohkke buot lullisámi ásahusaid mat barget giellaoahpahusain. Dát

fierpmádatčoahkkimat lágíduvvojit mángii jagis, ja lullisámegiela oahpahusbarggut leat guovddáš fáttát dáin čoahkkanemiin.

Sámedikki giellakonferánssa

Sámediggi lágídi giellakonferánssa 2011:s. Fáddán lei sámeziela čalmmustahttin ja geavaheapmi. Diekkár konferánssa lea dehálaš čalmmustahttindihti sámezielaid almmolašvuođas. Konferánssa lea maid dehálaš giellaarena. Konferánssa dulkojuvvui buot sámezielaide ja dárogilli. Konferánssas ledje 160 oasseváldi.

Sámediggi lea ožžon buriid máhcahemiid konferánssa maŋŋel ja oaidná dárbbu lágídit giellakonferánssaid duos dás ain. Danne áigu Sámediggi lágídit giellakonferánssaid dássedit.

Sámedikki giellastivra

Sámedikki giellastivra ásahuvvui jagi 2001. Giellastivrra bargohivvodat maŋemus jagiid čájeha ahte sis eai leat šat nu hirbmat olu barggut. Sivvan dasa leat ahte giellapolitiikkalaš barggud rámmat leat rievdan dan rájes go dat álggahuvvui. Sámedikki hálddahušas lea gelbbolašvuohta nanusnuvvan. Leat mángga ođđa bargi bohtán geain lea nana gelbbolašvuohta, ja dat guoská buot sámi gielaide. Leat mángga ođđa suohkana sámeziela hálddašanguovllus, ja leat ásahuvvon ođđa sámi giellaguovddážit. Dat mearkkaša ahte Sámedikkis leat dál eanet aktevrrat geaiguin sáhtta sággastit giellahástalusaidda birra. Sámediggi lea maid ožžon buori ovttasbarggu guovddáš eiseválddiiguin. Konsultašunšiehtadus lea dehálaš ovdamearkan dasa. Dát rievdadeamet leat dagahan min bargovuogi mihá eanet proseassabealušteaddjin. Go giellastivra ii leat dan beaivválaš doaimmas mielde, de lea leamaš váddáset váldit sin searváid.

Sámedikki mielas ii leat dárbbu sierra ráđđeaddi orgánii giellaássiid várás, ja danne lea mearridan heaittihit Sámedikki giellastivrra 31.12.2011 rájes.

Davviriikkalaš ovttasbargu

Norgga, Ruota ja Suoma Sámedikkis leat Sámi parlamentáralaš ráđi bokte čielggadanprošeavtta davviriikkaid oktasaš sámeziela dutkan- ja ámmát/resursaguovddáža ásaheamis. Čielggadanprošeavtta raporta lea addon Sámi parlamentáralaš ráđđái. Lea maid sáddejuvvon ruhtadanohcan Interreg IV A Davvi dán prošeaktii.

Davviriikkaid sámeziela dutkan- ja ámmát/resursaguovddážiis galget leat giellafágalaš barggut nugo giellagáhtten, giellaovddideapmi, giellanormeremat, nammabálvalusat ja dieđut sámezielfágalaš gažaldagain. Prošeaktaáigodagas galget buot sámedikkis háhkat bistevaš ruhtadeami vai guovddáš šattalii bissovaš giellaguovddážiin jagi 2014 rájes.

Sámediggi lea hui miedas nannet davviriikkalaš sámi giellaovttasbarggu, vai ovttas sáhttit bargat giellaovddideamiin ja giellananniemiin.

Ráđđehusa sámezielaid doaibmaplána

Ráđđehusa sámezielaid doaibmaplána ođasmahttojuvvo jahkásaččat. Guovvamánus ovdanbuvttii Ođasmáhttin-, hálddahuš- ja girkodepartemeanta 2010 stáhtusa ja makkár vuoruheamet galget lea 2011:s. Departemeantta deattuhii ahte dehálaš boadus dán ráđjái lei arvat eambo didolašvuohta sámezielaid birra, sihke almmolaš eiseválddiin ja muđuige servvodagas.

Doaibmaplána lea juhkkovuovon golmma váldokapihttaliidda: OVIDNIT, OAHPPAT, GEVAHIT, main doaibmajut leat iešguđetge dásiin juhkkovuovon. Sámediggi lea bargagohtán daiguin bargguiguin maidda lea ovddasvástádus ja bargá viidáset daiguin bargguiguin mat leat álggahuvvon.

Sámedikkis lea ovddasvástádus čadahit iešguđet lágan doaibmabijuid doaibmaplánaš, sihke akto ja ovttas eará departemeanttaiguin ja ášahusaiguin. Sámedikki loahpalaš dieđáhus 2011 ovddas válbmana álgoageahčen jagi 2012.

Elgá skuvla

Elgá skuvla lea bargagoahtán lullisámi giella ja oahpahus resursaguovddáža ášahemiin. Sámediggi lea čoahkkinnastán sihke Elgá skuvllain, Engerdal suohkaniin ja Ođasmáhttin, hálldahus- ja girkodepartemeanttain sihke hálldahuslaš ja politihkalaš dásis. Sámediggi bargá viidáset dáinna áššiin ja vuordimis čovdojuvvo boahttevaš organiseren 2012 mielde.

Terminologalaš ovttasbargu

Sámediggi bargá ovttas Ruota sámedikkiin nannet julevsámegiela. Lea mearriduvvon dollojuvvot julevsámi giellakonferánša Johkamohkis, Ruotas, guovvamánus 2012. Konferánssa fáttá lea ee. giela ealáskahttin, oahpahus ja dutkan – ja konferánša galgá gávdnat boahtteáigge áigumušaide čovdosiid.

Sámedikkis lea buorre gulahallan julevsámi-dáro/dáro-julevsámi sátnegirji čállin ja áigumuš lea almmustahttit sátnegirji digitálahámis. Áigumuš lea soabadit ođđajagis 2012 ja almmuhit girji ođđajagimánus/guovvamánus.

Sámedikki lea oassalastan Norgga giellaráđi terminogiijakursii ja -seminárii. Semináras ledje ovdan tearbmabarggu vuodđodieđut, oahppu fágagiela birra, doahpagat, meroštallamat ja eará praktihkalaš tearbmabarggut.

Sámediggi lea oassalastan Kárášjogas Giellagiella forumii, mii lea fierpmádatčoahkkinn sámi hálldašanguovllu suohkaniid giellabarguide. Čoahkkimis ságastallui giellafágalaš áššiin mat leat ávkkálaččat giellabarggus.

Sámi giellaguovddážat

Sámediggi attii 2011:s doaibmadoarjaga 10 sámi giellaguovddáži. Sámediggi oaiivvilda, ahte sámi giellaguovddážat barget buori barggu go čalmmustahttet sámegiela iežaset doaibmanguovllus, Sámedikki doarjjaortnega vuodul.

Giellaguovddážat leat mielde ráhkadeamen giellaarenaid, mat leat earenomáš dehálaččat ovddideamis sámegiela geavaheami guovlluin gos giella lea rašes dilis. Sámediggi oaidná ahte mánggain dain guovddážiin lea hui seammálágan doaibma jagis jahkái, muhto dulko dan nu ahte giellaguovddážat áiggi mielde ožžot hámi ja sisdoalu man nala barget. Sámediggi oaidná dehálažžan ahte giellaguovddážat čađa áiggi árvoštallet iežaset doaimmaid nu ahte sáhttet fállat buriid fálladagaid ja doaimmaid nugo álbmot háliida.

Sámedikkis lea ulbmil oččodit eanet ealli ja aktiivvalaš sámegiellarenaid. Danin juolludii Sámediggi doaibmadoarjaga Omasvuona giellaguovddáži doaibmajahkái 2011. Omasvuona giellaguovddáš rahppui almmolaččat jagis 2010 ja leamaš ruhtaduvvon ja hálldašuvvon prošeaktan. Sámediggi oaidná dehálažžan ahte Omasvuona giellaguovddáži sihkkarastojuvvojit prošeaktaruđat prošeaktaáigodahkii dasságo guovddáš oazžu vuodđodoarjaga Sámedikkis.

Sámediggi oassalastá jahkásaš giellaguovddašdeaivvadeamis. Sámedikki mielas lea dehálaš deaivat giellaguovddážiid gullan dihte maid dat barget ja makkár hástalusaid sii deivet iežaset bargguin. Dán jagi giellaguovddašdeaivvadeamis lei Evenášis.

Sámediggi lea bidjan johtui barggu guorahallat daid sámi giellaguovddážiid mat ožžot vuodđodoarjaga Sámedikkis. Sámediggi háliida dainna guorahallamin oáččut vel buoret gova dan doarjaga geavaheamis maid giellaguovddážat ožžot Sámedikkis. Guorahallamis galgá čielggaduvvot leago doarjja veahkehan joksat ulbmila ja makkár čuoggát vejolaččat leat eastadan dan.

Sámediggi galgá atnit ávkin guorahallanbohtosiid buoridan dihte sámi giellaguovddážiid hálddašeami. Guorahallan guoská giellaguovddážiidda mat ožžo vuodđodoarjaga Sámedikkis áigodagas 2006-2010. Dehálaš guorahallamis šaddá gažaldat dálá giellaguovddážiid doaibmaguovllu viiddideapmi. Dat lea ášši, man ee. Álttá sámi giellaguovddáš lea váldán bájas Sámedikkiin.

Sámedikki guovttegielalašvuodadoarjja

Sámediggi lea 1993 rájes juolludan guovttegielalašvuodadoarjagiid daid gielddaide ja fylkkagielddaide, mat áiggis áigái leat gullan sámegeiela hálddašanguovlui. Doarjjaortnega mihttomearri lea ahte sámegeiela hálddašanguovllu álbmot galgá oažžut bálvalusaid sámegeilli, ja addit suohkaniidda vejolašvuoda aktiivvalaččat bargat sámegeiela ovdánahttinbargguiguin.

Guovttegielalašvuoda juolludaneavttuid rievdadeamit

Sámediggi čađahii 2009:s árvoštallama sámegeiela hálddašanguovllu gielddaid ja fylkkagielddaid guovttegielalašvuodadoarjaga geavaheamis. Dán árvoštallamis bođii ovdan earret eará dat, ahte guovttegielalašvuodadoarjaga juolludaneavttut berrešedje rievdaduvvot. Ođđa meroštallannjuolggadusat ja juolludaneavttut leat leamaš gulaskuddamis. Sámedikki dievasčoahkkinn dohkkehii guovttegielalašvuodadoarjaga ođđa juolludaneavttuid njukčamánu 2011.

Guovttegielalašvuodadoarjja ii stivrejuvvo šat goluid mielde nugo ovdal, muhto baicce ulbmiliid mielde. Doarjja juogaduvvo golmma oasis sámegeiela hálddašanguovllu gielddaide. Dán ođđa málles lea vuodđoassi, bálvalanoassi ja ovddidanoassi hálddašanguovllu gielddaid várás. Sámegeiela hálddašanguovllu fylkkagielddaide lea guovtteoasat málle, mas lea vuodđo- ja bálvalanoassi ja ovddidanoassi.

Sámegeielaid dilli lea hui iešguđetlágan sámegeiela hálddašanguovllu gielddain ja fylkkagielddain. Danin lea Sámediggi ráhkadan individuála ovttasbargošiehtadusa juohke gielddain ja fylkkagielddain das, mo gielddat/fylkkagielddat áigot ovddidit, nannet ja ovdánahttit sámegeiela. Individuála ovttasbargošiehtadusaid vuodđun leat Sámelága giellanjuolggadusat, mat galget sihkkarastit dan, ahte sámegeiela hálddašanguovllu gielddaid ja fylkkagielddaid ássiin lea vuoigatvuohta geavahit, seailluhit, ovdánahttit ja nannet sámegeielaid geavaheami almmolaš oktavuodain. Sámegeiela hálddašanguovllus sámegeiella ja dárogiella leat dásseárvosaš gielat. Dát mearkkaša dan, ahte buohkain lea vuoigatvuohta bálvaluvvot sámegeilli go sii váldet oktavuoda sámegeiela hálddašanguovllu almmolaš ásuhasaide.

Sámediggi lea doallan diehtujuohkkinčoahkkimiid buot gielddaiguin ja fylkkagielddaiguin sámegeiela hálddašanguovllus guovttegielalašvuoda doarjaga ođđa juolludaneavttuid birra. Dát čoahkkimat láhce dehálaš vuodtu viidáset bargui ovttasbargošiehtadusaid hábmemis. Sámediggi dáhtui čakčat gielddain ja fylkkagielddain cealkámušaid ja evttohusaid individuála ovttasbargošiehtadusaide. Ovttasbargošiehtadusat hábmejuvvojit sierra juohke gielddain ja fylkkagielddain iešguhtege gieldda ja fylkkagieldda cealkámuša vuodul.

Sámediggi lea gulahallan gielddaiguin ja fylkkagielddaiguin ovttasbargošiehtadusaid sisdoalu ja hámi birra. Dát bargu lea ádjánan guhkit go Sámediggi árvoštalai. Muhtun gielddat/fylkkagielddat leat diedihán, ahte eai geargga dáinna bargguin ovdal lohpageahčen 2011. Ovttasbargošiehtadusat galget dohkkehuvvot politihkalaččat sihke gieldda/fylkagieldadásis ja Sámediggeráđis. Dat mearkkaša dan, ahte ovttasbargošiehtadusaid vuolláicállin maŋŋona. Sámedikki mihttomearriin lea oktasaččat vuolláicállit ovttasbargošiehtadusaid Sámedikki dievasčoahkkimis guovvamánu 2012:s.

Suohkaniid guovttegielalašvuodadoarjaga geavaheami raporterén

2010 ovddas raporterejit suohkanat ahte guovttegielalašvuodaruhta lea geavahuvvon earret eará bálvalussii, bargiud oahpahussii, jorgaleapmái, galbemii ja sámegeiela visuálalaš čalmmusteapmái. Sámediggi oaidná suohkaniid ja fylkasuohkaniid raporttain ahte hálddašansuohkaniin ja fylkasuohkaniin leat iešguđetlágan hástalusat ja čuolmmat.

Suohkaniin leat iešguđetlágan dárbbut sámegeiela nannen- ja ovddidanbargguin ja geavahit ruđaid iešguđet ládje. Muhtun suohkanat geavahit olu ruđa bálvalit álbmoga sámegeilli. Seammás lea eará

suohkaniin dárbu buoridit álbmoga ja bargiid sámegeielbbolašvuoda jus galggašii šaddat dárbu sámegeielbálvalussii.

Ovttasbargošiehtadusat gaskal Sámedikki ja suohkaniid leat buorit reaidnut sámegeielbargguiguin, go ovttasbargošiehtadusat leat individuála ja heivehuvvon iešguđetge suohkana hástalusaide ja dainnalágiin sáhtta ráhkadit heivvolaš ja sierra doaibmajuid dáidda suohkaniidda.

2010:s Raavrhviihke suohkan ozai beassat fárrui sámegeiela hálddašanguvlui, ja vurdojuvvui ahte dat galgai dáhpáhuvvat 1.1.2012 rájes. Liikká 2012 stáhtabušehtas eai lean várrejuvvon ruđat dasa, mii lei Sámediggeráđi mielas šallošahti. Sámediggi lea dan dihte duhtavaš go Stuoradikki suohkan- ja hálddašankomitéa lea buktán mearkašumi 2012 Stáhtabušehtii mas daddjo ahte Raavrhviihke jođánepmosit berre beassat sámi hálddašanguvlui. Romssa suohkan lei maiddái sádden ohcama beassat fárrui sámegeiela hálddašanguvlui, muhto gesii dan maŋŋá eret, man Sámediggeráđi šalloša. Ášši bohciidahtii stuorra digaštallama Romssas ja muđui Sámis. Sámediggi lea maid oassálastán dán digaštallamii, sihke jearahallamiid bokte ja kronihkaiguin.

Fylkasuohkaniid guovttegielalašvuodadoarjaga raporterren

2010 ovddas raporterejit fylkasuohkanat ahte guovttegielalašvuodaruhta lea geavahuvvon earret eará bálvalussii, jorgaleapmái, galbemii ja sámegeiela visuálalaš čálmusteapmái. Sámediggi oaidná fylkasuohkaniid raporttain ahte fylkasuohkaniin leat iešguđetlágan hástalusat ja čuolmmat. Fylkasuohkaniin leat iešguđetlágan dárbbut sámegeiela nannen- ja ovddidanbargguin ja geavahit ruđaid iešguđet ládje. Muhtun fylkasuohkanat geavahit olu ruđa bálvalit álbmoga sámegeillii, muhto eará fylkasuohkaniin ges lea dárbu buoridit sámegeiela- ja kulturgelbbolašvuoda.

Ovttasbargošiehtadusat gaskal Sámedikki ja fylkasuohkaniid guovttegielalašvuodaruđa geavaheamis leat buorit reaidnut sámegeielbargguiguin, go ovttasbargošiehtadusat leat individuála ja heivehuvvon iešguđetge fylkasuohkana hástalusaide ja dainnalágiin sáhtta ráhkadit sierra heivehuvvon doaibmajuid fylkasuohkaniidda.

Sámi giellaiskkadeapmi

Sámediggi oaiivvilda ahte dárbbášuvvo eanet systematiserejuvvon diehtu iešguhtege sámegeiela geavaheami birra, vai livččii vejolaš hábmet rivttes giellapolitiikka dál ja boahhte áigge. Danin Sámediggi lea mearridan čađahit riikkaviidosas giellaiskkadeami ovttas Ođasmahttin-, hálddahus – ja girkodepartemeanttain. Giellaiskkadeapmi gokčá maiddái daid báikkiid ja gávppogiid, mat leat sámegeiela hálddašanguovllu olggobealde.

Giellaiskkadeami ulbmilin lea čielggadit galls máhttet lulli-, julev ja davvisámegeiela njálmmálaččat ja čálalaččat, makkár oktavuodain sámegeiela geavahuvvo, ja man olu sámegeiela geavahuvvo gulahallangiellan mánáidgárddis, skuvllas, barggus, astoáigge, báikkálaš servodagas ja eaktodáhtolaš dahje politihkalaš bargguin.

Nordlandsforskning AS čađaha giellaiskkadeami ovttasráđiid Norut Alta AS:in. Sámediggi lea maid mielde ovttasbarggus. Iskkadeamis geavahuvvojit sihke kvantitatiivalaš ja kvalitatiivalaš metodat.

Jearahallanskovvi sáddejuvvo jagi ođđajagi- ja guovvamánu áigge boastta mielde oktiibuot 5000 olbmui, geat leat čálijuvvon Sámedikki jienastuslohkui. Dasa lassin čađahuvvojit čiekŋalis jearahallamat 12 gielddas sámegeiela hálddašanguovllu olggobealde ja siskkobealde, sihke lulli-, julev- ja davvisámegeielat guovlluin. Čiekŋalis jearahallamat čađahuvvojit čuovvovaš gielddain: Aarborste, Bådáddjo, Divttasvuotna, Fálesnuorri, Gáivuotna, Guovdageaidnu, Oslo, Plassje, Romsa, Skánit, Snáasa ja Unjárga.

Dutkit váldet oktavuoda maiddái iešguđetlágan institušuvnnaide ja organisašuvnnaide. Dán láhkai gártejuvvo, man ollugat hálddašit sámegeiela iešguđetge suorggis, man ollu sámegeiela geavahuvvo, makkár giellaválljeumiid vanhemaht dahket mánáid ektui, ja man ollugat sáhtásedje jurddašit oahppat

sámegiela. Sámi giellaiskkadeami bohtosat galget gárvánit cuoŋománu 2012:s ja dat leat oaivvilduvvon Sámedikki giellapolitiikka vuodđun bohteáiggis servodaga buot surggiin sihke stáhta, guovllu ja gieldda dásis. Bohtosat galget geavahuvvot Sámedikki gielladieđáhusa hábmemii ja daid doaibmabijuid hábmemii ja čadaheapmái, mat laktásit sámegielaide sealluheapmái ja ovddideapmái.

Sámi terminologija

Sámediggi vástida beaivválaččat gažaldagaide sámegiela birra. Gažaldagat leat sámegiela sániid ja namahusaid geavaheamis, tearpmaid, báikenamaid, ásahusaid namaid, dieđáhustávvaliid birra ja eará giellagažaldagaid, mat bohtet álbmogis, muhto maid ásahusas siskkáldasat. Lea áibbaš čielggas ahte servvodagas lea dárbu daidda ráđiide maid ožžot Sámedikkis giela várás. Sámediggi addá danin sihke ráđiid ja veahkeha jorgalemiiguin davvi-, julev- ja lullisámegilli, sihke siskkobeaide ja olggobealde ásahusa.

Sámediggi lea ráhkadan tearbmalisttuid dain sierranas tearbmaprošeaktamateriálain mat leat bohtán sisa ja maid Sámediggi lea ruhtadan. Sámi giellalávdegotti tearbmajoavkkut leat dađistaga dohkkehan listtuid ee. bártedikšuntearpmaid, šaddonamahusaid ja servodatfágatearpmaid

Sámedikkis lea ovttas Sámi giellalávdegottiin leamas davviriikkalaš davvisámegiela tearbmajoavku čoahkkín. Čoahkkimis gieđahallojuvvui Riika-antikvára kulturmuitedatabáasa, Askeladdena tearbmalistu, mii lei jorgaluvvon dárogielas davvisámegilli. Listu lea dál dohkkehuvvon. Sámediggi háliida, ahte ohcanprográmma áiggi mielde bohtá maid lulli- ja julevsámegilli daningo dat nanne vejolašvuoda váldit atnui min iežamet giela ođđa arenain.

Sámediggi lea árvvoštallan maid mánggaid eará sátnelisttuid, mat gullet suohkanlaš bálvalusaide. Dat leat leamaš dakkárat, ahte ii leat leamaš dárbu dan árvvoštallat davviriikkalaš dásis.

Sámi giellalávdegotti lullisámegiela tearbmajoavku lea gieđahallan ja dohkkehan lullisámegiela suohkanlaš ja fylkkasuohkanlaš tearpmaid, boazodoallohálldahusa tearpmaid ja vuodđoskuvlla servodatfága tearpmaid.

Sámedikki tearbmalisttuid logahallan, čájeha ahte eanas listtut leat dušše davvisámegilli. Daid galggašii maid jorgalit julev- ja lullisámegilli. Bargu gávdnat jorgaleddjiid namuhuvvon sámi giellaguovlluin lea váttis, danin go leat unnán giellabargit dain guovlluin.

Sámediggi bargá viidáseappot ásahit ođđa ja buoret sátn- ja tearbmadatabáŋkku. Das galgá šaddat álkít, viidát ja beroštahti ohcanreaidu buohkaide, geat barget sámegielain, sihke studeanttaide, ohppiide, jorgaleddjiide, journalisttaide ja eará giellabargiide. Sámi servodat vuordá, ahte Sámedikkis lea dakkár fáaldat.

Sámi báikenamat

Sámediggi lea nevvon journalisttaid, suohkaniid ja eará berošteddjiid sámi báikenamain. Lea leamaš diehtujuohkin mearriduvvon ja dohkkehuvvon sámegiel čállivuogi birra mii guoská almmolaš čujuhusaide, báikenamaide, giliide, suohkana luottaide, gáhtaide jna.

Sámediggi lea ovttas báikenammakonsuleanttain nevvon nammaáššiin, ee. Romssa ja Finnmárkku ođđa álbmotmehciin ja luonddumehciin. Lea maid evttohan sámi nama Bádáddjo doallovistái. Sámediggi lea maid nevvon muhtun báikenamain Guovdageainnu suohkanis, ja muhtun eará báikenamain ja riikarádjemarkkain Lierne ja Namsskogan suohkaniin. Sámediggi lea muđui nevvon Gáivuona ja Návuona bálldalaš báikenamain. Omasvuona suohkan lea mearridan ovcci sámi báikenama. Sámediggi lea nevvon Stáda geaidnodoaimmahat Davviregiovnna movt muhtun báikenamaid Álttás čállá sámegilli, báikenamaid maid áigot galbbaide bidjat. Sámediggi lea hui mielas dasa ahte suohkanat ja earát geavahišgohtet sámi báikenamaid. Dát váikkuha dasa ahte sámi báikenamat bohtet oidnosii ja geavahuvvojit.

Sámediggi lea maid leamaš oktavuodas eará suohkaniiguin sámi báikenamaid galbema birra. Sámediggi leage movttet go Bådáddjo lea välljen geavahit sámi báikenama gávpotgalbbas. Sámedikki mielas lea dehálaš ahte sámi giella oidno dain guovlluin gos giella lea hearckes dilis.

Gonagas Stáhtarádis lea nannen Divttasvuona suohkana sámi báikenama. Sámediggi lea maid movttet go Hábmera suohkan lea ožžon dohkkehuvvot sámi báikenamas. Sámediggi lea veahkehan goappašat báikenamaid čállinvugiin.

Sámediggi lea Norgga giellaráđiin ságastallan Barentsábi oljobohkanbáikkiin namaid. Lea sávaldat ahte gávdnojit sámi namat dan logahallamis mas leat evttohuvvon namat oljobohkan-báikkiin ja eará installašuvnnat Barentsábis. Sámi namat Barentsábis lea mielde čalmmustahttime sámegiela.

Sámediggi lea ságastallame Kulturdepartemeanttain, rievdadit 7.§ láhkaásahusas mánggagielat namaid geavaheami birra, nu ahte ii sáhte välljet eret sámi namaid sámi guovlluin.

Sámediggi lea digitalisereme ovddeš sámi nammanevvohaga boares báber- ja kaseahittaarkiivva. Dát mearkkaša govvet áššebáhpiriid, čohkkejuvvon listtuid ja eará dokumeanttaid arkiivvas, ja dološ kaseahitaid digitaliseret. Dát leat divrras dokumentašuvnnat ja kulturmuittut mat eai ábut láhppot.

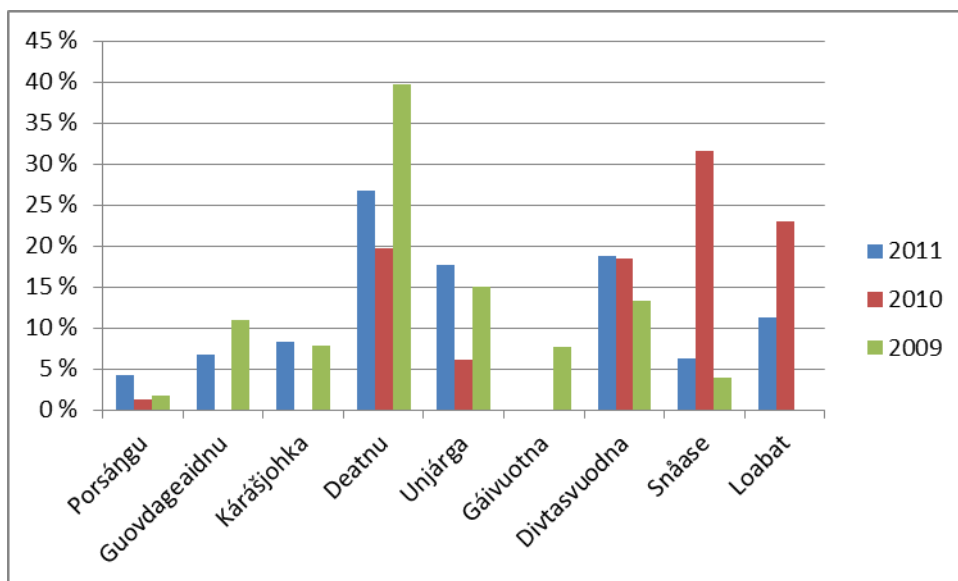
Ohcanvuđot doarjagat sámegielprošeavttaide ja doarjagat sámeálbmot foanddas

Sámedikkis leat guokte ohcanvuđot doarjjaortnegat sámegielprošeavttaide 2011 bušeahtas, oktiibuot 10 201 000 ruvno ovddas. Dát leat jurddahuvvon giellaprošeavttaide sihke siskkobealde ja olggobealde sámegielaid hálddašanguovllu. Dasa lassin lea várrejuvvon 1 200 000 ruvno giellaovddideapmái sámeálbmotfoanddas. Dán guovtti ortnega ulbmilin lea nannet ja lasihit sámegiela geavaheami.

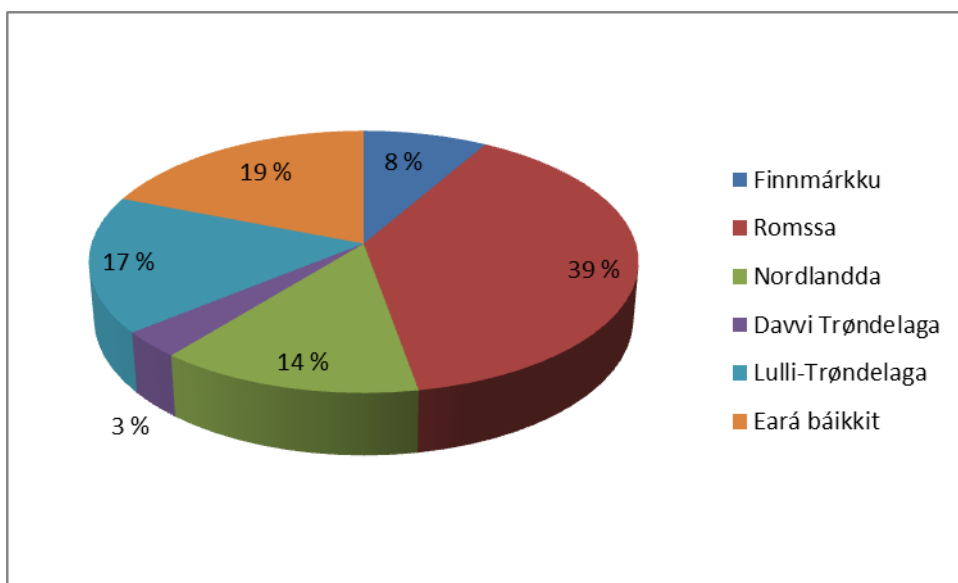
Dán jagáš juolludemiin lea lullisámegiella deattuhuvvon, ja bohtege ollu doarjjaohcamat lullisámi guovllus. Addui doarjja ee. Sámegielgursii, servvodatfága tearpmaid ovddideapmái, lullisámegiela dokumentašuvdnii, lullisámi grammatihkkii ja sátnegirjiide, mánáidspealuid ráhkadeapmái, lullisámi biibbaljorgaleapmái ja giellaleirii. Lea maid addon doarjja lágidit giellaarenaid gos giella gullo ja geavahuvvo, mánáide, nuoraide ja rávisolbmuide, erenoamážit dain guovlluin gos giella ii gullo almmolaččat. Lea maid addon doarjja sámegiela čalmmustahttimii almmolašvuodas. Ii boahtán ohcan ođđa jienaid bidjat mánáid- ja nuoraidfilmmaide.

Sámediggái bohte ohcamat mat gusket vuodđoskuvlla mánáid giellanannemii nugo lohkgursii ja leaksoveahkkái. Dát eai ožžon doarjaga go gullet oahpahuslága ulbmiliidda. Ohcamat oahpponeavvoráhkadeapmái ja oahpahusvugiide maid hilgojuvvojedje. Ohcamat giellanannemii mánáidgárddiin ja ohcamat kulturdoaimmaide maid hilgojuvvojedje go dat lea doaimmat maid eará almmolaš bušeahtaboasttat galget gokčat.

Govus vuolábealde čájeha doarjjajuolludemiid juogadeami suohkaniid mielde, sámegiela hálddašanguovllu siskkobealde, jagiid 2009-2011.

Diagrámma vuolábealde čájeha prošeaktadoarjagiid juogadeami fylkkaid mielde, mat leat olggobealde sámegeiela hálddašanguovllu, jagi 2011.

4 Kultuvra

Sámedikki váldomihttomearrin sámi kultuvrrain lea oažžut ealli ja juohkelágan sámi dáidda- ja kultureallima. Nana ja árjjalaš sámi deaivvadansajit, kulturásahusat ja museat váikkuhit ealli báikegottiid gos olbmot háliidit ássat. Mii oaidnit man deatalaččat rikkis sámi dáiddalaš ja kultuvrralaš dáhpuhusat, valáštallandoaimmat, kulturdoaimmat mánáide ja nuoraide ja buorre bibliotekafálaldat leat.

Okta deataleamos váikkuhangaskaomiin min kulturpolitihka juksamis, leat ekonomalaš váikkuhangaskaommit. Mii addit doarjaga sámi museaide, kulturorganisašuvnnaide, girjebussiide, govvasárggusráidduide, girjjálašvuhtii, musihkkii, mánáide ja nuoraide ja sámi dáiddáriidda. Mii bargat

ovttas ollu aktevrraiguin nugo sámi organisašuvnnaiguin, ásašusaiguin, guovddáš, regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin ja ovttaskas olbmuiguin.

Ovttasbargu

Sámediggi oaidná ahte lea dárbu gulahallat guovddáš ja báikkálaš eiseválddiiguin ja eará aktevrraiguin sámi kultuvrra suodjalan- ja nannenbarggu oktavuodas. Sámedikkis lea maiddá lávga ovttasbargu sámi kulturásahusaiguin ja kulturorganisašuvnnaiguin, sihke fásta čoahkkimiid bokte ja doarjagiid bokte maid mii juolludit. Dán ovttasbarggu birra válddahuvvo lagabuidda sierra fáddákapihttaliin.

Sámedikkis leat juohke jahkebealis hálddahasa dásis oktavuodačoahkkimat Kulturdepartemeanttain, gos guorahallat áigeuovdilis áššiid. Ovdamearka dihte leat áššit nugo huksenáššit, mas mielde maiddá Nuortasámi musea ja Beaivváš Sámi Našunálateáhter teáhtera ođđa visti, kulturpolitihkalaš čielggadanlávdegoddi, jagi 2012 stáhtabušehtta, Norga-Ruošša kulturovttasbargu, doarjja sámi valástallanulbmiliidda, ja Norgga kulturráđi ovddasvástádusa váldin sámi museain guorahallojuvvon 2011:s. Departemeanta ja Sámediggi galledii maiddá Nuortasámi musea ja Savio-musea ovttá dákkár čoahkkima oktavuodas.

Sámediggi lea váldán oktavuoda Kulturdepartemeanttain go guoská boahttevaš bargui kulturpolitihkain maŋŋá 2014. Njukčamánu 2011 nammadii stáhtaráđdi lávdegotti dán barggu ektui. Sámediggái ii lean dieđihuvvon dán lávdegotti ásaheami birra ja dan mandáhta birra. Maŋŋá go Sámediggi lei váldán oktavuoda Kulturdepartemeanttain, de bohte golbma ovddasteaddji 2014 Kulturčielggadusas Kárášjohkii skábmamánu 2011. Dán čoahkkimis beasai Sámediggi ovddidit iežas hástalusaid boahtteáiggi kulturpolitihka ektui. Sámediggi ja 2014 Kulturčielggadus galget doallat oktavuoda viidáseappot dán deatalaš barggu oktavuodas.

Stáhta arkiiva, bibliotehka ja museaguovddáš, ABM-utvikling, leat 01.01.11 rájes biddjojuvvon Norgga kulturráđi vuollásažžan. Sámedikkis lea leamaš čoahkkin direktivrrain Anne Aasheimain gos ságastallojuvvui makkár ovddasvástádus Norgga kulturráđis lea sámi museaide. Norgga kulturráđis galgá ain leat dát ovddasvástádus ja háliida jeavddalaččat doallat oktavuodačoahkkimiid Sámedikkiin. Dien oktavuodas ságastuvvui maiddá dávvirdihtorvuodu Primusa sámi veršuvnna ovddideami birra.

Sámediggi lea dahkan hálddahaslaš ovttasbargošiehtadusa Sámi girkoráđiin. Šiehtadusa áigumuššan lea doallat jahkasaš oktavuodačoahkkima hálddahasa dásis, man ulbmilin lea gulahallat áššiid birra maidda lea oktasaš beroštupmi, ja man oktavuodas sáhtá lonuhallat fágalaš dieđuid dárbbu mielde ja čilget daid.

Sámi ásašusat

Sámediggi addá njuolggodoarjaga Sámedikki bušehta bokte sámi kulturviesuide ja kulturgaskustanásahusaide, sámi festiválaide, sámi valástallanorganisašuvnnaide, sámi teáhteriidda, sámi publikašuvnnaide, girjebussiide ja sámi museaide. Doarjja addojuvvo lagat eavttuid mielde bušehtas. Ovttas muhtun kulturbarguiguin de leat sámi kulturásahusat ja – organisašuvnnat vuodđun ealli ja juohkelágan sámi dáidda- ja kultureallimii.

Sámediggi doallá jeavddalaččat oktavuodačoahkkimiid sámi kulturásahusaiguin ja – organisašuvnnaiguin mat ožžot doarjaga Sámedikki bušehta bokte. Čoahkkimiin gulahallat nubbi nuppi doaimmaid birra ja fágalaččat ságastallat, ja maid fáddán lávejit leat bušehtta ja diehtujuohkin ja ságastallan áigeuovdilis áššiid birra.

- Sámediggi lea 2011:s joatkán Sámediggeráđi sámi ásašusdieđáhusa čuovvoleami. Das boahdá ovdan
- ahte ásašusat fertejit čadáhut organiserenproseassaid man vuodul ráhkadit organisašuvdnahámi mii lea

- heivehuvvon dan almmolaš rollii mii sis lea njuolggodoarjaga bokte Sámedikkis, ja ahte dat váldoáššis
- galget leat organiserejuvvon vuodđudussan. Erenoamáš ákkaid vuodul sáhttet organiserejuvvot
- oasusearvin.
-
- Sámediggi lea lágidan semináraid stivralahtuide maid Sámediggi lea nammadan sámi kulturásahusaid
- sierra stivrraide. Semináras ohppe stivralahtut makkár barggut sis leat ja makkár vuordámušat leat
- sidjiide go leat stivralahttun. Sámedikki mielas lea deatalaš buoridit sin gelbbolašvuoda geat čohkkájit
- Sámedikki nammadan stivralahttun, ja áigu lágidit ođđa seminára jagis 2012.

Kulturdepartemeanttain lea dollojuvvon hálddahuslaš konsultašuvdna ođđa sámi kulturviesuid viessoláigoruhtadeami birra. Dainna vuolggasajiin go ođđa huksenprošeavttaid bargovuogi sáhtttá juohkit guovtti sadjái ovddasvástádusa vuodul ja fápmudusa vuodul, de sohppojuvvui bargovuohki viessoláigoruhtadeapmái ođđa sámi kulturviesuide. Bargovuogis váldojuvvo vuolggasadi stáhta viessoláigoortnegis. Dat lea ceahkkálastojuvvon bargovuohki, ja ovddasvástádus juogaduvvo Sámedikki ja Kulturdepartemeantta gaskka, evttohusaid, mearrádusaid bušehtalaš váikkuhusaid ektui dan oktavuodas go ođđa viessoláigoruhtadeapmi váldojuvvo atnui sámi kulturviesuid várás.

Sámi kulturviesut ja kulturgaskkustanásahusat

Sámediggi deaivvada dávjá sámi kulturviesuid ovddasteddjüguin guorahallan dihte áššiid mat gusket ásahusdieđáhusa ja áigejuovdilis áššiid čuovvleapmái. Sámi kulturviesut leat deatalaččat sámi kultureallima oainnusmahttimis ja doibmet sámi kultuvrra ovddidanarenan.

Sámediggi lea 2011:s sirdán Sáčča sámi viesu njuolga doarjjapoasttas Sámedikki bušehtas ohcanvuodot postii “Sámi deaivvadansajit”. Dát sirdojuvvui ásahusdieđáhusa vuodul, gos čuožžu ahte Sámediggeráđđi sáhtttá bidjat čielga gáibádusa buot ásahusaid ja organisašuvnnaid doibmii mat ožžot njuolgadoarjaga Sámedikki bušehta bokte. Sámedikkis lea leamaš čoahtkin Sáčča sámi viesuin ovdal dan. Čoahtkimis ságastuvvui earret eará Sámedikki doarjjaortnega mihttomeriid ja eavttuid birra.

Sámediggi nammada stivralahtuid sámi kulturviesuide ja kulturgaskkustanásahusaide. Árran julevsáme guovdásja vuodđudusa stivrui áigodahkii 2011-2015 lea Sámediggi nammadan Siv Sara ja várrelahttun fas Johan Daniel O. Hætta. Davviálbmogiid guovddáža stivrui lea Sámediggi nammadan Hilde Anita Nyvoll ja várrelahttun joatká Nils Olaf Larsen.

Sámedikkis lea leamaš čoahtkin Sijti Jarnein guovddáža organisašuvdnarievदानbarggu birra. Guovddáš lea ožžon ođđa njuolggadusaid, maid vuodul Sámediggi lea ožžon stivrasaji. Sámediggi lea nammadan John Kappfjell Sijti Jarne stivralahttun áigodahkii 2012-2016.

Várdobáiki

Várdobáiki álggahii ođđasis organiserema 2009:s organisašuvdnaprošeavtta bokte masa Sámediggi attii doarjaga. Dát dahkkui maiddái Sámediggeráđi ásahusdieđáhusa vuodul. Proseassa čađa leat čađahuvvon čoahtkimat Sámedikki ja Várdobáikki gaskka ođđa stivren- ja organisašuvdnahámi válljema birra. Ođđasisorganiserenprošeavtta raportta vuodul 2010:s lea mearriduvvon ahte bovdejuvvo vuodđudusa ásaheapmái. Danne lea Sámediggi bovdejuvvon searvat Várdobáikki sámi guovddáža vuodđudusa ásaheapmái. Romssa ja Norlánda fylkkasuohkanat leat maiddái bovdejuvvon searvat mielde vuodđudeaddjin.

Oslo sámi viessu

Sámi viesu searvi lea álggahan ođđasis organiserenproseassa Sámedikkeráđi ásahusdieđáhusa vuodul. Jos sámi ásahusaid galggaš sáhttit ovddidit viidáseappot, ja jos dat galget sáhttit deavdit dan ulbmila mii dain lea, ahte dain galgá lea viiddis ja searvvaheaddji doaimma, de lea dárbu ođđasis árvvoštallat

stivra- ja organisašuvdnavuogi. Sámedikki árvvoštallama mielde lea vuodđudushápmi heivvoleamos organisašuvdnavuohki enaš sámi kulturásahusaide. Earret eará dan geažil go dat:

- Addá oadjebasvuoda das ahte ásahusa árvvut dollojuvvojit čoahkis
- Sihkkarastá dan ahte mearridanváldi lea ásahusa iežas orgánain.
- Goziha dan ahte lea veahá gaska doarjjaaddi ja hálddašandási gaskkas.

Sámediggi lea lohpidan leat okta Oslo sámi viesu vuodđudusa ásaheddjiid gaskkas. Buorre lea go sihke Oslo gielda ja Akershus fylkkagielda bovdejuvvojit searvat mielde ásaheaddjin.

Saemien Sijte

Stáhta huksenfitnodat, Kulturdepartemeantta barggahanreivviid vuodul, lea ráhkadan huksenprográmma, analyseren duktasaji ja ráhkadahtán ovdaproševtta Saemien Sijte ođđa vistái. Ovdaprošekta čájeha ahte šaddá gelddolaš ja hui erenoamáš ođđa visti. Visti arkitektuvra iešalddis sáhtá geasuhit. Prošekta lea bisson addojuvvon areálarámmaid siskkobealde, ja das lea mealgat unniduvvon energiijamihttomearri. Vistái galget boahit kantuvrrat Saemin Sijtei, Sámediggái, Boazodoallohálddahussii ja Snoasa suohkanii.

Proševttas leat čuovvovaš servodatmihttomearit:

- Saemien Sijte musea ja kulturguovddáš galgá duođaštit, suodjalit, ovdánahttit ja ovddidit máttasámi identitehta, giela ja kultuvrra.
- Guovddáš sáhtá šaddat arenan ja čoahkkinbáikin, ja dasto doaibmat sámi dutkan- ja gaskkustanasahussan.
- Guovddáža doaibma sáhtá leat mielde addimin sierra olahusjoavkkuide eanet máhtu ja áddejumi máttasámi kultuvrra ja leahkima birra.

Sámediggi lea dovddahan ahte Sámediggi váldá badjelasa ovddasvástádusa doaibmat láigolažžan daid areálain maid vuodđudus Saemien Sijte galgá geavahit, dainna eavttuin ahte Sámediggi bušeahas bokte oazžu gokčojuvvot buot viessoláigogoluid ja jus maŋŋá bajidit láigomáksomeriid.

Sámediggi lea earret eará deattuhan čuovvovaš ákkaid proševtta duohtan dahkama ektui ovdaproševtta vuodul:

- Visti doaibmá arkitektonálaš čikŋan ja šaddá eahpitkeahhtá geahččan veara visti dán guovllus. Dát addá buori vejolašvuoda deattuhit, čalmmustit ja oainnusmahttit máttasámi kultuvrra árvvolaš vuogi mielde, mas sáhtá leat stuorra ávki Snoasai ja guvlui oppalaččat. Dát dávista bures ráđđehusa áŋgiruššansurggiide Kulturloktemis mas visuála dáidda, arkitektuvra ja design deattuhuvvojit.
- Geasuheaddji visti gos leat buorit bargodilit váikkuha positivvalaččat rekrutteremii oazžut deatalaš virggiide olbmuid máttasámi guovllus, ja lea danne mielde nannemin fágabirrasa máttasámi giela ja kultuvrra ektui.
- Museadoaibma čájehusaiguin ja gullevaš bagadanbájiin sámi duodjái duođašta máttasámi kultuvrra árvvolaš ja ealli vugiin.
- Oktii lokaliseren eará almmolaš doaimmaiguin main leat sámiidguoski doaimmat, oktiibuot lea buorre fágalaš movttiidahttin buohkaide.

Sámi teáhterat

- Sámi teáhterat leat deatalaš arenat kulturvásiheapmái ja kulturgaskkusteapmái, ja sámegeiela geavaheapmái ja oainnusmahttimii.

Beaivváš Sámi Našunálateáhter lea guhká oččodan sierra teáhtervistti Guovdageidnui. Teáhtera stivra lea mielas ahte Stáhta huksendoaimmahat váldá badjelasa ovddasvástádusa teáhtervistti huksemis, ja ávžžuha Sámedikki sáddet barggahanreivve Stáhta huksendoaimmahakkii. Sámediggi lea bivdán Stáhta huksendoaimmahaga bargat ođđa teáhtervistti plánemiin, mii doaisttázi lea ráddjejuvvon

prográmmabarggu čađaheapmái. Stáhta huksendoaimmahat lea ráhkadan huksenprográmma evttohusa. Sámedikki áigumuššan lea ahte Stáhta huksendoaimmahat váldá ovddasvástádusa barggu joatkimis dassáži go ođđa visti ceggejuvvo, ja maŋŋá ovddasvástádusa ođđa vistti doaimmas. Dat sorjá das ahte nagodit go Sámediggi ja Kulturdepartemeanta soahpat ahte prošeakta lea oassi sámi ođđa kulturviesuid viessoláigoruhtadanortnegis ja ruhtaduvvo dan badjel.

- Áarjelhsaemien Teatere lea mearridan ođđa stivren- ja organisašuvdnahámi mii goziha dieđáhusa áigumušaid. Dát lea dahkkojuvvon Sámediggeráđi sámi ásahusovddidandieđáhusa vuodul. Sámediggi lea ovttas eará belliguin bovdjuvvon oasusearvvi, Áarjelhsaemien Teatere N O/s vuodđudeapmái. Vuodđudančoahkkin lea guovvamánus 2012.

Sámi festiválat

Sámi festiválat leat deatalaččat sámi kultuvrra ja álgoálbmotkultuvrra oainnusmahttimii, gaskkusteapmái ja ovddideapmái. Sámedikkis leat jeavddalaččat čoahkkimat festiválad ovddasvástideddjiiguin gulahallan dihte nubbi nuppi birra ja áigequovdilis áššiid birra ságastallama dihte.

Márkomeanu stivra lea čilgen Sámediggái festiválad rievdadusaid birra. Sii leat maidái bivdán oazžut sierra buvttadeaddjivirggi festivála oktavuhtii. Sámedikkis, Romssa fylkkasuohkanis ja Márkomeanuin lea leamaš oktasaš čoahkkin festivála hástalusaid birra. Čoahkkimis ságastallojuvvui sierra čovdosiid hástalusaid birra. Márkomeannu váldá dáid mielde viidáset barggus festivála ovddidemiin.

Riddu Ridđu-festiválas ledje 20 jagi ávvudoalut geassit 2011. Festivála lea ovdánan miehtá máilmmi álgoálbmotmusihka deatalaš arenan, ja sámi dáiddáriid ja girječálliid deatalaš gaskkustanlávdiin. Ávvudeami oktavuodas rahppojuvvui Davviálbmogiid guovddáža ođđa visti. Sámediggi lea ovttas Romssa fylkkasuohkaniin, Gáivuona suohkaniin ja ráđdehusain leamaš mielde ruhtadeamen ođđa vistti.

Guovdageainnu filbmafestivála ii leat ožžon máksot Sámedikkis njuolggodoarjaga 2011:s. Váilevaš raporterema geažil ii leat Sámediggi máksán njuolggodoarjaga, ja lea gáibidan ruđaid ruovttoluotta festiválas. Dán vuodul váldojuvvo dát filbmafestivála eret Sámedikki 2012 bušeahta njuolggodoarjagis 2012:s.

Guovdageainnu musihkkafestivála ávvudii 2011 beassážiid áiggi 40-jagi doaluiguin. Ávvudeami oktavuodas dollojuvvojedje ávvukonsearttat, MM heargevuodjimat ja Beivváš Sámi Našunálateáhtera 30-jagi ávvudeapmi.

Kárášjoga festiválat leat fas dadjan ahte Sámedikkis galgá leat fásta lahthu stivrras jagi 2011 rájes. Dat leat rievdatišgoahtán njuolggadusaid nu ahte dat dávistit Vuodđudusláhki. Bargguin galget leat geargan 2012 jahkečoahkkima rádjai. Sámediggi lea nammadan Laila Østby-Paulsen Kárášjoga festiválad stivrui áigodahki 2011-2013, ja Rosie Holmestrand lea várrelahthu.

Girjebusset

- Sámi girjebusset dievasmahttet bibliotekabálvalusaid guovlluin gos sámit ássat biedgguid, ja lea
- deatalaš oassi barggus bibliotekabálvalusaid fállamis buohkaide. 2011:s oaččui maidái Máttá-
- Romssa girjebusse doaibmadoarjaga Sámedikkis. Dál ožžot čieža sámi girjebusse doaibmadoarjaga
- Sámedikkis. Divttasvuona suohkan oaččui investerendoarjaga ođđa girjebusse oastimii 2011:s.
-
- Sámedikki girjerádjju lágidii International Indigenous Librarians Forumu njukčamánu 2011. Dát

- forum lea lágíduvvon juohke nuppi jagi 1999 rájes. 2001:s lágídi foruma Sámi girjerádjju Johkamohkis. Foruma ulbmilin lea buoridit diehtujuohkima, čoakkáldagaid ja bálvalusa minoritehtaide dan bokte
- ahte vuodđudit fierpmádaga ja juogadit vásihusaid iešguđetlágán álgoálbmogiid gaska.

Sámi museat

Sámediggi lea čađahan dárboisikkadeami buot sámi museaid ektui. Das boahotá ovdan ahte sámi museat leat ain huksendásis. Dattetge leat dat ovdánan ja šaddan nana sámi gelbbolašvuoda ásahean sámi servodagas. Sámediggi vuoruhá sámi museaid bušehtas. Guovddáš eiseválddiid, fylkkagielddaid ja gielddaid juolludusat eai leat gal lassánan ja leat beanta jávkamin, liikká vaikko lea celkojuvvon ahte ovddasvástádus gullá nationála, guovluláš ja báikkaláš dásiide go lea sáhka sámi museain. Dan geažil lea sámi museain váttis ovddidit nu ollu ja nanosmuvvat ain eanet, ja sáhttit čiekŋudit eanet báikkaláš ja guovllu kulturhistorjái. Dárboisikkadeapmi lea vuodđun dan museapolitiikalaš čilgehussii mii galgá ovddiduvvot jagi 2013 álggus.

Norgga álbmotmusea álgaga mielde ahte fievrridit ruovttoluotta osiid sámi čoahkkádusain sámi museaide, lea Sámediggi álggahan čielggadit iešguđege beliid dáid ruovttoluotta fievrrideamis. Go daid galgá ruovttoluotta fievrridit de gáibiduvvo earret eará fágalaččat dohkálaš rádján ja čájáhus. Čielggadeami oktavuodas geahčaduvvojit maiddá makkár resurssat dárbašuvvojit dán proseassas. Vurdojuvvo ahte čielggadus gárvánivččii jagi 2012 álgo jahkebealis.

Njeallje musea mat leat Deanu musea, Várjjat sámi musea, Savio-musea ja Nuortasámi musea leat ain nannenproseassas. Bealit barget láigo- ja doaimbašiehtadusaid ásaheamiin, nu ahte vuodđudus formálalaččat sáhtta váldit doaimma badjelii.

Nuortasámi museavisti ii leat gárvvistuvvon ollásit. Stáhta huksefitnodat bargá váilevašvuodaid divvumiin visttis vai dat sáhtta dohkkehuvvot ja váldojuvvot geavahussii almmolaččat. Musea rahpandáhton ja vuodđočájáhus ii leat mearriduvvon, muhto dat mearriduvvo jagi 2012 álggus.

Sámi dáiddamusea

Sámediggi lea 2009:s bivdán Stáhta huksendoaimmahaga čađahit Sámi dáiddamusea prográmmabarggu. Dat bargu galgá dahkkojuvvo lávga ovtasbargguin RiddoDuottarMuseain/ Sámi dáiddamusean, mii eaiggáduššá rusttega. Stáhta huksendoaimmahat lea čađahan barggu, ja lea sádden Sámi dáiddamusea proševtta huksenprográmma.

Huksenprográmmas leat mielde earret eará dilleanalysa ja prográmmaplána. Sámi dáiddamusea galgá ásaheavvot RiddoDuottarMuseat dáláš vistái, ja dan vistti ođđa oassái. Bargu mii guoská eaiggátvuhtii, hálddašeapmái, doibmii ja dáláš rusttega bajásdoallamii ii leat vuos loahpahuuvvon. Stáhta huksendoaimmahat lea dattetge dovddahan positiivvaláš miellaguottu dan ektui ahte olles rusttet sáhtta gullat Stáhta huksendoaimmahaga bargui maŋŋá go ođđa visti lea gárvvis, ja go dáláš visti lea divoduvvon/ođastuvvon. Plánejuvvo barggahančoahkkkin gos geahčadit huksenprográmma ja proševtta stáhtusa.

Girjjálašvuotta

Sámi girjjálašvuoda ja musihka/luđiid oastinortnet lea álggahuuvvon 2011:s. Sámi dáiddárráđđi hálddaša ortnega Sámedikki ovddas. Lávdegoddi mii galgá árvvoštallat dieđihuvvon dahkosiid musihka ja girjjálašvuoda oktavuodas lea nammaduvvon, njuolggadusaid mielde.

Davviriikkaid ráđi girjjálašvuoda sámi guovllu árvvoštallanlávdegoddi lea evttohan ovttá sámi girječáli ja ovttá sámi dahkosa girjjálašvuodabálkkašupmái 2011:s. Dat leat Rawdna Carita Eira dahkosiin ruohta muzetbealli ruohta / löp svartöra löp. Lávdegottis leat leamaš mielde Line Merete Skarvik, Elli-Sivi Näkkäljärvi ja John Erling Utsi.

Musihkka

Sámediggi lea ain dorjon proševtta Sápmi music. Sápmi music addá ovttá sámii artistii vejolašvuoda olles jagi ovddidit iežas artistan promoterema, turnedoaimma, skearruid báddema bokte jna. Ovttasbargu Sápmi musicain lea oassi ovttasbargošiehtadusas mii lea Sámedikki ja Finnmárkku fylkkagiella gaskka. Prošakta oáččui ruđaid jagi 2011 reviderejuvvon bušeahta bokte.

Mediafálaldat

Sámediggi lea ságastallan sámii mediafálaldaga birra Kulturdepartemeanttain. Áššit mat leat váldojuvvon ovdan departemeanttain leat Riikkaidgaskasaš sámii filbmaguovddáš, sámii mánáid-tv, erenoamážit julev- ja máttasámegillii, tv-programmaid sámegillii teksten, rekrutteremiin ángirusšan oážžut nuorra sámii mediaolbmuid, sámii filmmaid dubben ja speallofilmmaid teksten. Bealit sohpe ain gulahallat dáid áššiid birra.

Departemeanta ja Sámediggi leat maiddá soahpan ahte innovatiivvalaš proševttaiguin nugo Nuoraj-tv berre jotkojuvvot ja geavahuvvot ovdamearkan čuovvoleapmái go guoská sámegiela geavaheapmái mediain. Deatalaš lea doarjut nuorra sámii mediaolbmuid dáinna jurdagiin ahte joatkit Nuoraj-tv:in ja rekrutteret dasa. Nuoraj-tv oážžu njuolggodoarjaga Sámedikki 2012 bušeahta rájes.

Sámii girkoáššit

Sámediggi searvvai Girkočoahkkimii cuoŋománus 2011 Tønsberggas. Dán čoahkkimis mearriduvvui sámii girkoallima strategiijaplána. Sámediggi meannudii dán plána 2010:s ja buvttii dasa cealkámuša. Sámediggái lea deatalaš ahte sámii dimenšuvdna vuhtii váldojuvvo Norgga girkus, ja oaivvilda ahte mearriduvvon strategiijaplána lea buorre vuolggasadji dan očcodeapmái.

Valáštallan

Sámediggi háliida ahte sámii nuorat barget viššalit kultuvrrain ja valáštallamiin. Movttidahttin dihte lea Sámediggi 2011:s addán njeallje 25 000 ruvdnosaš stipeanda njealli nuorra kulturbargái ja valáštallái. Kultur- ja valáštallanstipeanda 2011:s addojuvvui čuovvovaččaide; Christer Kjønso Karlsenii (karate), Silje Westgård (čuoiŋan), Marie Sofie H. Hætta (spábbačiekčan) ja Marja Helene Fjellheim Mortensson (musihkka). Sámediggi doaivu ahte stipeanda lea mielde movttidahttimin dáid nuoraid, ja earáid, bargat viidáseappot kultuvrrain ja valáštallamiin.

Sámediggi oážžu jahkásaččat speallanruđaid Kulturdepartemeanttas. Doarjaga ulbmilin lea doarjut erenoamáš sámii valáštallandoaimmaid bisuheami ja viidáseappot ovddidit erenoamáš sámii valáštallandoaimmaid árbevirolaš sámii kultuvrra ovddideami oassin. Doarjaga galgá geavahuvvot vuosttažettiin mánáid- ja nuoraid doaimmaide. Sámediggi lea dán vuodul juolludan buot speallanruđaid 2011:s Sámiid valáštallanlihttui, SVL-N. Organisašuvdna lea geavahan ruđaid sámii valáštallama láchčima ovddideapmái mánáide ja nuoraide, ja erenoamážit lea deattuhuvvon heargevuodjima ja njoarostallama ovdánahttin.

Sámediggi lea 2011:s ain juohkán doaimma- ja aktivitehtadoarjaga golmma sámii valáštallanorganisašuvnnaide. Dat golmma organisašuvnna mat ožžot njuolga doarjaga Sámedikkis leat Sámiid valáštallanlihttu-Norga (SVL-N), Sámi spábbačiekčanlihttu (SSL) ja Sámi Heargevuodjin-Lihttu (SHL). Sámediggi gulahallá lágga sámii valáštallanorganisašuvnnaiguin, ja lea beroštupmi ahte dat ovttas galget láchčit valáštallandoaimmaid maiguin gozihuvvo sihke govdotat- ja njunušdási.

Sámii nuorat servet juohke nuppi jagi Arctic Winter Games (AWG) nammasaš doaluide. AWG doalut leat árttalaš guovlluid nuoraid valáštallan- ja kulturdoalut. 2011:s lea leamaš fokus sámiiid searvama ráhkkaneapmái AWG doaluin Whitehorses Canádas 2012:s. AWG guovddáš árvvut leat kultuvrra ja kulturáddejumi goziheapmi, ustivuotta ja iežas ja earáid árvvus atnin. Sámediggi oaivvilda ahte dát lea deatalaš bealit sámii nuoraide go sii galget deaivvadit eará álgoálbmotnuoraiguin ja eará árttalaš guovlluid nuoraiguin.

Sámi dáiddáršiehtadus

Sámediggi ja Sámi Dáiddárráđđi leat dahkan ovttasbargošiehtadusa 2004:s mii mearkkaša dan ahte bealit šiehtadallet jahkásačcat sámi dáiddáršiehtadusa rámma. Borgemánus 2011 sohpe bealit ahte dáiddáršiehtadusa rámma 2012:s galgá leat 6 295 000 ru. Dás lei lassáneapmi 380 000 ru jagi 2011 dáiddáršiehtadusa ektui.

Šiehtadussii gullet čuovvovaš doaibmabijut:

- dáiddafoanda 700 000 ru
- stipeanda sámi dáiddáriidda 2 450 000 ru
- doaibmadoarjja sámi dáiddárorganisašuvnnaide ja Sámi dáiddárráđđái 2 150 000 ru
- sámi govvadáidaga ja dáiddadujiid oastinortnet 370 000 ru
- fágalaš bagadeapmi 275 000 ru
- čájáhusbuhtadus 50 000 ru
- čáppagirjjálašvuoda, luđiid ja musihka oastinortnet 300 000 ru

Sámi dáiddárráđđi hálddaša dáid ruđaid mat leat šiehtadusas, spiehkastahkan lea govvadáidaga ja dáiddaduoji oastinortnet, maid RiddoDuottarMuseat hálddaša.

Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi

Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi (SNPL) doaibmá oktavuohtalađasin sámi nuoraid ja Sámedikki gaskka, muhto maiddái gulaskuddaninstánsan ja ”goziheaddji” Sámedikki guovdu nuoraidáššiid oktavuodas. Dieinna lágiin sáhtta SNPL veahkehit Sámedikki nuoraidprofiila ja nuoraidpolitihka hábmemis.

SNPL:s leat leamaš guhtta čoahkkima 2011:s. SNPL lea searvan maiddái sierra konferánssaide ja semináraide, ja lea doallan sáhkavuoruid ja searvan paneladigáštallamiidda muhtun oktavuodain. Dasto lea SNPL juohkán dieđuid valáštallandoaluin ja lea galledan sierra joatkkaskuvllaid juohkin dihte dieđuid SNPL, Sámedikki ja Sámedikki jienastuslohkui čáliheami birra. SNPL lei mielde lágideamen nuoraidseminára ja bargobáji Riddo Ridđu festiválas.

Čoahkkimis mii dollojuvvo jahkásačcat SNPL ja Mánáidáittardeaddji gaskka ledje fáddán sámi áššit nugo oahpponeavvut, davviriikkalaš ovttasbargu ja sámi mánáid demokrátalaš searvan.

SNPL lei mielde lágideamen Sámi parlamentáralaš ráđi nuoraidseminára Suoločielggis Suomas. Konferánssa fáddán ledje árbedieđut ja turisma.

Ovdalis gieldda- ja fylkkadikkeválgga ávžžuhii SNPL iežas bloggias ja FB:s nuoraid geavahit jienastanvuoigatvuohtaset. SNPL áigu čuovvolit geahččalanortnega evaluerema mii guoská 16 jahkásaččaid jienastanvuoigatvuhtii válljejuvvon gielddain, SNPL barggu ektui vuolidit ahkeráji Sámedikki jienastanlohkui čáliheapmái.

Ovttas Suoma ja Ruoŋa sámedikki nuoraidráđiiguin lágidii SNPL miniseminára Sámi parlamentáralaš ráđi (SPR) nuoraidpolitihka birra. Nuoraidráđit bukte cealkámuša maiddái sámi parlamentarihkkáriid konferánssa loahppadokumentii, ja sis lei sierra áššeoivddidus oktasaš sámi nuoraidráđi ásaheapmái Sámi parlamentáralaš ráđi oktavuhtii. Dat mearriduvvui maŋŋá Sámi parlamentáralaš ráđis.

SNPL jodiheaddji lei mielde dán jagáš sešuvnnas álgoálbmogiid Bissovaš Forumis. Doppe čatnui oktavuohta earret eará UN Indigenous Youth Caucus nammasaš organisašuvnnain.

Nuoraid váldečielggadus lea lávdegoddi mii galgá čielggadit nuoraid válldi ja searvama servodagas. Ráđdehus lea nammadan lávdegotti. SNPL lea buktán cealkámuša čielggadussii. Siu válde ovdan earret eará dan movt negatiivvalaš mediabeaggin sámi áššiid hárrái, sáhtta dagahit ahte sámi mánáide ja nuoraide šaddá váttis oččodit váikkuhanfámu sámi áššide. Dákko čujuhedje sii áššái Romssa

suohkanis sámigiela hálddašanguvlui laktima ektui. Sámi nuoraid áŋgiruššan sáhtá buktit stuorra noađi ovttaskas olbmuide. Lávdegotti raporta ovddiduvvui 2011 juovlamánus.

Ohcanvuđot váikkuhangaskaoamit kultuvrii

Doarjja musihkkaalmmuhemiide

Dainna ortnegiin háliida Sámediggi lasihit doaibmabijuid sámi musihkkaalmmuhemiid siskkobealde, ja dieinna lágiin sihkkarastit sámi musihka oažžuma. Jagi 2011 bušehtas lei várrejuvvon 1 900 000 ru musihkkaalmmuhemiide. 1 962 000 ru juolluduvvui doarjja musihkkaalmmuhemiide ja 30 prošeavtta gaskkas ožžo 13 prošeavtta doarjaga. Ohcamat ledje oktiibuot 5 495 000 ru ovddas. Dán jagi vuoruhuvvojedje earret eará mánáid musihkka ja nuorra artisttaid musihkkaalmmuheamit. Earret eará ledje Lars Ante Kuhmunen, Rolffa, Alit Boazu, Elin Käven, Ivvar, Axel Ante sin searvvis geat ožžo doarjaga Sámedikkis dán ortnega bokte.

Doarjja girjjálašvuhtii

Dainna ortnegiin háliida Sámediggi láchit diliid nu ahte sáhtášedje eanet almmuhit sámi girjjálašvuoda. Jagi 2011 bušehtas lei várrejuvvon 4 586 000 ru girjjálašvuhtii. 2 586 000 ru juolluduvvui ohcanvuđot váikkuhangaskaomiid bokte kultuvrii, ja 2 000 000 ru addojuvvui Sámeálbmotfoandda bokte. Midjiide bohte 63 ohcama maid gaskkas 24 ohcamii juolluduvvui doarjja. Oppalaččat addojuvvui doarjja čáppagirjjálašvuhtii 64 %, fágagirjjálašvuhtii 24 % ja jietnagirjiide 12 %.

Sámediggái lea leamaš deatalaš addit doarjaga sihke julev-, mátta- ja davvisámegillii. 3 prošeaktii addojuvvui doarjja bálddalagaid almmuhemiiguin, 15 prošeaktii davvisámegillii, 3 julevsámegillii ja 3 máttasámegillii.

Mánáid ja nuoraid kulturdoaibmabijut

Sámediggi háliida láchit diliid mánggalágan kulturdoaimmaide mánáide ja nuoraide. Danne lei 2011:s várrejuvvon 2 130 000 ru kulturdoaibmabijuide mánáide ja nuoraide, maŋŋá reviderema ja maŋŋá go doarjalohpádusat gessojuvvojedje ruovttoluotta. 2 615 000 ru juolluduvvui iešguđetlágán prošeavttaide. Ohcamat ledje oktiibuot bohtán 5 607 000 ru ovddas. 62 ohcama gaskkas juolluduvvui 34 prošeaktii doarjja. Guokte ohcama sáddejuvvojedje ruovttoluotta almmá realitehta meannudeami haga.

Sámediggi addá doarjagiid ollu mánggalágan prošeavttaide mat leat láchčojuvvon sámi mánáid ja nuoraid várás. Earret eará lea addojuvvon doarjja mángga musihkkadoaibmabijuide maidda mánát ja nuorat servet ja main sáhttet leat árrjalaččat mielde oahppamin musihka. Dás sáhttit namuhit juoigankurssa heivehuvvon mánáide ja nuoraide, idola sámi mánáide ja nuoraide, konseartta/vávváteáhtera, nu gohčoduvvon Jienaš. Sámediggi oaidná maiddá ahte ohcamat sámi teáhterdoibmii lassánit.

Eará kulturdoaibmabijut

Sámediggi háliida ahte leat girjás sámi kultuvrralaš doaimmat. Danne lei 2011:s várrejuvvon 4 226 000 ru eará kulturdoaibmabijuide, maŋŋá reviderema ja go doarjalohpádusat gessojuvvojedje ruovttoluotta. 4 243 000 ru juolluduvvui doarjja prošeavttaide. Oktiibuot ohcojuvuvui prošeavttaide 14 610 000 ru. Bohte oktiibuot 171 ohcama, ja daid gaskkas ožžo 89 prošeavtta doarjaga. 17 prošeavtta eai realitehta meannuduvvon, ja 2 ohcama gesse ohccit ieža ruovttoluotta.

Sámediggi oaidná ahte ohcamat Sámi álbmotbeaivvi čalmmusteapmái lassánit man oktavuodas doarjjaoažžut leat miehtá Sámi. Sámediggi addá doarjaga maiddá festiválaide artisttaid báلكkáide, sihke unna ja stuorra festiválaide dán ortnega bokte. Dasto oaidná Sámediggi ahte duodjeprošeavttat lassánit ja eanet ja eanet olbmot háliidit lágídit kurssaid. Lágiduvvojit maiddá ollu stuorra kulturdoalut main Sámediggi lea stuorra ruhtadeaddji.

Sámegeielat sárggusgovvaráiddut

Sámediggi háliida ahte almmuhuvvojit sámegeielat sárggusgovvaráiddut. Jagi 2011 bušehtas lei várrejuvvon 460 000 ru dán ulbmili. Bohte guokte ohcama, mas nubbái juolluduvvui 460 000 ru.

Sámi girjelágádusat

Sámediggi áigu láhčit diliid nu ahte šaddet árrjalaš sámi lágádusat. Jagi 2011 bušehtas lei danne várrejuvvon 2 750 000 ru daidda. Oktiibuot juolluduvvui 2 956 000 ru. Bohte guhtta ohcama. Olles submi mii lea várrejuvvon sámi lágádusaide juogaduvvo lágádusaide vuodddoarrjan, aktivitehtadoarrjan ja doarrjan vuoddaleapmái ja juohkimii. Váiddameannudeapmi dagahii dan ahte bušehtas šattai liigegeavaheapmi. Sámediggi lea duhtavaš go lágádusat mat devdet juolludaneavttuid leat nannosat, ja go gávpejohtu lea badjel 500 000 ru ja go sámegeielat almmuheamit leat unnimusat 75 % bruttogávpejođus nugo gáibiduvvo juolludaneavttuid mielde.

Sámi deaivvadanbáikkít

Sámedikki mielas lea deatalaš ahte leat deaivvadanbáikkít mat doibmet sámi giela ja kultuvrra gaskkustan- ja ovdánahttinarenan. Jagi 2011 bušehtas lei danne várrejuvvon 1 175 000 ru sámi deaivvadanbáikkiide. Oktiibuot bohte 13 ohcama 2 334 000 ru ovddas. Buohkat eai ožžon doarrjaga dán ortnega bokte, go ohccin eai lean doaimmat mat gusket mánáide, nuoraide ja vuorrasiidda. Doarrja addojuvvui guđa deaivvadanbáikái oktiibuot 852 050 ru ovddas maid gaskkas 3 deaivvadanbáikkis lei oktasaš duodjebádji. Dasa lassin leat 3 deaivvadanbáikkis doaibmabijut mat njuolga čatnasit doaimmaide mat gusket mánáide, nuoraide ja vuorrasiidda. Deaivvadanbáikkít, mat ožžo doarrjaga dán ortnega bokte, leat seamma go 2010:s.

Investerendoarrja sámi girjebussiide

Sámediggi áigu bisuhit ja viiddidit sámi girjebussefálaldaga. Jagi 2011 bušehtas lei danne várrejuvvon 2 500 000 ru sámi girjebussiid oastimii. Vuoruhemiin oidno ahte sámi girjebusset julevsámi guovllus leat vuoruhuvvon. Olles várrejuvvon submi manai Divttasvuona suohkanii, mas lea girjebussefálaldat julevsámi guovllus. Sis lea maiddá ovttasbargu lagaš gielddaiguin Ruota bealde.

5 Ealáhusat

Sámedikki váldomihttomearrin ealáhusaid oktavuodas lea ahte mii dáhttut nana ja juohkelágan ealáhuseallima mii vuhtii váldá sámi kultuvrra, luonddu ja birrasa sámi guovlluin. Mii fertet bisuhit dan barggolašvuoda mii juo lea sierra ealáhusaid siskkoalbe. Sámi guovlluin lea stuorra eretfárren, erenoamážit nissonolbmuid gaskkas. Danne mii sávvat eanet nissonolbmuid fitnodeaigádin ja ealáhusdoallin. Dát sáhtta váikkuhit nana ja ealli servodagaide gos olbmot háliidit ássat.

Sámedikkis leat mánggalágan bargovuogit movt dáid mihttomeriid juksat. Mii gulahallat viidat stáhta eiseválddiiguin, sihke čoahkkimiin, konsultašuvnnain ja ealáhusšiehtadallamiin sierra ealáhusaid hárrái. Mii gulahallat maiddá ealáhusorganisašuvnaiguin, gielddaiguin ja doarrjaohcciguin. Sámi ealáhusat gáibidit dávjá stuorra areálaid. Ollu barggus maid Sámediggi dahká eanavuoigatvuodaiguin lea oassi sámi ealáhusovddideami rámmaeavttuin.

Sámedikki ealáhusovddidandiedáhus

Sámediggi lea ráhkadan ealáhusovddidandiedáhusa. Ealáhusovddidanbarggu váldomihttomearrin lea háhkat nana ja juohkelágan ealáhuseallima, dakkár ealáhuseallima mii vuodđuduvvo sámi kultuvrii, lundui ja birrasii, ja mii váldá daid vuhtii, ja maid háhkat dakkár ealáhuseallima mii lea vuodđun ceavzilis báikegottiide gos olbmot háliidit ássat.

Dán diedáhusas leat vihtta ángiruššansuorggi vuoruhuvvon. Dat lea rámmaeavttut vuodđoealáhusain, geasuheadđi báikegottit, kulturealáhusat, ja innovašuvdna, dutkan ja árvoháhkan. Mañimus

áŋgiruššansuorgi lea gelbbolašvuodálokten ja ođđahutkamat. Boahhteáiggi ealáhuspolitihkas biddjojuvvo eanet fuomášupmi kulturealáhusaide ja sámi kultuvrii. Sámediggi lea válljen bidjat sámi mátkeealáhusaid ja duoji doahpagii kulturealáhusat. Ealáhusdieđáhusa mihttomearit ja strategijat leat heivehuvvon doaimbajuid bokte 2012 bušehtas. Sámediggeráđđi lea juo mearridan prográmmačilgehusa lotnolasealáhusaid árvoháhkkanprográmmii ja sámi mátkeealáhusaide.

Sámediggi lea ráhkadahtán ovddidananalysa 22 gielddas sámi guovlluin. Analysa lea vuodđun bargui ealáhusovddidandiedáhhusain. Dát čájeha ahte sámi guovlluin leat stuorra hástalusat ollu surggiin. Dát hástalusat leat earret eará gánnahahttivuoda bisuheami, innovašuvnnaid ja ásaheaddjidávjodaga ja ahtanuššama oktavuodas ealáhuseallimis. Sámi guovlluin leat hástalusat maiddái ássama bisuhemiin. Dan geažil go unnit riegádit mánát ja olbmot fárrejit distrivttain stuorát čoahkkebáikkiide. Dat mii lea buorre lea dat go oahppodási eanaš sámi guovlluin lea buoret go sámi guovlluid olggobealde. Raporta čájeha ahte eanaš sámi guovllut geasuhit unnán ássansaji ektui, muhto buorebuččat fitnodatgeasuheami ektui. Dat čájeha maiddái ahte ollu sámi guovlluin leat buoret bálvalusat nugo gávppašeami, idjadeami, bálvalusaid ja doaimmaid ektui.

Sámediggi áigu ráhkadahttit ođđa analysa ovdáneamis sámi guovlluid gielddain. Dát lea viiddiduvvon guoskat maiddái guovtti máttasámi gildii. Analysa galgá eanet bidjat guovddázii innovašuvnnaid, sisafárrema ja oahppodási.

Ovttasbargu

Stuorradiggedieđáhus ođđa eanadoallo- ja biebmopolitihka birra

Sámediggi lea buktán cealkámuša stuorradiggedieđáhussii ođđa eanadoallo- ja biebmopolitihka birra. Cealkámušas deattuhii Sámediggi ahte dieđáhusas livčče galgan addit buoret ekonomalaš eavttuid boanddaide, sihkkarastit rekrutterema eanadollui ja addit eavttuid juohkelágan doallostruktuvrii miehtá riikka. Sámediggi háliidii maiddái ahte dieđáhusas livčče galgan deattuhit árktalaš eanadoalu ja ahte dat gulašii davviguovlopolitihka siskkobeallái. Sámediggi evttohii regionaliseret eanadoallopolitihka, meahci buorebut geavahit sávzaguohtumii ja áŋgiruššat mátkeealáhusaiguin. Sámediggi bivddii viiddiduvvon rollaid sámi guovlluid eanadoallopolitihka oktavuodas doppe gos konsultašuvdnašiehtadus galgá adnojuvvot.

Sámediggi bođii árrat proseassas stuorradiggedieđáhhusain diehtit ahte dan sadjái go ráhkadit sierra boazodoalldieđáhusa, válddahuvvo boazodoalu dán dieđáhusas. Ovdáneami vuodul ovddit stuorradiggedieđáhusa rájes boazodoalu birra ja daid ollu hástalusaid geažil mat boazodoalus leat dál ovddabealde, bivddii Sámediggi ahte ráhkaduvvošii sierra dieđáhus boazodoalu birra. Sámedikki oaivila mielde lea deatalaš vuđolaččat ja ollislaččat meannudit buot beliid ealáhusas.

Sámediggi searvvai muhtun čoahkkimiidda ja konsultašuvdnačoahkkimiidda Eanadoalldepartemeanttain. Sámedikki ektui lea proseassa unnán searvvaheaddji, sihke boazodoalu ja eanadoalu dáfus.

Loahpalaš dieđáhusas mii ovddiduvvui juovlamánus 2011 oaidnit ahte Sámedikki cealkámušat eanadoalu birra leat unnán váldojuvvon mielde. Dat mat leat váldojuvvon mielde leat earret eará árktalaš eanadoalu, eanadoalu miehtá riikka ja eanadoallopolitihka regionaliseren. Stuorradiggedieđáhusas ii leat sámi guovlluid eanadoalu namuhuvvon. Dat makkár rolla Sámedikkis galggašii leat maid ii leat váldojuvvon mielde dieđáhusas.

Nugo sámi eanadoalloberoštumiide maid Sámediggi lea ovddidan konsultašuvnnain, de gávdnat unnán Sámedikki cealkámušaid boazodollui stuorradiggedieđáhusas. Vaikko stuorradiggedieđáhus dál lea gárvvis, de áigu Sámediggi ain bargat dan ala ahte Stuorradiggi váldá stuorát ovddasvástádusa boazodoalus ja ráhkada sierra stuorradiggedieđáhusa boazodoalu birra.

Sámedikki mielas lea duodalaš ášši go konsultašuvnnat doaibmabijuid birra Stuorradikki eanadoallo- ja biebmopolitiikkalaš dieđáhusas eai goassige formálalaččat loahpahuvvon. Sámediggi áigu čuovvut ášši Eanadoallo- ja biebmodepartemeantta ektui, mas lea ovddasvástádus dán áššis, ja Ođasmahttin-, hálldahus- ja girkodepartemeantta ektui, man departemeanttas lea ovddasvástádus sámi áššiin.

Mariidnaealáhusat

Sámit lea bivdán guliid nu guhká go gávdnojit historjjálaš gáldut. Sámediggi deattuha viidáseappot ahte ferte vuhtiváldit boares lágaid dán suorggis, ovdamearkka dihtii 1775 mannosas eanančujuhancealkámuša (Jordutvisningsresolusjonen) mii nanne finnmáarkolaččaid vuosttašvuoigatvuođa guolásteapmái. Sámediggi muittuha ahte Gáivuona duopmu maiddái manná guhkás dan guvlui ahte dovddahit ahte das lea sáhka vieruiduvvanvuoigatvuođas mas báikkálaš guolásteaddjit ožžo buhtadusa, danne go sin guolástanguovlluide lei váddáset beassat go fápmohusken buvttihii eanet jieŋa vutnii. Sámediggi čujuha viidáseappot dasa ahte oahppa ”friddja guolásteami” birra ii goassege ožžon coavcci Norgga rittus. Duopmu čájeha ahte historjjálaš geavaheapmi mii lea duodášuvvon rittus báikkálaš vieruiduvvanjuolggadusain, lei hui deatalaš mearrádussii. Dáid historjjálaš duohtavuođaid ferte maid árvoštallat Norgga geatnegasvuođaid ektui earret eará ON Álgóálbmotjulggaštusa 37. artiikkala vuodul.

Sámiid riekti resurssaide mearas ja jogain, ja riekti geavahit daid, lea mearrideaddji oassi sámi kultuvrra ávnnaslaš vuodus. Sámediggi sávvá boahpteáigái čujuheaddji ja ollislaš politiikka, ja ahte Sámediggi lea okta dain gii bidjá eavttuid guolástuspolitiikka ovddideapmái Norggas. Sámediggi vuoruhá barggu sámiid historjjálaš bivdovuoigatvuođaid, mariidnaresurssaid ja jogaid ja riddo- ja vuotnaguovlluid geavaheami sihkkarastimiin. Sámediggi lea jagis 2011 čađahan konsultašuvnnaid ja čoahkkimiid gonagasreappáid hálldašemi lánkaásahusa reviderema, mearraluossabivddu sámi guovlluin ja guolástusaid ja mearrenjiččehasaid regulerema oktavuodas jagis 2011.

Riddoguolástuslávdegoddi

Konsultašuvnnaid bokte Riddoguolástuslávdegoddi árvallusa (NAČ 208:5) birra, leat Sámediggi ja Guolástus- ja riddodepartemeanta soahpan ahte nannet álbmoga guolástanrievtti mearrasámi guovlluin, nugo Sámediggi hálidii gulaskuddancealkámušastis. Siehtadus lea unnimus čoavddus mii earret eará mearkkaša dan ahte bivdovuoigatvuohta nannejuvvo dan bokte go ođđa mearrádusat váldojuvvojit mielde gustovaš lánkadahkosii.

Dán unnimus čovdosa sáhtta čoahkkáigeassit 7 čuoggá vuollái:

Mearriduvvo ođđa lánkamearrádus nu ahte oasseváldiláhkii čadnojuvvo guolástanvuoigatvuohta. Mearrádusa ferte geahččat fárrrolaga mearraresursalága 11. § deattuhanmearrádusain. Lánkaevttohus mearkkaša ahte lága bokte suodjalit guolástanrievtti ja seammás mearkkaša dan ahte sii geain lea vuoigatvuohta galget vuoruhuvvot ovddabeallái buot earáid go lea resursavátnivuohta. Mearriduvvo sierra deattuhanmearrádus mearraresursalágas. Deattuhanmearrádus dagaha ahte juohke lánan regulerema oktavuodas galgá erenoamážit deattuhuvvot sámiid geavaheapmi ja movt dat geavaheapmi mearkkaša sámi báikegottiide.

Mearriduvvo lánkaásahusa bokte gielddus stuorát fatnasiidda (badjel 15 mehtera) vuonaid siste.

Láhkii čadnojuvvo vejolašvuohta identifiseret ja dohkkehit báikkálaš historjjálaš vuoigatvuođaid.

Sámiid mielmearrideapmi resursahálldašemis - vuotnabivdolávdegoddi

Lánkamearrádus álbmotrievtti ektui oasseváldilágas mearkkaša ahte oasseváldilánka galgá geavahuvvot Norgga álbmotrievttálaš geatnegasvuođaide dávistettiin, ja ahte lánka gusto álbmotrievtti njuolggadusaid rámmaid siskkobealde álgóálbmogiid ja minoritehtaid hárrái. Mearrádusa deatalemos doaibman lea čalmmustahtit daid álbmotrievttálaš geatnegasvuođaid mat gávdnojit.

Doaimbajut:

Várrejuvvo jahkásaš vuodđoearri dorskibivdui. Sámediggi guorahallá ja realitehta meannuda dán čuoggá dalle go prinsihpaid láhkii čatnan lea sohppojuvvon vuotna- ja riddobivddu dohkkeheami ja sihkkarastima ektui árbevirolaš mearrasámi guovlluin.

Dattetge lea ovttamielalašvuohta das ahte galgá leat vejolaš birget okto guolástanrivttiin dahje buohtalaga eará doaimmain. Riekti galgá leat nuvttá ja dat galgá váikkuhit fatnasiid ja guolásteddjiid laskama guovllus.

Evttohuvvon doaimbajuid sáhtta atnit deatalaš vuosttaš lávkin sámiid ja eará báikegoddeolbmuid vuoigatvuođaid ollislaš sihkkarastimis ja dohkkeheamis daid luondduvida mariidnaresurssaide siskkáldas ja álbmotrievtti mielde. Historijjáláš guolástanrivttiid dohkkeheapmi mat sámiin ja earáin leat mearrasámi guovlluin, lea gáibádussan viidáset proseassas mearrasámi kultuvrra ja eallinvugiid ealáskahttimiin.

Sámediggi oaidná ahte Finnmárkku, Romssa ja Norlánda stáhta ja fylkkagiieldaid kantuvrrain lea stuorra hástalus fatnasiid ja guolle vuostáiváldinsajiid ruhtadeamis dainna lágiin ahte das livččii ávki ássiide nu ahte ožžot vejolašvuođa geavahit daid bivdovuoigatvuođaid maid ožžot ruovttoluotta ja besset árjalaččat searvat guollebivdui.

Guolástusreguleremat

Guolástus- ja riddodepartemeanta ja Sámediggi leat ovttas geahčadan Guolástusdirektoráhta guolástanregulerema evttohusa jahkái 2012. Sámediggi válddi erenoamážit ovdan áššečuolmma ahte gieldit guollebivddu stuorra mearrafatnasiiguin davvinorgga vuonain.

Departemeanta áigu čuovvut direktoráhta evttohusa ahte ii diktit šákšabivddu 4 nautalaš miilla siskkobealde. Dasto árvoštallat gildosa gieldit guolástusa vuotnalinnjaid siskkobealde fatnasiidda main lea dihto sturrodat, lea okta ollu doaimmain maid dat evttohuvvon vuotnaguolástuslávdegoddi galgá árvoštallat.

Norgga riddodorskenáli lea vánis, muhto árjjalaš nállebuoridanplána geažil lea dat dál váldojuvvon eret luonddušlájaid rukseslisttas. Riddodorski hálddašeamis lea stuorra mearkkašupmi guolástussii mearrasámi guovlluin, danne go dán slájas lea olles eallingierdu vuonain ja rittus. Buoridanplána vuodđun lea gáržžiduvvon regulerenmálla ollu guovlluin. Dán vuodul lea Sámediggi joatkán barggu eiseválddiid guovdu ahte suodjalit sámi perspektiivva norgga riddodorski hálddašeamis ja buorideamis. Dát mearkkaša earret eará dan ahte fatnasat mat leat badjel 15 mehtera fertejit bivdit olggobealde vuotnalinnjaid, go fas trálárat ja stuorra fatnasat ja mearrafatnasat fertejit bivdit olggobealde 12 ja 6 nautalaš miilla eret nannámis, sturrodaga mielde.

Norgga eiseválddit leat ovttas Ruošša eiseválddiiguin mearridan ahte 2012 galgá leat lohpi bivdit šávššaid. Sámediggi lea áigodagas maŋŋá rahpama 2009:s dadjan ahte ii leat mielas addit lobi bivdit šávššaid, danne go dál eat dieđe movt dát bivdu váikkuha loahppa ekologalaš mariidnavuogádahkii Barentsábis, rittus ja vuonain Davvi Norggas. Danne lea Sámedikki mielas deatalaš ráhkadit máŋgganállehálddašanmálla Barentsábi várás mii siskkilda maiddái áhpeguliid (sallit, šákša jna) ja mearranjihcehasat.

Gonagasreappát

Sámediggi doarju ahte gonagasreappát hálddašuvvojit lagasvuođa- ja sorjavašvuođa prinsihpa mielde, mii mearkkaša dan ahte smávva báikegottiide miehtá rittu, ja nu maiddái unnimus fatnasiidda, galgá sihkkarastojuvvot vuosttaš vuoigatvuohta bivdit, ja dasa gullá maiddái gonagasreabbábivdu iežaset lagašguovlluin. Erenoamážit guoská dát vuotnaguovlluide.

Sámediggi lea duhtavaš go Guolástus- ja riddodepartemeanta čuovvolii Sámedikki evttohusa 2010:s ahte ii addit friija lobi bivdit gonagasreappáid nuorttabealde 26 0 Ø. Sámediggi lea registreren ahte

Guolástusdirektoráhtas maŋit áiggis leat ollu geahppánan dakkár áššit mat gusket lobihis gonagasreabbábivdui dán guovllus.

Sámedikki presideanta lea dovddahan skábmamánu 2011:s ahte Sámediggi áigu árvvoštallat ahte galggašii go addit gonagasreabbábivdolobi fatnasiidda mat leat vuollel 15 mehtera.

Anadromalaš luossabivdu

Guolástusreguleremat jogain ja mearas jagis 2012

Sámediggi lea 2011:s ásahan bargolávdegotti mii bargá guolástusreguleremiiguin jogain ja mearas 2012 ektui. Bargolávdegoddi lea buktán regulerenevttohusa jogain ja mearas jagi 2012 várás, ja dasto guhkes áiggi strategiija reguleremiid várás. Lávdegotti regulerenevttohus 2012 rájes lea ahte viiddidit gáidánuohti bivdoáiggi, erenoamážit Davvi-Romssas. Go guoská johkabivdui, de bidjá bargolávdegoddi vuodđun fylkkamánni evttohuse ahte bisuhit bivddu otnáš dásis eanaš čázadagain. Dasto oaivvilda bargolávdegoddi ahte sáhtá geavahit ráfáidahttinávadagaid váldo váikkuhangaskaoapmin reguleren dihte guollebivddu čázadagain Finnmárkkus, gos lea heivvolaš. Bargolávdegoddi lea maiddái evttohan ahte berrešii álggahuvvot prošeakta dainna áigumušain ahte kártet ja heivehit árbedieđuid mat galget leat vuodđun luossabivddu hálddašeapmái.

Bargolávdegotti raporta lei vuodđun konsultašuvnnaide Luondduhálddašan direktoráhtain reguleremiid birra. Sámediggi lea konsultašuvnnain Luondduhálddašandirektoráhtain soahpan gulaskuddancealkámuša mii sáddejuvvui gulaskuddamiid, ja gulaskuddanáigemearrin lei ođđajagimánu 20. b. 2012. Bargolávdegotti raporta ja Sámedikki mearkašumit maŋŋá konsultašuvnna dárbbu birra viiddidit guovllu ”kysten av Finnmark” lea mielddusin gulaskuddamis.

Šiehtadallamat Suomain Deanučázadaga birra

2011:s lea leamaš čeahkin ministerdásis ođđa šiehtadallamiid álggaheami birra dan soahpamuša ektui mii lea Norgga ja Suoma gaskka Deanučázadaga hárrái. Deanu guolástanhálddahus ja sámedikkis Norgga ja Suoma bealde gessojuvvojit lávga mielde šiehtadallamiidda, mat álggahuvvojit ođđajagis. Sámediggi galgá leat mielde Norgga šiehtadallánávdegottis. Norgga ja Suoma dutkanjoavku ovddidii dutkanbohtosiiddis Ohcejogas skábmamánu. Dasto ožžo Norgga ja Suoma vuoigatvuodaoamasteaddjit ja sámedikkis Norgga ja Suoma bealde vejolašvuoda háleštit daid regionála šiehtadallamiid birra mat bohtet. Šiehtadallamat eai ovdánan dán jagi ja šiehtadallamat jotkojuvvojit nationála šiehtadallamiiguin. Sámediggi áigu boahhteáiggis ságastallat šiehtadallanvuodu birra Birasgáhttendepartemeanttain.

Njávdnáčázadaga báikkálaš hálddašeapmi

Sámedikkis lea leamaš oktavuoha Birasgáhttendepartemeanttain ja lea háleštan dan birra ahte álggahit proseassa báikkálaš hálddašeamis Njávdamis boahhte jagi.

Mearrageavahus

Sámediggi lea fuolas go leat areálariiddut árbevirolaš vuotnabivdiid ja guollebiebmanaláhusa gaskka, ja go leat birasváikkuhusat go guoská earret eará dasa go nu ollu gárgidit biebmoguohtit. Guollebiebman ii galgga áitit lunddolaš guollešlájaid ja das ferte leat dakkár doaibmavuohki mas biras váldojuvvo vuhtii. Deatlaš lea ahte guollebiebmanaláhus doaimmahuvvo dainna lágiin ahte dat ii headuš árbevirolaš bivddu mearas dahje jogain.

Sámediggi searvvai ja doalai sáhkavuoru workshopas Salmon Voices Münchenis golggotmánus. Workshopa oktavuodas váldojuvvui bajás movt álgoálbmogat Norggas ja Canádas vásihit guollebiebmanaláhus. Son deattuhii ahte árbedieđut galget lea maid vuodđun luossahálddašeapmái. Son váillahii álgoálbmotperspektiivva fuomášumi guollebiebmanaláhusa iežas bealis. Mátkki ulbmilin lei čatnat oktavuoda Canáda álgoálbmogiiguin mat vásihit sullasaš áššečuolmmaid maid Sámediggi ge vásiha luossahálddašemiin.

Mearranjihččehasat

Riddonjurjuid reguleren ja hálldašeapmi lea guovddáš bealli Sámedikki riddo- ja guolástuspolitihkas. Sámediggi háliida ahte mariidna vuotnaresurssat hálldašuvvojit ollislaš ja ceavzilis vugiin. Sámediggi doarju ahte galgá leat ceavzilis njuorjjonáli sámi guovlluin, muhto ahte nálli galgá bisuhuvvot dakkár dásis ahte báikkálaš guollenálit suodjaluvvojit main mearrasámit ja earát leat sorjavaččat bisuhan dihte ealáhusa ja kultuvrra.

Mearranjihččehasráđđi heaittihuvvui 31.12.2011, ja Guolástusdirektoráhta heaittihii geavahusa mii ovdal lea leamaš ahte rahpat gulaskuddama mearranjihččehasaid bivdoeriid mearrideapmái ja regulerevttohussii. Sámediggi lea 2011:s doallan čoahkkimiid ja konsultašuvnnaid Guolástusdirektoráhtain heivehan dihte geavahit báikkálaš máhtu dutkamis ja mearranjihččehasaid hálldašeamis, bisuhit rabas gulaskuddamiid riddonjurjuid bivdoearre- ja hálldašanevttohusaid ektui 2012:s, ja lea dorjon ahte álggahit fas buhtadusortnegiid riddonjuorjjobivdui. Guolástusdirektoráhta lea čuovvolan Sámedikki ávžžuhusa ja lea čađahan rabas gulaskuddama evttohusa ektui mii guoská bivdoeriide ja riddonjurjuid hálldašeapmái 2012:s, ja lea miehtan ahte addigoahtit buhtadusa riddonjurjuid goddima ovddas.

Økologiiija – stárravuvddiid ođđasis šaddan

Mearradutkaninstituhtta lea ásahan ođđa gieddestašuvvna Finnmáarkui, mii lea Porsángguvuonas oarjjabealde. Mearradutkama mihttomearrin lea bisuhit rikkis guollenáliid Davvi Norgga vuonain. Dán oktavuodas lea Porsánggu vuotna välljejuvnon čuozahtguovlun. Sámediggi lea addán 500 000 ru doarjjan proševtta ” Guorba stárravuovddi šaddadeapmi - kálkenprošeakta” čađaheapmái.

Ovttasbargu guolástusorganisašuvvnaiguin

Sámedikki presideanttas lei čoahkkinn Norgga Guolástussearvvi jodihangottiin miessemánus 2011:s. Fáttáid gaskkas maid birra lei sáhka ledje guolástushálldašeapmi oppalaččat ja beliid oaidnu Riddoguoalástuslávdegotti evttohusaide. Goappašat bealit leigga mielas bisuhit oktavuoda ja čilget nubbi nubbái áigejuovdilis guolástuspolitihkalaš áššiid birra.

Eanadoallu

Sámediggi lea addán cealkámuša eanadoallošiehtadallamiidda Eanadoallo- ja biebmodepartementii. Sámediggi deattuhii erenoamážit ahte oazžut buoret gánnáhahttivuođa eanadoalus ja ahte eanadoallu ferte oazžut buoret dietnasa. Sámediggi evttohii vuolidit dan alla iežas oasi beliin šaddovahágiin ja dálvevahágiin. Sámi guovllut ledje beahttašuvvan eanadoallošiehtadusa bohtosa ektui. Veháš buoret dienaslassáneapmi šattai, muhto ii doarvái goluid laskama ektui. Ain leat stuorra erohusat dienaslassáneamis eanadoalu ja servodaga gaskka muđui.

Ođđa doaibmavisttiid ruhtadeamis leat stuorra hástalusat eanadoalus. Ruhtadanortnegat eai doala liigegoluide mat leat sámi guovlluin riikka máttaosiid ektui. Sámediggi lea ruhtadan mángga stuorra vistti, muhto hástalusat lea loahparuhtadeami oazžun mángga dái huksenáššiid oktavuodas. Deatálaš lea ahte dat doaibmavisttit main nuorat galget bargat, leat áiggi gáibádusaid mielde. Sámedikki mihttomearrin lea eanadoalu bisuheapmi sámi guovlluin.

Gáicacaláhus lea nuppástuvvan ja lea nuppástuvvamin dainna lágiin ahte stuorra oassi gáiccain Norggas galget sanerejuvnot, ja ulbmilin lea luottahuhttit muhtun dávdmaid maid gáiccat ožžot. Sámediggi ballá erenoamážit daid doalloheaittihemiid geažil maid sanerenprošeakta mielddisbuktá ja deattuha ahte ferte álggahit ođđa doaibmabijuid mat sihkkarastet viidáset eallinfámolaš gáicacaláhusa.

Sámediggi lea ovttasbargguin Fylkkamanni eanadoalloossodagain, Finnmárkku fylkkagiielddain ja Innovašuvdna Norggain lámčán diliid nu ahte oččodit jáhkku eanadollui Ávjovári álgoálbmotguovllus. Guoskevaš giieldat, Porsángu, Kárášjohka ja Guovdageaidnu leat joatkán dainna ja leat ráhkadan

váldoproševtta dán ángirusšama várás. Gielddat leat láchčán golmma jagi proševtta. Jos proševttain lihkostuvvet, de sáhtta das leat sirdinárvu eará guovlluide.

Boazodoallu

Sámedikki cealkámuš 2012/2013 boazodoallošiehtadussii meannuduvvui dievasčoahkkimis skábmamánu 2011. Dán cealkámušas deattuha Sámediggi ovttasbarggu ja konsultašuvnnaid departemeanttain boazodoallopolitihka ja dan hálddašeami, šiehtadusa váikkuhangaskaoapmeortnegiid, boazodoalu areálaid, boraspiriid, divadiid boazodoalus, dearvvašvuoda, dásseárvvu, vuovdalandili ja boazologu heiveheami.

Sámediggi áigu čalmmustahttit cealkámuša šiehtadusbeliide Norgga Boazosápmelaččaid Ríikkasearvá ja stáhtii Eanadoallo- ja biebmodepartemeantta bokte ođđajagis 2012.

Norgga ja Ruota gaskasaš boazoguohtonkonvenšuvdna regulere boazodoalu Norgga ja Ruota gaskasaš rádjaguovllus. Sámediggái lea deatalaš sihkkarastit buori čovdosa boazodoalu ealáhusorganisašuvnnaide maidda konvenšuvdna guoská. Norgga ja Ruota sámedikkiid presideanttaid gaskasaš čoahkkima vuodul, bivddii Norgga Sámediggi konsultašuvnnaid Eanadoallo- ja biebmodepartemeanttain ášši birra. Konsultašuvnna departemeanttain dollojuvvojedje cuoŋománu 2011. Konsultašuvnna fáddán lei bargu Norgga ja Ruota gaskasaš boazoguohtonkonvenšuvnnain viidáseappot. Sámediggi lea ságastallamin Ruota Sámedikkiin, Norgga Boazosápmelaččaid Ríikaserviin ja Ruota Sámiid Ríikkaserviin dan birra ahte vejolaččat oažžut oktasá evttohusa maid čalmmustit Norgga ja Ruota ráđđehusaide.

Dásseárvu boazodoalus

Árbevirolaččat lea boazodoalus dásseárvu sohkašielid gaskka, muhto dat lea ollu jagiid badjel geanohevvan lánka- ja lánkaásahusregulereamiid bokte. Sámediggi lea váldán ovdan dásseárvuáššiid ollu gerddiid boazodoallošiehtadallamiid oktavuodas. Boazodoallu dárbbasa ollu bargonávccaid, ja danne lea nissonolbmui ja nuorain guovddáš sadi ealáhusoktavuodas. Sámediggeráđi 2009 dieđáhusas sámi boazodoalu birra, lea Sámediggi deattuhan ahte boazodoallu lea bearašvuodot ealáhus, gos nissonolbmui lea guovddáš sadi bargofápmun, máhtolašvuoda gaskkusteadjin ja máhtolašvuoda addin nuoraide.

2010/2011 boazodoallošiehtadusa oktavuodas sohpe šiehtadusbealit ahte biddjojuvvo bargojovku mii galgga geahčadit ja árvvoštallat daid čielggadusávdnasiid mat dál gávdnojit dásseárvvu birra boazodoalus, ja dasto evttohit doaimbajuid ovddidan dihte dásseárvvu ealáhusas. Sámediggi buvttii árvalusaid bargojovkui Sámedikki barggu birra dásseárvvu ovddidemiin boazodoalus. Bargojovku geigii raportta golggotmánus 2010. Sámediggi attii gulaskuddancealkámuša dán raportii mii geigejuvui Eanadoallo- ja biebmodepartementii 2011:s. Sámedikki bargun dán ášši čuovvoleami oktavuodas lea fuolahit ahte bargojovkku doaimbajoevttohusat vuoruhuvvojit ja čuovvoluvvojit.

Boazodoallolága lánkaásahusat

Sámedikkis leat leamaš konsultašuvnnaid Eanadoallo- ja biebmodepartemeanttain divatlánkaásahusa birra mii guoská doallonjuolggadusaid rihkkumii ja lánkaásahussii bággosáhku ektui.

Konsultašuvnnain lea Sámediggi deattuhan beliid lánkaásahusas doallonjuolggadusaid rihkkuma oktavuodas. Sámediggi ovddidii čuovvovačča:

- Sámedikki mielas lea buorre go ráhkaduvvojit lánkaásahusat sankšuvnnaid várás go doallonjuolggadusat rihkkojuvvojit ja bággosáhkkui.
- Lánkaásahusat galget hábmejuvvo nu ahte ovttaskas geavaheaddji daid sáhtta lohkat álkut.
- Lánkaásahusas ferte čujuhit hálddahlága njuolggadusaide nu ahte ovttaskas doalli čielgasit oažžu áddejumi su prosessuála vuogiatvuodaid birra.
- Sámedikki mielas lea buorre go divatgáibáduš doallonjuolggadusaid rihkkumis guoská ovttaskas siidaoasseoamasteaddjái (-oamasteddjái). Deatalaš prinsihppa lea ahte sankšuvdnamearrádušat ja

buhtadusgáibádus boazodoalus guoská njuolga dan boazodoallái geas lea ovddasvástádus, iige orohahkii nugo geavahus lea leamaš dán rádjai.

- Sámediggi háliida ahte lagabuidda čilgejuvvo geas/makkár orgánas lea ovddasvástádus mearridit lea go ágga addit sáhku, mearridit sáhkkomeari, duođastangáibádusa, ja dasto čilget ja juohkit siva.
- Sámediggi háliida beassat árvvoštallat vejolašvuoda geavahit árvvoštallama divadiid mearrideami oktavuodas dan sadjái go bidjat fásta máksomeriid, ja ahte biddjojuvvo bajimus divatsubmi.
- Sámediggi lea váillahan departemeantta árvvoštallamiid jna váiddavejolašvuoda ektui, erenoamážit dan ektui go sihke guovllustivrrat ja boazodoallostivra sáhttet bidjat divada.
- Sámediggi lea buktán cealkámuša ahte ferte árvvoštallat mii lea erohus sániin "forsettelig" og "uaktsomhet". Lea eahpegovttolaš jos ávvirmeahtun dahku mii čađahuvvo lihkohisvuoda dahje heahstedili oktavuodas, ránggástuvvo seamma garrasit go eaktodáhtolaš dahku.

Sámediggi diehtá ahte departemeanta lea heivehan min oainnuid lánkaásahussii ja lea guorrasan daidda.

Proseassa ektui boazodoallohálldašeami rievdadusa ektui lea Sámediggi áiddostan ahte sáhtta leat eahpeiddolaš bidjat fápmui ođđa sankšuvdnanjuolggadusaid boazodoallohálhkii, nu guhká go lea hui eahpesihkarvuolta das makkár boazodoallohálldašeapmi šaddá boahhteáiggis. Bealit nugo hálldašandási ja doaimmat čuhcet lánkaásahusa sisdollui ja njuolggadusaid geavaheapmái. Dieinna lágiin sáhtta šaddat vel stuorat eahpesihkarvuolta dan ektui ahte gi dat galgá geavahit daid ođđa lánkaásahusaid ja man guhkká. Dát fuonida einnostanvejolašvuoda ja buktá eahpesihkarvuoda boazodolliide.

Dat go Sámediggi liikká válljii guorrasit dáid lánkaásahusaide, boahdá das go min mielas lea deatalaš oazžut sadjái njuolggadusaid maid sáhtta geavahit jos doallonjuolggadusat rihkkojuvvojit. Dat lea deatalaš ealáhussii alccesis ja birrasii. Erenoamáš deatalaš lea sihkarastit boazodoalloorgánaide vejolašvuoda leat mielde dáid njuolggadusaid geavaheami oktavuodas.

Boazodoallohálldašeami rievdadeapmi

Sámediggi lea ođasdiedáhusa bokte cuoŋománus 2011 Eanadoallo- ja biebmodepartemeantta neahttasiidduin oaidnán ahte boazodoallohálldašeapmi galgá rievdaduvvot. Rievdadusat lea ahte guovllustivrrat galget heaittihuvvot ja guovllukantuvrrat galget fárrehuvvot Fylkkamanni vuollái. Sámediggái ii leat movtge diedihuvvon ahte nu lea árvvoštallojuvvon dahkkojuvvo.

Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta sáddii maŋŋá notáhta Sámediggái mas čilgejedje organiserema rievdadusaid birra. Sámediggi manai ovttas Norgga Boazosápmelaččaid Riikkaservviin diehtujuohkinčoahkkimii miessemánus departemeantta mearrádusa birra. Sámediggi ja Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvi muiteledje bealiteaset evttohusa birra lándegoddá mii čielggada boazodoallohálldašeami organiserema. Sohppojuvvui ahte Sámediggi galggai dievasčoahkkimis meannudit ášši ovdal go departemeanta barggai maidege viidáseappot. Sámediggi dagai mearrádusa áššis dievasčoahkkimis geassemánus 2011 mas boahdá ovdan ahte departemeantta mearrádus boazodoallohálldašeami rievdadeamis lei mearriduvvon almmá ahte dat lei dahkkojuvvon konsultašuvnnaid mielde daid konsultašuvdnaprošedraid mielde mat leat Sámedikki ja stáhta eiseválddiid gaskka. Dás fuolakeahttá bovdejuvvui Sámediggi konsultašuvnnaide mii lei dušše dan birra mii guoská mearriduvvon rievdadusa čađaheapmái. Konsultašuvnnaat juo mearriduvvon čađaheamis eai leat duohta konsultašuvnnaat, danne ii sáhttán Sámediggi vuolgit diekkár čoahkkimii. Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta sáddii čakčamánus evttohusa guovllustivrraid heaittiheamis gulaskuddamii. Dat meannuduvvui Sámedikki dievasčoahkkimis goovvamánus 2012.

Boazodoallohálldašeami rievdadeapmi eaktuda dan sámepolitihka joatkima man ulbmilin lea ahte mearridanváldi áššiin mat erenoamážit gusket sámi álbmogii sirdojuvvo Sámediggái. Vuodđolága § 110a man vuodul galgá lánčit diliid nu ahte sámit go lea sierra álbmot sáhttet sihkarastit ja ovddidit iežaset kultuvrra, giela ja servodateallima, bidjá čielga čanastagaid movt almmolaš

boazodoallohálldašeapmi organiserejuvvo. Dán joatkimis čuovvu maiddái ahte álbmotrievttálaš geatnegasvuodát iešmearrideami, iešstivrema, searvama ja vuoruheami birra iežas ovdánahttimii biddjojuvvojit vuodđun árvoštallamiin boazodoallohálldašeami rievdadeami oktavuodas. Guđege dain beliin ii leat Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta árvoštallan ja bidjan vuodđun mearrádusaidis oktavuodas 2011:s. ILO lea ollu oktavuodain dovddahan ahte proseassa ja sisdoallu gullet lávga oktii. Duohta konsultašuvnnat buori jáhkuiin dainna ulbmilin ahte olahit ovttamielalašvuoda, ja čovdosiid mat dávistit gustovaš sámeapolitiikkii ja riikkaidgaskasaš geatnegasvuodaide sámiid guovdu dego álgoálbmot, lea mearrideaddji deatalaš dán ášši čuovvoleamis.

Boraspiret

Sámediggi lea ovddidan ovttá ášši Sámi parlamentáralaš ráđi stivrii guohtonealliealáhusa vahágiid birra dan geažil go gávdnojit ráfáidahttojuvvon boraspiret. Sámi parlamentáralaš ráđđi mearridii fakkastit dan Girkonjárdga 2011 julggaštussii, ja dasto álggahit sámeaparlamentáralaš ovttasbarggu oazžžun dihte nationála stáhtaid suodjalit sámi ealáhusaid guovlluin gos leat ollu boraspiret.

Boraspirepolitiikka sierra riikkain, Suomas, Norggas, Ruotas ja Ruoššas, váikkuha ollu vuodđoealáhusaide ollu sámi guovlluin. Politihkka Eurohpá uniovnna siskkobealde bidjá čanastagaid nationála boraspirepolitiikkii min riikkas. Danne áigu Sámi parlamentáralaš ráđđi bargat dan ala vai Suopma ja Ruotta iežaset miellahttovuoda bokte, buoremus vejolaš vuogi mielde vuhti váldet sámi beroštumiid dán áššesuorggis.

SPR deattuha ahte Eurohpáráđđi dat bidjá rámmaid lahttoriikkaid bargui olmmošvuoigatvuodaiguin. Sihke Suopma, Ruotta, Norga ja Ruošša leat Eurohpáráđi lahttun, mii lea bidjan unnimus standárddaid olmmošvuoigatvuodaide ja bearráigeahččá ahte doahttaluvvojit go sierra konvenšuvnnat ja rekommandašuvnnat. Danne áigu SPR bargat dan ala ahte guoskevaš stáhtat čuovvolit iežaset geatnegasvuodaid mat guske sámi álbmogii.

Sámi parlamentáralaš ráđđi áigu ásahit lávdegotti man bargun lea hábmet oktasaš boraspirepolitiikka ja evttohit njuolggadusaid hálldašeapmái. Eaktun lea ahte guoskevaš riikkat fuolahit geavtlaš hálldašeami ja čuvvot mearriduvvon njuolggadusaid.

Muđui čujuha Sámi parlamentáralaš ráđđi Girkonjárdga julggaštussii (2011), erenoamážit 11. čuoggái ja stáhtaid geatnegasvuhtii sihkkarastit ávnnaslaš kulturvuodu sámi álbmogii.

Buhtadusortnegat bohccuid massima ovddas maid boraspiret borret

Birasgáhttendepartemeanta (BD) lea ásahan proševtta man ulbmilin lea árvoštallat ja vejolaččat evttohit rievdadusaid dáláš buhtadusortnegii bohccuid ovddas maid boraspiret goddet. Proševtta mandáhtan lei čielggadit, ja moht ferthešii go dáláš buhtadusortnega bohccuid massima ovddas boraspiriide rievdadit. Prošeaktajoavku galgá erenoamážit čielggadit málle riskavuđot buhtadusortnegii. Sámediggi lea addán gaskaboddosaš cealkámuša prošektajovkui ja áigu čuovvolit ášši konsultašuvnnaid bokte Birasgáhttendepartemeanttain.

Jinjevaerie sámečearru

Jinjevaerie sámečearru lea váldán oktavuoda Sámedikkiin oazžžut veahki dan oktavuodas go Statkraft áiggošii hukset bieggafámu sin guohtoneatnamiidda. Sámečearru lea vuostálastán bieggafápmoproševtta ja das lea leamaš advokáhtaveahkki. Sii leat dolvon ášši duopmostullui. Sámedikkis lea leamaš čoahtkin Statkraft:in čielggadan dihte bieggafápmoproševtta ja movt dat leat láhtten sámečearuin. Sámediggi lea maid váldán ášši bajás Olgoriikadepartemeanttain čoahtkimiin. Ášši lea mannan ovttá vuoru duopmostuollovuogádagas Ruotas. Ášši meannuduvvui loahpalaččat Birasgáhttenduopmostuolus, gos duopmu celkojuvvui skábamánus 2011. Sámečearru ii ožžon ulbmillaš doarjaga ahte dohkálaččat sihkkarastit sin boazoguohtoneatnamiid. Ášši ii leat vejolaš váidit maŋŋá go dat lea meannuduvvon Hoavvarievttis. Sámedikkis lea leamaš oktilaš oktavuoha

sámečearuin, ja dál bargojuvvo oažžun dihte ulbmillaš čovdosa ovddidit sámečearu beroštumiid sihke nationála ja riikkaidgaskasaš dásis.

Lotnolasealáhusaid árvoháhkkanprográmma ja sámi mátkeealáhusat

Sámediggi lea vuoruhan ásahuvvon fitnodagaid čuovvoleami 2011:s. Guokte čuovvolanprošeavtta leat čuovvoluvvon, nubbi máttasámi guovllus ja nubbi fasLulli – ja Gaska-Romssas. Goappašagat prošeavttat leat lotnolasealáhusaid árvoháhkkanprográmma ja sámi mátkeealáhusaid oasit.

Olahusjoavkun ledje sámi ásaheaddjit mat leat ásahan fitnodaga mañimuš viđa jagis. Čuovvoleapmi lea dáhpáhuvvan golmma čoagganeami bokte 2 beavvi háválassii sierra guovlluin.

Sámediggi válldii VINN ja Norges Vel čuovvolit ásaheddjiid máttasámi guovllus. Čuovvoleapmi čađahuvvui ovttas Norlánda fylkkasuohkaniin. 12 olbmo 8 fitnodagas serve. Čuovvoleapmi lea váikkuhan stuorát fuomášumi fitnodatovddideapmái. Mañimuš čoagganeamis sohpe njeallje fitnodaga plánet márkanovttasbarggu 2012 rájes, dainna ulbmilin ahte juksat stuorát márkaniidda, oažžut buoret gávpejođu ja gánnáhahttivuođa.

Lulli- ja Gaska-Romssas serve 10 fitnodaga. Sin gaskkas ledje 9 nissonolbmo, mii lea 90 % oasseváldiin. PricewaterhouseCoopers AS Romssas lei ovddasvástádus dán čuovvoleamis. Guovddázis lea leamaš movt galggašii duddjot identitehta ja sihkkarastit badjelbáhčaga fitnodagas, ja dieinna lágiin bidjat vuodu fitnodahkii viidáseappot. Ruovttoluotta diehtu oasseváldiin lea leamaš ahte prográmma lea lihkestuvvan hui bures go guoská sin dárbbuide easkaálgin. Erenoamážit go sii oppa áiggi konkrehta barget iežaset fitnodaga ovddideamiin, ja ahte proseassajođiheddjiid ja plána bokte muđui buktet oidnosii eará ásaheddjiid vásihusaid ja hástalusaid, gessojuvvojit ovdan givrodahkan.

Sámediggi lea leamaš mielde proseassas ođđa strategiijaid ráhkadanbarggus Davvi-Norgga mátkeealáhusaid ovddideami oktavuodas. Sii leat doallan golbma čoagganeami. Strategiijas galgá leat ávki váikkuhangaskaoapmeapparáhta vuoruhemiide mátkeealáhusaid ángirusšama oktavuodas davvin.

Lotnolasealáhusaid árvoháhkkanprográmma ja sámi mátkeealáhusaid forumis lea leamaš čoaččim borgemánus 2011. Sihke ealáhusorganisašuvnnaid ovddasteaddjit ja almmolaš beales serve čoaččimii ja adde doaibmabidjocealkámuša jagiide 2012 ja 2013. Dán cealkámuša vuodul lea Sámediggi mearridan ođđa prográmmačilgehusa.

Duodji

Duodji šiehtadusbealit sohpe 2010:s ahte vuđolaččat geahčadit duojáriid doaibmadoarjjaortnega. Ortnege bearráigeahččan álggahuvvui 2011:s. Dan ulbmilin lea kvalitehta dáfus sihkkarastit ortnega ja dan duodaštusa maid ohccit bidjet ovdan doaibmadoarjjaohcama vuodđun. 21 duojára geat ožžo doaibmadoarjaga 2010:s gessojuvvojedje bearráigeahččama várás. Rehketdoallofitnodat Consis galgá ráhkadit raportta daid gávdnosiid birra mat dahkkojuvvojit bearráigeahččamis, ja bargu galgá loahpáhuvvot 2012:s.

Asplan Viak lea ráhkadan ekonomalaš raportta duodjeealáhusa ovdáneamis. Raporta galgá geavahuvvot šiehtadallamiin ealáhusšiehtadusa hárrái. Asplan Viak deattuha ahte 47 vástádusa leat menddo unnán luohthahti konklusuvnnaid geassimii ovdáneami birra jagis jahkái. Vástideddjiid gaskkas leat 75 % nissonolbmo. Rehketdoallojahki 2009 lea dán raportta vuodđun. Raporta čájeha ahte vuovdindienas duojára nammii ii leat rievdan jagis 2008 jahkái 2009. Doaibmadoadus lea duodai njiedjan 108 581 ruvnnus 83 684 ruvndui dien áigodagas. Válidosivvan dasa sáhttet leat lassánan golut ealáhusas, muhto muhtun oktavuodain sáhttet leat eará sivat. Duodji ekonomalaš lávdegoddi lea doallan guokte čoaččima áigodagas. Ekonomalaš lávdegoddi siđášii vuđoleabbo raportta ja buoret reporterema duojáriid bealis.

Šiehtadusat ođđa duodješiehtadusa birra álggahuvvojedje borgemánus 2011. Šiehtadusbealit leat Sámiid duodji, Duojáriid ealáhussearvi ja Sámediggi. Bealit sohpe šiehtadusrámmán 9,4 miljon ruvnnu. 3,0 miljon ruvnnu várrejuvvi investeren- ja ovddidandoaibmabijuide, 0,33 miljon ruvnnu

gelbbolašvuoda bajideapmái ja 3,6 miljon ruvnnu doaibmadoarjjan. Duodjestipeandaortnet viiddiduvvui nu ahte dál guoská maiddá allaskuvlaohppui joatkkaskuvllaid lassin. Doarjjaortnet duodjegávppiide heaittihuvvui ja sadjái bođii prošeaktadoarjja vuovdima ovdánahttima doaibmabijuide. Nugo ovddit jagiin ge de várrejuvvui 1,56 miljon ruvnnu guovtti duodjeorganisašuvdnii. Duodješiehtadusa siskkobealde álggahuvvo vuovdin- ja márkanfievrridan prošeakta ja vel okta mearkagálvoovddideamis. Ohccit mat ožžon doaibmadoarjaga bearráigehččojuvvojit maiddá 2012:s. Sámediggi lea geatnegahttojuvvon čielggadit momssas luvvema duodjeealáhusas.

Duodjeealáhusa ovddasteaddjit válde álgaga 2011:s doallat čoahkkima Sámedikkiin duodjebáji ásaheamis Kárášjohki ja Porsáŋgui. Čoahkkima vuolggaheddjit válde ovdan hástalusaid dan ektui ahte duodjebirrasis eai leat doarvái buori eavttut duodjebirrasa ovddideapmái dán guovtti giielddas.

Sámediggi lea ruhtadan ovtta jagáš duodjeprošeavtta julevsámi guovllus. Prošeavttaid ulbmilin lea movttiidahttit eambbogiid álgit bargat dujiin ja oážžut ovttasbarggu duojáriid gaskka.

Duodjeinstituhtta lea njulgen ekonomalaš beliid vuodđudusa oktavuodas. Sámediggi lea ožžon stivralahtu Duodjeinstituhtti, muhto Duojáriid ealáhussearvi ii leat vel ge ožžon makkárga sáji stivrras.

Fidnooahppiortnet duojs

Sámediggi lea ožžon Boazodoalu ja duoji oahppokantuvrra hálddašit duoji fidnooahppiortnega. 2011:s lei kantuvrras soahpamuš 15 fidnooahppiin, geaid gaskkas 14 ledje nieiddat. Bealli lea eret Guovdageainnus ja loahppa eará báikkiin Finnmárkkus, Romssas ja Davvi-Trøndelágas. Guokte fidnooahppi gearggaiga soahpamušáigodagas ja guovttis celkkiiga eret fidnooahppisoahpamuša. Hástalusas 2011:s lea leamaš ahte ollugiin ii leat doarvái teoriija go ohcet sisaváldima.

Nissonolbmot fitnodateaiggádin ja ealáhusdoallin

Dat go ollu nissonolbmot leat searvan sihke go guoská ásaheddjiide Romssas ja duoji fidnooahppiortnegis lea mielde ollašuttimin mihttomeari oážžut eanet nissoniid ealáhusaide. Duoji ekonomalaš raporta čájeha maiddá ahte sii geat leat mielde iskkadeamis, leat 75 % nissonolbmot. Muđui leat sullii 3 % guolásteddjiin nissonolbmot, eanadoalus lea nissonoassi birrasii 20 % ja boazodoalus 13 %. Struktuvrralaš bealit, nugo lágat ja njuolggadusat, ja garra fysálaš bargu dagaha hehttehusaid oážžut stuorat nissonoasi dán vuodđoealáhusain. Guovddáš eiseválddiin leat stuorat vejolašvuoddat rievdadit struktuvrralaš beliid go maid Sámediggi sáhtá dahkat.

Ohcanvuodot doarjagat ealáhusovdánahttimii

Sámedikki doarjarámma oktiibuot ealáhusovdánahttimii lei 2011:s 35 063 000 ru. Dát ruđat vuoruhuvvojedje juohkelágan ealáhusaide, mariidnaealáhusaide, eanadollui, lotnolasealáhusaide ja sámi mátkeealáhusaide ja duodjái.

2011:s ledje Sámedikkis ollu ohcamat guolástusulbmiliidda, stuorra optimismma geažil ja go ain leat buorit vejolašvuoddat buoridit doaibmaekonomiija ja árvoháhkama ealáhusas. Ledje doarjjaohcamat sihke fanasinvesteremiidda ja eana- ja mearrarusttegiidda. Dan bokte go juolludit doarjaga fatnasiid investeremiidda ja ođđaáigásaš vuostáiváldin- ja mearrarusttegiid ođasmahttimii leat mii lihkestuvvan háhkat buriid ekonomalaš rámmaeavttuid fanasođastemiide, guollevuostáiváldinrusttegiid bisuhemiide báikkálaččat ja ođđasis rekrutterema nannemii guolástusámmáhii.

Bušeahhtarámma 2011:s mariidnasuorgái lei 4 165 000 ru. Dat geavahuvvui badjelmeari 2 158 909 ru dan sivas go ledje nu ollu ohccit. 2011:s juolluduvvui doarjja lagabui 30 fanasinvesteremii, mas lei maid doarjja 5 ođđavistái nuorra aktevrraide ealáhusas. Dát váikkuha ođasmahttima ja fanasođasteami dovdomassii eanadieđalaš suorggi siskkobealde gos leat boarráset fatnasat.

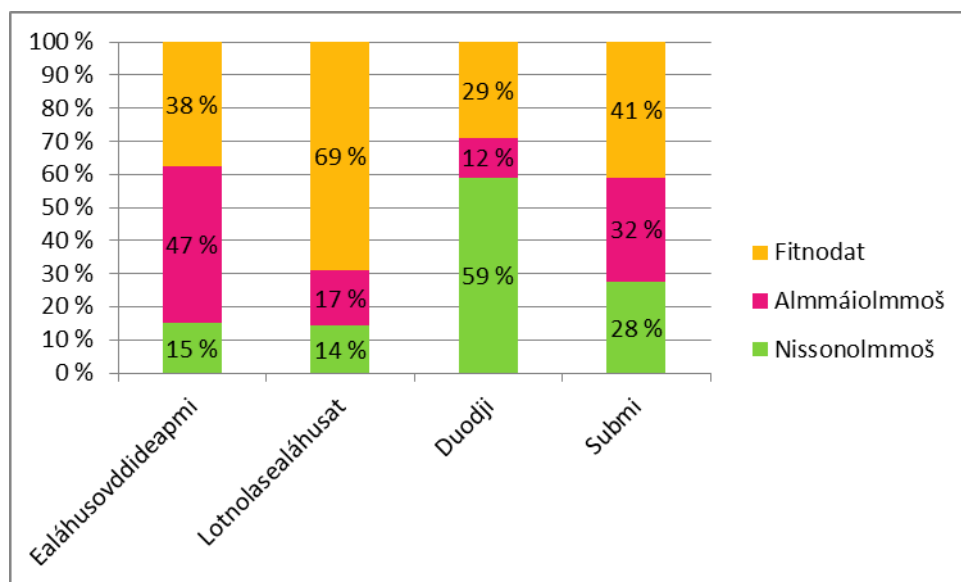
Vuostáiváldima oktavuodas lea Sámediggi addán doarjaga sihke báikkálaš vuostáiváldinrusttegiid divodeapmái ja mearrarusttegiid buorideapmái nugo bruggahuksemii ja govdubrukkaid ásaheapmái. Dát váikkuha mealgat vuovdin- ja leahkinbeliide báikkálaš riddo- ja vuotnafatnasiidda.

Sámediggi oaidná ahte leat ollu ohcamat sámi mátkeealáhusaid ovdánahttimii. Davvi Siida lea okta aktevrrain márkanis masa juolluduvvui investerendoarjja 2011:s. Fitnodaga doaibma lea váldoášsis Davvisiiddas ja fállá “Hurtigruten” turisttaide mátki Gilevuonas Donjevutnii, goas turisttat besset vásihit veaháš sámi kultuvrra ja eallinvuogi. Oktiibuot juolluduvvui 4 579 950 ru lotnolasealáhusaide ja čielggadanproševttaide ja eará doaibmabijuide.

Sámediggi lea joatkán duodjeáŋgiruššamiiguin ealáhusšiehtadusa bokte, mii lei 2011:s 9 400 000 ru. Doarjja juolluduvvui analysa čadaheapmái duodjeealáhusas, danne vai oččošeimmet eanet dieđuid man ollu duodji buvttaduvvo, jođihit go duojárat gálvvuideaset vuovdimassii ja makkár márkanat jearahit buktagiid. Dán analysa vuodul áiggošeimmet álggahit doaibmabijuid ja árvvoštallat lea go vuoddu álggahit proševtta mearkagálvohuksemis duojis. Sámediggi juolludii 457 200 ru prošektii maid duodjeorganisašuvnnat galget čadahit.

Oktiibuot juolludii Sámediggi ealáhusruđaid 32 748 290 ru jagis 2011.

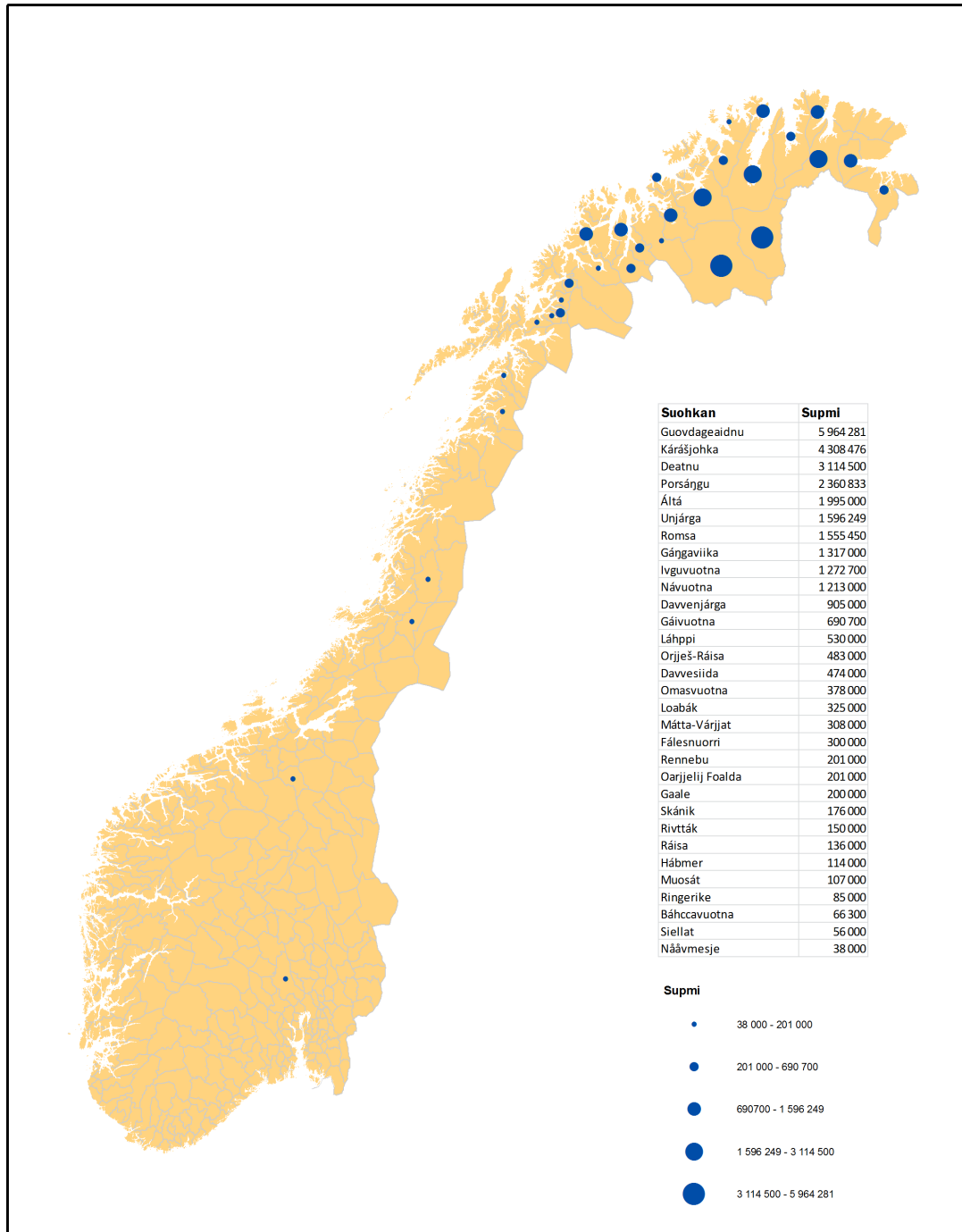
Govvosis vuolábealde oidno movt doarjagat juohkásit nissonolbmuide, almmáiolbmuide ja fitnodagaide; ealáhusovddideamis, lotnolasealáhusain ja duodješiehtadusas, ja doarjagat oktiibuot.

Kárta vuolábealde čájeha movt juolluduvvon doarjagat 2011:s juohkásit gielddaid gaska, dás lea sáhka ohcanvuodot ortnegiin ealáhusaide.

Doarjja ealáhusaide 2011

6 Areálat, birasgáhtten ja kultursuodjaleapmi

Sámedikki váldoulbmilin barggus areálaiguin, birasgáhttemiin ja kultursuodjalemiin lea sihkarastit areálad ja resurssaid ceavzilis ávkkástallama sámi guovlluin sámi historjja ja sámi árvvuid vuodul. Dáid guovlluid ja resurssaid hálddašepmi galgá leat vuodđuduvvon sámi vuoigatvuodaide. Ceavzilis ja guhkes áiggi perspektiiva galgá deattuhuvvot.

Sámedikki areálaáššiid barggus lea sáhka das ahte sámi beroštumit galget gozihuvvot dalle go mearrádusat areálageavaheamis dahkkojuvvojit. Sámi kulturmuittut geavahuvvojit sámi leahkima duodašteapmái sámi guovlluin. Sámediggi lea gulaskuddanáshussan kulturmuittobarggus plánaáššiin ja stuorát huksenáššiin. Dán oktavuodas registrerejuvvojit ollu sámi kulturmuittut.

Areálat

Plána- ja huksenlága čuovvoleapmi

2008:s dohkkehuvvui odđa plána- ja huksenláhka. Láhka bodii fápmui 01.07.09. Lágas oáččui Sámediggi odđa rolla sihke stuorát válddiin, ja stuorát bagadallanovddasvástádusain. Dáid rievdadusaid geažil lea leamaš dárbu konkretiseret daid rámmaid, maid siskkobealde Sámediggi galgá bargat plánaáššiin, ja dárbu gaskkustit dan eará eiseválddiide ja álbmogii.

Geassemánus 2010 bodii Sámedikki plánaveahkki. Mannan jagi lei plánaveahkki buorre reaidun midjiide sihke ollašuttimis min rolla plána- ja huksenlága ektui, ja min bargui muđui plánaáššiuin. Guokte deatalaš ášši váldit dás ovdan:

Bargu Áltta suohkana 2011-2030 areálaosiin. Sámediggi vuosttaldii álggus juo areálahálddašeami njealji deatalaš suorggis. Gulahallama ja buori ovttasbarggu bokte čovdašuvai ášši nu ahte Sámediggi sáhtii geassit ruovttoluotta buot vuosttaldemiid.

Nationála vuordámušat regionála ja gielddalaš plánemii. Plána- ja huksenlága odđa plánaoassi deattasta ahte Gonagas juohke njealját jagi ráhkada nationála vuordámušaid regionála ja gielddalaš plánemii. Vuosttaš vuordámušreive ovddiduvvui suoidnemánus 2011. Konsultašuvnnaid bokte Birasgáhttendepartemeanttain sihkarasttii Sámediggi ahte vuordámušreivves gáibiduvvo ahte regionála ja gielddalaš plánen maiddái galgá sihkarastit sámi beroštusaid nu mo lea eaktuduvvon plána- ja huksenlágas.

Mii doaivut ahte plánaveahkki lea leamaš čuvgehussan eará eiseválddiide ja álbmogii ge. Áššemeannudanprosessain ja eará oktavuodáin mii leat čujuhan plánaveahkkái. Mii leat maiddái juohkán olggos plánaveahki heivvolaš oktavuodáin. Maiddái boahhteáiggis áigut mii Sámedikkis joatkit evaluerema ja buoridit diehtujuohkima ja iežamet rutiinnaid plána- ja areálaáššiin.

Finnmárkkuopmodat

Finnmárkkuopmodat, Finnmarkku fylkkagiella ja Sámediggi dollet 2 jahkasaš politihkalaš gulahallančoahkkima. Čoahkkimiid ulbmil lea láchit diliid buori ovttasdoaimmami áššeasálaččaid gaskkas. Čoahkkimat leat maiddái čuovvolančuokkis Finnmarkku fylkkagiella ja Sámedikki gaskasaš ovttasbargošiehtadusas. Áššeasálaččat leat 2011:s hálddahušlaš dásis digaštallagohtán mo galgá geavahit badjebáhca. Dan geažil lea čohkkejuvvon hálddahušlaš ovttasbargojoavku mii galgá viidáseappot árvvoštallat mo galgá Finnmarkkuopmodaga badjebáhca geavahit.

Vuodđudus Protect

Nogga Boazosápmelaččaid Riikkasearvi ja Ruota Sámiid Riikkasearvi leat Sámedikki doarjagiin 2011:s evttohan vuodđudusa Protect. Proteck galgá vuodđuduvvot vuosttaš jahkebealis 2012.

Protect šaddá sorjjasmeahtun, eahpegávppálaš vuodđudus mii galgá veahkehit sámi vuoigatvuodaeiggiid fuolahit iežaset areálaberoštusaid, eana- ja resursavuoigatvuodaid ja

ovdánanvejolašvuodaid. Protect:s galgá leat guovddáš norbmaaddi rolla eiseválddiid ja ealáhusdoaimmaheddjiid barggus sámi guovlluin. Protect galgá maiddáii váikkuhit dasa ahte áshuvvo fitnolaš ovttasbargu ja čorges šiehtadallamat go árbevirolaš sámi ealáhusat/vuoigatvuodaeaggádat ja ođđa ealáhusdoaimmaheaddjit ráhkadit plánaid ja doaimbajuid mat dávjá leat areálagáibideaddjit. Dat lea danne vai buohkaide lea álkit einnostit ja fuolahit buoremus čovdosiid eanet berošteddjiid várás.

Sámediggi lea juolludan 1 miljon ru 2012 várás Protect:ii. Ođđa ealáhusdoaimmaheaddjit sámi guovlluin leat dál jo dovddahan ahte sii áigot doarjut ekonomalaččat. Sámediggi vuordá ahte stáhta eiseválddit maiddáii servet ekonomalaš doarjagiin.

Fápmohuksen

Mánngga sajis Sámis leat buorit bieggaresurssat. Danne lea bieggafámu ásaheapmi miellagiddevaš. Lea maid eanet ja eanet beroštupmi hukset smávit fápmorusttegiid. Go earret eará ođđa fápmogáldut váldojuvvojit atnui, de ferte maiddáii fápmofierpmádaga ođasmahttit, vai sáhtta fievrridit ođđa fámu mii buvttaduvvo geavaheddjiide. Sámediggi lea 2011:s meannudan badjelaš 200 fápmui guoskevaš ášši.

Bieggafápmorusttegiid huksen sáhtta leat buorre dálkkádatpolitihkka. Prinsihpalaččat Sámediggi doarju dálkkádatgássaidda luoitima vuolideami ja ángiruššama ođasmuvvi energiijain váidudeaddji doaimbajidun, vaikke vel bieggafápmu iešalddis várra ii goassege sáhte buhttet dakkár energiijabuvttadeami mas leat CO2 luoitimat. Sámediggi čujuha dattetge dasa ahte guoskevaš huksenareálat eai leat áibbas geavatkeahes guovlluin dál, dat geavahuvvojit ealáhusdoaimmaide seammás go dat leat maiddáii kultureanadagat. Guoskevaš guovllut bieggafápmohuksema várás leat seammás dakkár guovllut main eai leat stuorra teknihkalaš sisabahkemmat, dat guoská earret eará sullii 37 % Finnmárkkku areálain. Dakkár luondduguovllut, erenoamážit stuorra joatkevaš guovllut vuonas várrái, lea vátneresursa Norggas ja Eurohpás ja lea mávssolaš vuodđu dan luonddušláddjivuhtii maid mii galgat fievrridit viidáseappot boahhte bulvii.

Danne lea deatalaš Sámediggái oázžut čielggaduvvot plánejuvvon fápmohuksema váikkuhusaid sámi kultuvrii, ealáhusaid ja servodateallimii, vai vásttolaš eiseválddiin galgá leat nu buorre mearridanvuodđu go vejolaš ovdalgo mearrádus dahkkojuvvo. Sámedikki mielas lea maid hui deatalaš ahte areálat ja resurssat Sámis geavahuvvojit dakkár vugiin mii ii hedjonahte sámi kultuvrra, ealáhusaid ja servodateallima. Sihke dán fágasuorggi váldomihttomearri ja guokte oassemihhtomeari dorjot dan. Vásttolaš konsešuvdnaeiseváldi lea Norgga čázádat- ja energiijadirektoráhta (NČE). Dakkár mearrádušat go konsešuvdnamearrádušat, gullet Sámedikki ja stáhta eiseválddiid gaskasaš konsultašuvdnaprošedraide. Dasa lassin lea Sámediggi dahkan sierra šiehtadusa NČE:in mii galgá čielggasmahttit konsultašuvdnaprošedraid aiddo fal konsešuvdnaáššiin.

Sámediggi lea 2011:s čađahan mánnga konsultašuvnna hálddahušlaš dásis NČE:in bieggafápmoproševttaid oktavuodas iešguđet muttuin konsešuvdnaprošedraide.

Konsultašuvnna čielggadanprográmma birra

Konsultašuvnna váikkuhusčielggadanprográmmaid hábmema birra Čoargašnjárgga, Fálesrášša ja Fálesnuori bieggafápmorusttegiid várás Finnmárkkus ja Sjonfjellet I ja II, Seiskalláfjellet, Kvalhovudet, Kovfjellet ja Stortuva bieggafápmorusttegiid várás Nordlánddas loahpahuvojedje 2011:s.

Go guoská váikkuhusčielggadanprográmmaid hábmemii, de soabai Sámediggi NČE:in sánádeami meahcegeavaheami váikkuhusčielggadeami oktavuodas ja mo galgá čielggadit váikkuhusaid boazodollui. Dattetge eai sohppojuvvon čielggadusdilit ja sánádeamit boazologu vejolaš vuolideami hárrái plánejuvvon doaimbajidun geažil, árbedieđu geavaheapmi vuohkin, ja áigi goas dat kulturmuoistokkadeamit galget čađahuvvot, maid kulturmuoistoláhka gáibida. Mii bivddiimet ahte dat galggai čielgejuvvo mearriduvvon váikkuhusčielggadanprográmmaid duogášnotáhtain. Mii guoská

boazodoalloberoštusaide, de lea Sámediggái deatalaš ahte ráhkaduvvojit ollislaš váikkuhusčielggadusat mat čájehit sihke ovddeš ja plánejuvvon sisabahkkemiid guovllus.

Dutnjesvuona bieggafápmorusttet

Dutnjesvuona bieggafápmorusttega oktavuodas čujuhii Sámediggi konsešuvdnaohcama gulaskuddancealkámušas ahte bieggafápmorusttet lea plánejuvvon boazojoholahi, ja ahte guoskevaš orohat ballá ahte bieggafápmorusttet sáhtá leat hehttehussan bohccuide. Sámediggi oaivvilda ahte ferte árvvoštallat vejolašvuoda rievdatit johtingeainnu. Viidáseappot čujuheimmet ohcama headjuvuhtii ahte dat ii válddat sámi meahcegeavaheami dahje eará sámi servodatberoštusaid. Gulaskuddancealkámuša maŋŋá diedihuvvui Sámediggái ahte dál lea šiehtadus doaibmabiddji ja guoskevaš orohaga gaskkas mii earret eará váldá ovdan johtolaga.

Konsultašuvdnačoahkkimis ledje Sámedikkis dattetge eahpádušat Dutnjesvuona bieggafápmorusttega plánaide. Erenoamážit árvvoštallat mii plánaguovllu sajusteami erenoamáš unohassan boazodollui. Mii diehtit dattetge ahte lea dahkkojuvvon šiehtadus gaskal guoskevaš orohaga ja doaibmabiddji plánaid duohtandahkama ektui. Mii diehtit maiddá ahte boazodoalu guovlostivra lea vuosttaldan bajábealde namuhuvvon plánaid. Dan vuodul bivddii Sámediggi ahte guovlostivrra vuosttaldahkii berre biddjojuvvo deaddu go NČE meannuda ohcama. Konsultašuvnnat eai lea loahpahuvvon formálalaččat, muhto eai leat ge diedihuvvon eanet konsultašuvdnačoahkkimat lagamus boahtteáiggis.

Hámmanoaivvi bieggafápmorusttet

Hámmanoaivvi bieggafápmorusttega oktavuodas lea Sámediggi ovdidan cealkámuša reviderejuvvon konsešuvdnaohcamii ja konsultašuvnnat leat loahpahuvvon formálalaččat. Doaibmabiddji lea Finnmárk kraft, mii lea váldán badjelassan dán proševtta ovddeš doaibmabiddjis Statoil ASA. Huksen lea plánejuvvon govttii ceahkis.

Riiddu geažil guovllu sámi kulturmuittuid alde ja ášši ovddeš konsultašuvnnaid geažil lea huksenguovlu uhciduvvon álgoplánaid ektui. Danne ii guoskka huksen njuolggá ovttá ge ovdalis registrerejuvvon sámi kulturmuittui. Muhto mánga kulturmuittu/kulturmuittobáikki guoskahuvojit visuálalaččat huksemii. Danne lea Sámediggi evttohan ahte dat bieggaturbiinnat, mat leat plánejuvvon lagamusat guoskevaš kulturbirrasiidna, váldojuvvojit eret plánas. Jus dat dahkkojuvvo, de árvvoštallá Sámediggi dohkálažžan váikkuhusaid sámi kulturmuittuide ja kulturbirrasiidna. Sámediggi kulturmuittoeiseváldin lea dán vuodul dohkkehan ahte doaibmabidju sáhtá čadahuvvot reviderejuvvon konsešuvdnaohcama vuodul.

Sámediggi lea cealkámušas bidjan vuodđun ahte guoskevaš orohat dohkkeha plánejuvvon huksema. Jus huksenkonsešuvdna juolluduvvo, de čujuhii Sámediggi maiddá dasa ahte konsešuvdnaevttut fertejit geatnegahttit huksejeddji soahpat čovdosa 7. orohagain das mo dakkár ođđa infrastruktuurra go geainnuid ja eará ráhkkanusaid, galgá geavahit go bieggafápmorusttet doaibmagohtá

Raudfjellet bieggafápmorusttet

Sámediggi lea álggahan konsultašuvnnaid NČE:in Norsk Miljøkraft Raudfjell AS konsešuvdnaohcama birra, bieggafápmorusttega ásaheami birra Raudfjellet:ii Sálliris Romssa suohkanis. Konsultašuvnnaid guovddážis lea leamaš Raudfjellet bieggafápmorusttega ásaheami váikkuhusat boazodollui.

Raudfjellet pláneduvvon bieggafápmorusttegis leat gitta 48 bieggaturbiinna main lea oktibuot 144 MW beaktu. Lea juo addojuvvon konsešuvdna hukset bieggafápmorusttega Kvitfjelli mii lea sullii 3 km eret Raudfjellet plánaguovllus.

Guoskevaš orohat lea birrajagi orohat mas leat guokte siidaosi oktibuot 600 bohccuin. Orohat lea soahpan doaibmabiddjiin bieggafápmorusttega ásaheami birra Raudfjelli ja sii leat vel dahkan šiehtadusa Norsk Miljøkraft Raudfjell AS:in ovttagardde buhtadusa birra daid hehttehusaid ovddas maid fápmorusttet dagaha.

Boazodoalu guovlostivra lea dattetge vuosttaldan konsešuvnna addima. Sii čujuhit dasa ahte guovllus leat juo ollu sisabahkemat huksemiid geažil ja sii bivdet ahta ráhkaduvvo ollislaš plána bieggafámu dáfus Romssas.

Konsultašuvdnaproseassa ii leat vel loahpahuuvvon.

132 kV fápmolágideapmi Lulli-Helgelánda

Sámediggi lea 2011:s maiddá čadahan loahpalaš konsultašuvnnaid Oljo- ja energiijadepartemeanttain (OED) váiddaášsis 132 kV fápmolágideami oktavuodas Lulli-Helgelánda. Doaibmabiddji lea Helgeland Kraft. Konsultašuvnnain ii šaddan ovttamielalašvuohta gaskal Sámedikki ja OED namahuuvvon fápmolinnjá molssaeavttuid válljemis. OED lea maŋŋá nannen NČE ovddeš mearrádusa ášsis. Sámediggi lea oppa áiggi oaivvildan ahte fápmolinnjá berre huksejuvvot eará molssaeavttu vuodul mas min mielas oktiibuot leat uhcit váikkuhusat sihke sámi beroštusaide ja luonddubirrasii.

Konsultašuvnnaid boađusin OČD mearrádusa oktavuodas mearriduvvoje guokte ođđa konsešuvnaeavttu. Nubbi eaktu lei ahte doaibmabiddji geatnegahttojuvvo, nu guhkás go departemeanta dan gávnaha govttolazžan, máksit guoskevaš orohaga dárbbášlaš goluid juridihkalaš- ja boazodoallofágalaš veahkkái šiehtadallamiid oktavuodas fievrriid- ja rusttetplánaid birra, oktan ráhkaneapmái dan oktavuodas. Nubbi eaktu dadjá ahte doaibmabiddji geatnegahttojuvvo gokčat guoskevaš orohaga vejolaš goluid liige bargiid láigoheapmái johtima oktavuodas. Dát dakkár áigodahkii mii lea ráddjejuvvon 2 jahkái rusttetáigodaga loahpa rájes. Dasa lassin ferte doaibmabiddji máksit vejolaš goluid dárbbášlaš teknihkalaš veahkkeneavvuide dalle go liige bargit eai lea doarvái dasa ahte čadahit johtima.

Departemeantta mearrádus dán ášsis lei loahpalaš ii ge dan sáhtán váidit.

Regionála bieggafápmoplána Finnmárkku várás

Oktanaga dálá diedáhusaiguin ja konsešuvdnaohcamiiiguin bieggafámu ásaheami oktavuodas Finnmárkkus lea Finnmárkku fylkkagiella ráhkadeamen regionála bieggafápmoplána fylkka várás.

Sámedikki mielas lea plána vuosttažettiin ealáhusovddidanplána mii galgá leat láidsteaddjin huksejeddjiide, gielddaide ja guovddáš eiseválddiide. Sámediggi lea ovdal mángga oktavuodas čujuhan dasa ahte lea dárbu nannet regionála plánema ja geavahit regionála plánaid reidun sámi váikkuhanfámu sihkarastimii. Doarvái kapasitehta fievrriidjodđasiin dat buori muddui dál stivre ođđa elektrihkalaš fápmorusttegiid huksema ja sajusteami, nu go bieggafámu. Dat, ja dat ahte stáhta lea geatnegahttojuvvon meannudit buot guoskevaš huksenoheami, dagaha ahte dávjá lea “ovddemusas millui-prinsihppa” mii mearrida dakkár fápmobuvttadeami. Dakkár vuohki šaddá álkit vuostálagaid dainna áigumušain ahte hálddašit guovllu ollislašvuođa vuodul, ja sáhtá maiddá rihkkut dan álbmotrievttálaš prinsihpa ahte suodjalit sámi kultuvrra. Danne lea Sámediggi positiiva dasa ahte ráhkaduvvo dakkár plána.

Lea iešvuosttildeapmin ahte álgoálbmotguovllut davvin leat dat guovllut maidda dálkkádatrievdamat čuhcet ovddimusat, seammás go dát guovllut leat dat mat fertejit gierdat stuoramus nođiid plánejuvvon dálkkádatdoaibmabijuid geažil. Danne lea Sámediggi čujuhan dasa ahte bieggafápmoplánas berre árvvoštallat molssaektosaš energiijagáldut bieggafápmui, árvvoštallojuvvon CO2 luoitimiid ektui.

Sámediggi áigu searvat Finnmárkku bieggafápmoplána váldoprošeavtta bargojovkui. Dán bargojovkui oassálastet muđui NČE, Finnmárkku fylkkamánni, FeFo, Boazodoallohálldahusa, NHO Finnmárkku, LO Finnmárkku ja Innovašuvdna Norgga ovddasteaddjit.

Mineráldoaimmat

Sámediggi oassálasttii minerálakonferánsii PDAC 2011 Kanadas ovttas daid orohagaid ovddasteddjiiguin, maiguin Sámediggi lea dahkan šiehtadusa Sámedikki minerálaplánaveahki vuodul. Dán jagi ledje PDAC 2011 konferánsas sierra álgoálbmotsešuvnnat, maid fáddán lei

mineráladoaimmat álgoálbmotguovlluin Kanadas. Sis geat háliidit álggahit mineráladoaimmaid sámi guovlluin, leat eará hástalusat go Kanadas. Okta stuorámus erohusain lea sámi boazodoalu vuhtiiváldin. Dakkár álgoálbmotealáhus ii leat kanadalaš álgoálbmogiin. Deatalažžan lea ahte Sámediggi ja sámi servodat lea čielggas ja konkrehta das guđe gáibádusaid ferte bidjat boahpteáiggi mineráladoaimmaide sámi guovlluin.

Sámediggái lea deatalaš ahte minerálasearvvit ja váldeorgánat dovdet min oainnu dakkár áššiin mat gusket minerálaohcamii ja –roggamii sámi guovlluin. Danne lea Sámedikkis leamaš sáhkavuorru čoahkkimis NHO-stivrrain Finnmárkkus, Finnmárku fylkkagieldda fáddáčoahkkimis minerálaávkkestallama birra, ja semináras Oslos davveguovloáŋjirusšama ja mineráladoaimmaid birra. Seminára Oslos lei Olgoriikadepartemeantta ja Sámedikki oktasaš álgga, ja čađahuvvui Norsk Bergindustri jahkečoahkkima oktavuodas. Doppe bođii ovdan ahte ráđđehus áigu ráhkadit strategiija minerálaid hálldašeami várás. Sámediggi áigu čuovvolit dán barggu ja bivdit dollojuvot konsultašuvnnaid jus ráhkaduvvojit doaibmabijuid mat sáhttet váikkuhit sámi beroštusaid njuolggas.

Sámediggi lea šiehtadallamin Store Norske Gull AS:in sin minerálaohcandoaimmaid birra Kárášjogas, Sámedikki minerálaplánaveahki vuodul. Sámediggi lea dahkan dakkár šiehtadusaid Arctic Gold AS:in ja Nussir ASA:in, ja vuordá ahte šiehtadus Store Norske Gull AS:in lea gárvvis 2012 vuosttaš jahkebealis.

Birasgáhtten

Biologalaš šláddjivuodákonvenšuvdna

Sámediggi oassálasttii Norgga sáttagottis čihččet bargočoahkkimii biologaš šláddjivuodákonvenšuvnna (CBD), artihkal 8j árbedieđuid birra Montrealas.

Čoahkkimis lei Sámedikkis sáhkavuorru vugiid birra mo álgoálbmogat sáhttet beaktileappot oassálastit CBD bargui ja mii leimmet mielde digaštallamin ekovuogátvuodot hálldašeami, ekovuogátbálvalusaid ja suodjalanguovlluid. Digaštallanraporttas bohtet ovdan Sámedikki konsultašuvdnaortnegat mat čatnasit suodjalanguovlluide ja álbmotmehciid báikkálaš hálldašeapmái. Raporttas namuhuvvojit maiddái hástalusat mat čatnasit proseassaide Finnmárku loahppasuodjalanguovlluid oktavuodas, gidđaloddemii ja luossahálldašeapmái mearas ja jogain.

Sámediggi lážii dili dasa ahte Ávjovári álgoálbmotguovlu ja Sámi bivdo- ja meahcástansearvi sáhtte oalgelágideamis mitalit árbevirolaš gidđaloddema birra Guovdageainnus. Sii muitaledje maid gidđalodden mearkkaša Guovdageainnu álbmogii. Sámediggi fas mitalit oppalaččat Sámedikki birra, ja dan birra guđe njuolggadusat gustojit gidđaloddemii dál.

Muđui váldojuvvui ovdan dat ođđa gelbbolašvuohta mánggajahkásaš bargoprográmmas suodjalit ja movttiidahttit biologalaš resurssaid (artihkal 10c) boaresvirolaš geavaheami, mii čuovvu guoddevašvuodáprinsihpa. Viidáseappot váldojuvvojede ovdan árbedieđu mihtilmasvuodát, árbedieđu suodjaleami ja ruovttoluottafievrrideami vuogádagat ja ON álgoálbmotáššiid bistevas foruma rávvagat.

Sámedikki oassálastin dáidda 8j bargočoahkkimiidda maid ON lágida, lea ávkin Sámedikki árbediehtobargui. Dat guoská sihke daidda hálldašanbargguide main Sámediggi oaivvilda ferte váldit buorebut vuhtii árbedieđu, ja politiikkahábmen dasa mo mii duođaštit ja gaskkustit árbedieđu. Muhtumin go mii oassálastit Norgga sáttagoddái čoahkkimiin, de suvvet guovddáš eiseválddit min ovddidit dakkár evttohusaid mat midjiide leat deatalaččat. Muhto lea seamma deatalaš ahte doppe lea dakkár deaivvadansadji mas mii beassat gullat maid norgga eiseválddit, eará riikkaid eiseválddit, eará álgoálbmogat ja eará joavkkut oaivvildit árbedieđu birra ja dan birra mo árbediehtu berre gieđahallojuvot.

ON dálkkádatkonvenšuvdna

Sámediggeráđdi oassálasttii Norgga sáttagoddái oasálaščoahkkimis, COP 17, ON dálkkádatkonvenšuvnnas juovlamánu 2011 Durbanis Lulli-Afrihkás. Biras- ja ovddidanministtar Erik Solheim jođihii sáttagotti.

Dálkkádatkonvenšuvnna bajimus mihttomearri lea uhcidit máilmmiviidosas liegganeami dainna lágiin ahte uhcidit dálkkádatgássaluoitimiid. Dálkkádatpáhkka Durbanis mearkkaša plána mo oazžut buot riikkaid dohkkehit boahttevaš juridihkalaš dálkkádatšiehtadusa. Dat galgá leat siehtaduvvon ovdal 2015 ja doaibmagoahtit 2020 rájes. Kyotoprotokolla guhkiduvvo viđain jagiin ja ruoná foanda ásavuvvo dálkkádatdoaibmabijuid ruhtadeami várás ovdáneaddji riikkain. Eará osiin leat earret eará njuolggadusat mo gozihit ja hálldašit luoitimiid, suodjalit arvevuoddiid, teknologijafievrrideapmi ovdáneaddji riikkaide ja dálkkádatheiveheapmi.

Dálkkádatrievdamat čuhcet hui garrasit álgoálbmogiidda go álgoálbmogiin lea dávjá hui lagas oktavuoha luondduin ja nu sii leat lagamusat dálkkádatrievdamiid. Dát guoská erenoamážit sápmelaččaide, ja eará álgoálbmogiidda Ártkasis gos dálkkádatgáttat rivdet johtilepmosit. Bjerkenes dálkkádatdutkanuovddáza ođđa meroštallamat čájehit 4-6 lieggaceahki liegganeami Ártkasis 2050:s jus CO2 luoitimat eai uhciduvvo. Danne lei šállošahtti go álgoálbmotoaidnu ii bohtán baljo ovdan ge COP 17 mearrádusain. Doppe leat dušše eahpečielga ja uhccán geatnegahtti čujuhusat álgoálbmogiidda mearrádusain mat čatnasit dálkkádatheivehemiide ja ruoná dálkkádatfondii. COP 17 mearrádusat vuovdeálgaga REDD+ oktavuodas leat dattetge ain fámus. Das lea sáhka sihkkarastinvugiin álgoálbmogiid vuoigatvuodaid, árbedieđuid ja ollesárvosaš álgoálbmotoassálastima ektui.

Bievlavuodjin Finnmárkkus

Birasgáhttentdepartemeantta prošeakta bievlavuodjima birra Finnmárkkus loahpahuvvui juovlamánu 2010. Sámediggi oassálasttii prošeaktii dakko bokte ahte lei mielde stivrenjoavkkus ovtta Luondduhálldašandirektoráhtain, Finnmárkku fylkkagielddain ja Finnmárkku fylkkamánniin. Stivrenjoavkui lei deatalaš ahte referánsajoavkkus ledje mielde buohkat geain sáhtii lea beroštupmi ja oavilat dán fáttás. Earret buot sámi organisašuvnnaid ja politihkkárat mat ledje mielde, de lea Sámediggi erenoamážit duhtavaš go maiddái sámi nissonorganisašuvdna Sáráhká ja Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi/SNPL ledje mielde prošeavttas. Sihkkarastin dihtii stuorra doarjaga Sámedikki áirasiid bealis, lágidi Sámediggi sierra seminára dán fáttá birra Sámedikki guovvamánu dievasčoahkkima oktavuodas 2011:s. Sámediggi čuoovvola prošeaktajoavkku evttohan doaibmabijuid. Dat dahkkojuvvo konsultašuvnnain Luondduhálldašandirektoráhtain ja Birasgáhttentdirektoráhtain.

Kultursuodjalus

Statistihka mii čájeha doaimmaid

Sámediggi meannuda areálaáššiid plána- ja huksenlága, ja kulturmuitalága, vuodul. Sámediggi lea hálldašaneiseváldin geatnegahttojuvvon ollašuhttit iskkadangeatnegasvuoda kulturmuitalága vuodul. Danne čadaha Sámediggi báikediđoštallamiid doppe gos plánejuvvojit huksemat. Jagi mielde mii meannudit ollu muddenplánaid ja gielaplánaid lassin mángga duhat eaŋkiláššái, maid gaskkas leat ollu huksenáššit.

Sámedikkis sámi kulturmuittuid hálldašaneiseváldin leat ollu doaimmat, maid kulturmuittosuodjalusa doaibmastatistihka 2011:s čájeha: 6489 dokumeantta vuostáiváldojuvvon, 2481 dokumeantta sáddejuvvon ja 211 čadahuvvon báikediđoštallamat. 744 eaŋkil kulturmuittu leat biddjojuvvon Askeladdenii 2011:s.

Báikediđoštallamat

2011:s dieđihii ja čađahii Sámediggi vuosttaš geardde báikediđoštallama Møre og Romsdalas. Báikediđoštallan guoskkai bartaguvlui Rindal suohkanis. Sivvan manne dieđihuvvui báikediđoštallan, lei ahte eará sajiin Rindal suohkanis leat registrerejuvvon sámi kulturmuittut, mat čatnasit Trollheimenii. Mii háliideimmet iskat stuorát guovllu gos Sámediggi ii leat ovdal leamaš registrereme. Báikediđoštallamis eai dahkkojuvvon registreremat.

Mii guoská áitojuvvon kulturmuittuide, de lea čađahuvvon báikediđoštallan Skarpdalenis Tyldalas dárkkistan, registreren ja odđa registreren dihtii kulturmuittuid dakkár guovllus maid Saanti Sijte geavahit. Goahtesadji árvoštallojuvvui leat hui áitojuvvon go dat lei aiddo johtolagas Saanti Sijte boazogárdái. Dat lea dieđihuvvon Dieđamuseii vejolaš sihkkarastinroggamii 2012 geasi. Guovllus leat ollu sámi kulturmuittut, ja olles guovllus berrešii čađahit dárkileappot registreremiid.

Dasa lassin dieđihuvvui geasset oaffaruššansadji Reevhtse lahka Aarbortes mii áitojuvvui billistuvvot dulvadeami geažil. Dan rádjai leat bohtán ovdan ruovde-, dákte- ja čoarvegávdnosat mat gártet guhkkelebbui ja guhkkelebbui čáhcai. Danne lea sadji dieđihuvvon Dieđamuseii vejolaš sihkkarastinroggamii 2012:s.

Geasset 2011 fuomášuhttojuvvui Sámediggi oaiveskálžžu birra mii gávdnui Skrovkjosenis Divttasvuona suohkanis. 2009:s ráhkadii Sámediggi, Riikkaantikvára ruhtademiin, dikšunplána fuolahan dihtii ovdalis registrerejuvvon dološhávdesaji guovllus. Dát oaiveskálžu bođii Divttasvuona leansmánnekantuvrii, gosa dat vurkejuvvo dassážiigo Sámediggi, Romssa musea ja Riikkaantikvára sohpet mo dan galgá áimmahuššat. Sámediggi áigu dán ášši vuoruhit maiddái 2012:s vai sáhtášii buori láhkai fuolahit Skrovkjosena dološhávdesaji. Bargu dahkkojuvvo lagaš fágalaš ovttaráđiin Romssa museain ja Riikkaantikvárain.

Plánaprográmma odđa ruvkedoaimma ásaheami várás Biedjovággái Sámediggi lea 2011:s addán cealkámuša plánaprográmmii odđa ruvkedoaimma ásaheami várás Biedjovággái Guovdageainnus. Plánaprográmma ja plánabarggu álggaheapmi guoská veaike- ja golleroggamiidda guovlluin boares Biedjovákki ruvkkiid lahka. Plánaguvlui gullet areálat sihke Guovdageainnu ja Ráisa suohkaniin. Doaibmabiddji lea ruođa prospekteren- ja ruvkeovddidanfitnodat Arctic Gold AB.

2011 geasi ja čavčča čađahii Sámediggi kulturmuitoiskkadeemi plánaguovllus kulturमितolága vuodul. 32 kulturमितobáikki registrerejuvvojedje oktiibuot 51 eaŋkilmuittuin mat leat plánaguovllus dahje hui lahka plánaguovllu. Dáin leat 40 eaŋkilmuittu mat árvoštallojuvvojit leat automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon kulturमितolága mearrádusaid vuodul. Doaibmabiju ja gaskaboddasaš areálahálldašeami válddahusa vuodul orru leamen nu ahte dat lea njuolgga vuostálagaid ovttain dahje mánggáin kulturमितobáikkiin.

Danne válddaheimmet iežamet plánaprográmmas golbma sierranas vuogi mo dán sáhtá giedahallat viidáset proseassas. De vuos sáhtá Sámediggi dieđihit ja vejolaččat ovddidit vuosttaldeami plánaevttohussii. Ja de sáhtá doalahit plánaevttohusa dainna sávaldagain ahte addojuvvo sierralohpi duohtadit daid kulturमितuidda maidda plána guoská kulturमितolága § 8 njealját lađđasa vuodul. Goalmmádassii sáhttet doaibmabiddji ja plánaeiseváldi árvoštallat bidjat doaibmabiju eará sadjai plánaguovllus, nu ahte dat ii gártta vuostálagaid kulturमितobáikkiiguin, dás ovdamearkka dihtii buhtes eatnanvuloš doaimma dakkár roggamiin mii ii leat vuostálagaid kulturमितolágain.

Sámediggi áigu dahkat loahpalaš oaivila dáidda gažaldagaide go oazžut dárkilet muddenplánaevttohusa oktan válljejuvvon areálahálldašemiiguin plánejuvvon ruvkedoaimma várás.

Odđa 420 kV-fápmolinnjá gaskal Báhcavuona ja Hámmárfeastta:
Statnett odđa kv420-fápmolinjá konsešuvdnaohcama oktavuodas gaskal Báhcavuona ja Hámmárfeastta čađahuvvui 2010:s proseakta čielggadit váikkuha go ja man muddui váikkuha vejolaš

huksen automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi kulturmuittuid. Vuosttaš gieddeáigodat čađahuvvui 2010:s. 2011:s jotkojuvvi gieddebargu ja dán áigodagas didoštuvvojedje buot linnjaspáittut. Čujuhuvvojedje máŋga saji gokko huksema lea váttis čađahit almmá dan haga ahte billistit dahje vaháguhttit kulturmuittuid/kulturbirraasiid.

2011:s registrerejuvvojedje 522 kulturmuittu. Dat leat lassin mannanjagáš registreremiidda. Nu leat registrerejuvvon lagabui 900 kulturmuittu dán guovtti gieddeáigodagas. Sullii goalmmásas kulturmuittuin adnojuvvojit leat automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon kulturmuittolága vuodul. Daid kulturmuittuid suodjalanstáhtus, mat vel báhcet, ii juogo čielggaduvvon dahje dat leat ođđaset áiggis. Sáhttit namuhit dakkár kulturmuittuid go árran, iešguđet lágan vuorkkát, čilat, boazoáiddit geađggis, állit ja bearjasat, mielkevuorkkát eatnama siste, geađgeoapmanat, bivdorokkit, hávddit, goahtesajit, urat, bihkkaboaldinhávddit (vuollegis vuovdeguovlluin), sieiddit ja oaffarsajit. Máŋgga sajit leat registrerejuvvon geađgekonstrukšuvnnat maid doaibma ii leat čielggas. Máŋga registrerejuvvon kulturmuittu, erenoamážit badjosiin, leat ovdešáiggiid boazodoalu áigodatássansajiid ja iešguđet dološ boazodoallodoaimmaid bázasat.

Ođđa 420 kv-fápmolinjá gaskal Ofuohta ja Báhcavuona
Statnett ođđa kv420-fápmolinjá konsešuvdnaohcama oktavuodas gaskal Ofuohta ja Báhcavuona čađahuvvui 2011:s gieddebargu čielggadit gártá go plánejuvvon spáitu vuostálagaid automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon kulturmuittuiguin. Linnjaspáittut ja fievrridangeainnut didoštallojuvvojedje ollásit ja oktiibuot sullii 350 kulturmuittu registrerejuvvojedje guoskkahuvvon guđa gielddas. Dain leat 117 automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi kulturmuittu, 100 leat ođđa áiggis dahje daid stáhtus ii leat čielggas ja 133 leat soahtemuittu mat buori muddui čatnasit soahtai Narviikkas 1940:s. Kulturmuittoregistreremiidda lassin čađahuvvojedje gieddeáigodagas badjel 50 jearahallama main leat ožžon hui mávssolaš dieđuid sámi geavaheami ja leahkima birra davit Nordlánddas, ja Lulli- ja Gaska-Romssas. Prošeavttaid bokte leat mii ožžon eanet máhtu sihke sámi boazodoalu ja márkasámi historjja birra dakkár guovlluin maid mii leat uhccán iskkadan ovdal.

Gaskaboddasaš árvoštallamat čájehit ahte lea leamaš uhccán njuolggá riiddut gaskal kulturmuittut ja plánejuvvon huksema. 2011/2012 dálvvi áigut bargat hui lahkalaš Statnett:in ja Nordlándda ja Romssa fylkkasuohkaniiguin gávdnat čovdosiid mat suodjalit kulturmuittuid vahágiid vuostá sihke linnjahuksema ja boahhteáiggi linnjačorgema oktavuodas. Prošeavtta loahpparaporta geigejuvvon cuoŋománus 2012.

Vuosttaldeamit kulturmuittoláhkii ja dan rihkkumat

Finnmárkkus leat ovddiduvvon 3 vuosttaldeami plánaáššuide kulturmuittolága vuodul. Dat leat Nussir ruvkedoaimma muddenplánii Fálesnuoris, Sáltesáivosullo muddenplánii Davvesiiddas ja Čáhcesullo gieldda gielddaplána areáloassái. Vuosttaldeapmi Sáltesáivosullo muddenplánii ja Čáhcesullo gieldda gielddaplána areáloassái leat maŋŋa gessojuvvon ruovttoluotta. Romssas lea ovddiduvvon vuosttaldeapmi Pikstein fápmorusttega vuostá Romssas.

Sámediggi lea 2011:s váidán kulturmuittolága rihkkuma Láhpi suohkanis. Láhkarihkkun lei dahkkojuvvon dainna lágiin ahte báikái gos ledje automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi kulturmuittut, lei vuojihuvvon deavddamássa mássavuorkká ásaheami oktavuodas. Vuorkkás lei sullii gaskal 800 ja 1000 m² eana, geađgi ja darfi. Kulturmuittobáiki lea Cuovccovuonjoga gáttis – Sandbakken Cuovccovuonas Láhpi suohkanis. Báikkis ledje ovdal registrejuvvon čieža goahtesaji mat leat boarráset go 100 jagi. Vurkejuvvon deavddamássat gokčet osiid kulturmuittobáikkis, okta goahtesadji lea ollásit gokčojuvvon ja okta goahtesadji lea belohakkii gokčojuvvon.

Sii geain lei ovddasvástádus deavddamássavuorkkás leat maŋŋa váldán ovddasvástádusa ja čorgen eret olles mássavuorkká ja čorgen ja ožžon guovllu fas seammalágánin go ovdal. Dattetge ii leat Sámedikkis leamaš vejolašvuhta čađahit báikediđoštallama dan maŋŋa, nu ahte mii eat áibbas dieđe mo dat loahpalaččat šattai. Daid dieđuid vuodul maid mii leat ožžon, de lea čorgenbargu lihkestuvvan

ja mássavuorkká ásaheapmi ii leat dagahan bistevaš vahága kulturmuittobáikái. Muđui ii leat Sámediggi gullan maidege váiddeiseválddis min váidima birra.

Vistesuodjalus ja dikšun

Sámediggi lea álggahan prošeavtta Automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi visttiid registreren. Guokte olbmo leat bálkáhuvvon ja bargan registreremiid ráhkkanemiin. Riikkaantikvára lea váldán prošeavtta mielde iežaset ovddidanpláni ja prošeakta ruhtaduvvon Riikkaantikvára bušehtas. Dán barggu oktavuodas lea Birasgáhttendepartemeanta várren guokte miljon liige ruvnnu 2012 bušehtti automáhtalaččat ráfáidduhttojuvvon sámi visttiid ovdešteapmái.

Sirpmá vistesuodjalusprošeakta lea jotkojuvvon dán jagi ja jotkojuvvo maiddái boahhte jagi. Dán rádjai leat 5 vistti divvojuvvon ja guđat cegejuvvo fas iežas vistesadjái boahhte geasi. Guokte jagi leat guokte duojára bargan prošeavttain. Soai leaba maiddái gealbudeamen ovdeštanduojáriid.

Nuortalaš siidda muddenplána lea gárvis ja sádejuvvon Máttá-Várjjat gildii dohkkeheapmái. Giella lea dieđihan ahte dat galgá gárvasit meannuduvvot ođđajagimánus 2012. Sámediggi lea ráhkadahtán párkensaji rusttetplána nuortalaš siiddas.

Halonenvisti nuortalaš siiddas lea gárvasit ovdeštuvvon ja ovdeštanbarggut leat čađahuvvon guovtti smávit visttis doppe. Hávdemuittuid ovdešteapmi Sandeng girkogárddis Kåfjorðas lea jotkojuvvon maiddái dán jagi.

Sámediggi lea čađahan dikšuma nuortalaš siidda ja Ceavccageađggi kulturmuittoguovlluin. Dat dahkkojuvvo doarjagiiguin Várjjat Sámi Musea ja Nuortasámi musea bušehtain. Museain lea geavatlaš ovddasvástáduš dikšumis.

2009:s jugiimet 2 miljon ru stáhta barggolašvuodadoarjagis, mas guhtta doaibmabiddji ožžo doarjaga. Dain leat guovttis čuovvoluvvon 2011:s, mas Várjjat sámi musea oáčui liige ruđaid Ceavccageađgeguovllu dikšumii.

Sámediggi lea ožžon 35 000 ruvdnosaš doarjaga Riikkaantikváras bálgá ja báktesárgonbáikki dikšumii ja láchimii Aldon bassi várís Várjavuonas Unjárgga gielddas. Sámediggi lea oastán dihkáid Unjárgga gielddas ja bálkáhan valástallansearvvi dihkáidit bálgá Aldonai, čorget doabbariid, čorget vuovddi bálgá guoras ja báktesárgoguvllus. Bálggis Aldonai lea gieldda ássiide bivnuhis bálggis ja Sámediggi oaidná positiivan ahte báikkálaš searvvit leat mielde fuolaheamen iežaset historjjá.

Suoidnemánus 2011 rahppojuvvui Husjordøya láchin Lodegiid suohkanis. Husjordøya lea áidnalunddot kulturbiras mas leat sihke sámi ja norrøna kulturmuittut, man goahtesajit ja guhkesvisti leat áigemeroštallojuvvon 1100-lohkui maŋŋá Kristusa riegeamei. Áramus mearkkat olbmuid geavaheamis leat áigemeroštallojuvvon 400-lohkui ovdal Kristusa riegeamei. Nordlándda fylkkasuohkan, Sámediggi ja Stáhta geaidnoduoaimmahat leat ovttasbargan láchimiin.

Meavrresgári, gievrie, bázahasat buktojuvvojedje borgemánus gávnussajis. Gievrie dolvojuvvui álggos Raavrevijhke guovddáži vai olbmot besse dan oaidnit. Maŋŋá dat dolvojuvvui Snoasai gos maid čájehuvvui ovdalgo dolvojuvvui Troandimii konserveremii. Gievrie galgá dolvojuvvot ruovttoluotta Saemien Sijti go ođđa musea lea gárvis. Čakčamánus dollojuvvui Gievrie-seminára Raavrevijhkes gos guovttis Sámedikkis oassálaste.

Ođđasis hávdádeapmi Nuortalaš siidii

Sámediggi lea oassálastán bargojovkui maid Oslo universitehta nammadii ráhkkanan dihtii ođđasis hávdádit 94 indiviidá Nuortalaš siidda hávdesadjái. Ášši vuolggahii Norgga ortodoksa girku. Girku ja báikkálaš ovddasteaddjit leat maid leamaš mielde joavkkus. Sámediggi lea juolludan ruđaid lágideapmái ođđasis hávdádeami oktavuodas. Ođđasis hávdádeapmi dáhpáhuvai 25.9.2011. Sámedikki presideanta doalai sártni lágideamis.

Ceavccageađgi máilmmiárbelisttas

Sámediggi lea nammadan bargojoavkku mii galgá evttohit Ceavccageađggi máilmmiárbelistui. Joavkkus lea Romssa universitehta, Bioforsk Nord, Finnmárkku fylkkagieldda ja Sámedikki ovddasteaddjit. Dasa lassin lea Riikkaantikvára mielde dárkojeaddjin. Unjárgga gieldda/Várjjat Sámi Musea ovddasteaddji lea čállin.

Bargojoavkku bargamuššan lea ráhkadit strategiija, ákkaid, diehtujuohkin- ja promoterendoaimbajuid ja evttohit guovllu viidáset ovddideami. Joavku galgá viidáseappot vuolggaht synergijabeavttu gaskal máilmmiárbe barggu ja barggu Várnjárgga ođđa álbmotmehciin, dás maid dái árvoštallat galget go ja mo galget Várnjárgga bivdomuittut leat mielde máilmmiárbe barggu. Bargojoavku lea earret eará fitnan didoštallamin guoskevaš báikkiid. Lea maid dollojuvvon čoahkkin mas Unjárgga gieldda sátnejodiheaddji, ovttas Sámediggeráđiin, bovdjedje Birasgáhttendepartemeantta ja Riikkaantikvára diehtujuohkin- ja promoterenčoahkkimii.

Norgga UNESCO-kommišuvnna galledeami oktavuodas Finnmárkku biddjojuvvui semináras Áltta museas ovdan dat áigumuš ahte evttohit Ceavccageađgi máilmmiárbelistui.

Árktalaš ráđđi lea nammadan áššedovdijoavkku mii galgá välljet muhtun áidnalunddot kulturbáikkiid Árkttis. Sámediggi oassálasttii Sámiráđi evttohusa vuodul. Sámiráđi lea evttohan ahte Ceavccageađgi válđojuvvo mielde dán listui.

Geahččalanprošeakta gaskaboddasaš válđdi fápmudeami birra kulturmuitalága vuodul

Birasgáhttendepartemeanta lea 2011:s bovdn Sámedikki ja buot fylkkagielddaid searvat geahččalanprošeaktii mas válđi mearridit sierralohpeáššiid kulturmuitalága 8. § vuosttaš, nuppi ja njealját lađđasiid vuodul, gaskaboddasaččat fápmuduvvo regionála kulturmuitalága. Dat guoská ohcamiidda oazžut lobi jávkadit dihto kulturmuitalága dihto eavttuid vuodul. Nu ahte gaskaboddasaš válđi lea ráđđejuvvon.

Iešalddis lea buorre go regionála kulturmuitalága oazžu viiddiduvvon válđdi kulturmuitalága vuodul. Seammás lea eahpádus das man ollu lassebargu dat buvttiha Sámediggái ja lea maid eahpesihkarvuohta das makkár buhtadusa Sámediggi sáhtta vuordit dán lassebarggu ovddas. Ja vel lea Sámedikki dievasčoahkkin mearridan áššis 37/07 ahte Sámediggi ferte oazžut válđdi njuolggá kulturmuitalágas sámi kulturmuittuid hálddašeamis. Dat gaskaboddasaš ortnet mii mis lea odne, fápmuduvvon válđdi čađaheaddjin, gáržžida Sámedikki doaimma álbmotválljen parlameantan. Min oainnu mielde dat ii guorras álbmotriektái.

Dán vuodul dieđihii Sámediggi Birasgáhttendepartementii ahte mii eat háliit searvat vel ovtta gaskaboddasaš hálddašanortnegii. Mii leat baicce čielgasit dovddahan Birasgáhttendepartementii ahte berre álggahuvvot konsultašuvdnaproseassa gaskal Sámedikki ja stáhta, man áigumuš lea soahpat bastevaš hálddašanortnega sámi kulturmuittuid hálddašeamis.

Ovttasbargu

Sámedikkis ja Riikkaantikváras lea jeavddalaš gulahallan guoskevaš áššiid birra. Dán jagi lea Sámediggi oččodan davvisáme giela Askeladden kulturmuitalága vuodul ođđa veršuvdnii, mii galgá rahppojuvvot ođđajagimánus 2012. Sámediggi lea addán cealkámuša Riikkaantikvára gulaskuddamii stáhta kulturhistorjjálaš visttiid ráfáidduhtima birra ja bivdán konsultašuvnnaid lánkaásahusa 1. § hábmema oktavuodas. Konsultašuvnna čađahuvvojedje ja min oaidnu válđojuvvui vuhtii. Sámediggi lea maid addán cealkámušaid Riikkaantikvára jagi 2011 vuoruhaneivii.

Ovttasbargu Finnmárkku fylkkagielddain Finnmárkku oktasaš regionála kulturmuitalága birra álggahuvvui 2011 vuosttaš jahkebealis. Earret eará lágiduvvojedje diehtujuohkin- ja evttohusčoahkkimat mángga gielddain. Finnmárkku fylkkagielddas lea bargoaddiovdasvástádus

prošeaktajodiheamis. Vurdojuvvo ahte prošeakta loahpahuvo gaskkamuttus 2013 ja plána doaimaáigodat muddejuvvo dan mielde.

Sámedikkis lea jeavddalaš gulahallan fylkkagiieldain. Sámediggi lea mielde fylkkagiielda areálaplánaforumas ja bargá ovttas beaivválaš áššemeannudeamis. Lullisámi guovllus leat earret eará čadahuvvon oktasaš báikedešallamat Opplándda, Davvi-Trøndelága ja Hedmárkku fylkkasuohkaniiguin. Viimmat čadahuvvui ovttasbargočoahkkin Nordlánddas gaskal Sámedikki ja Nordlándda fylkkasuohkana ovttasbargošiehtadusa vuodul.

Sámedikkis lea oktilis ovttasbargu Norgga kulturmuifoanddain. Sámediggi addá cealkámušaid guoskevaš ohcamiidda maid foanda oázžu ja dárkkista antikváralačcat čadahuvvon bargguid.

Ohcanvuđot doarjagat kulturmuitosuodjalussii

2011 várás lei várrejuvvon 2 000 000 ru. Oktiibuot juogaduvvui 2 583 000 ru prošeavttaide kulturmuitosuodjalusas 2011:s. Dan lei vejolaš dahkat go gessojuvvojedje ruovttoluotta earret eará ruđat ovddeš jagiin mat eai lean atnon. Leat ožžon 32 ohcama ja 26 ohcama leat ožžon lohpadusa. Ortneha ohcansubmi lea oktiibuot 3 681 547 ru.

Dán áigodagas leat 12 prošeavtta álggahuvo, ja 31 prošeavtta leat fas loahpahuvo.

Dás mii namuhit máŋga prošeavtta maid Bådádđjo suohkan Skjerstad vistesuodjalusprošeavtta bokte lea čadahán. Arnstein Brekke lea leamaš áŋgiruššin ja antikváralaš ovddešteaddjin. 2011:s son oáččui Nordlándda kultureanadatbálkkašumi earret eará go son lea deattuhan sámi vistehistorjja bihtánsámi guovllus. Sámediggi lea dorjon máŋga su prošeavttain.

Dán jagi ožžot golbma prošeavtta doarjaga duodaštit bihtánsámi historjja, guokte registrerenprošeavtta ja okta ovddeštanprošeakta.

Mo dat ohcamat, mat leat ožžon lohpadusa, juohkásit guovlluide ja vuoruhemiide 2011:s:

Guovlu	Registreren	Dikšu	Ovddešteapmi	Buohkanassii
Davvisámi	4	4	7	15
Julevsámi	2	0	6	8
Lullisámi	2	0	1	3
Buohkanassii	8	4	14	26

Julevsámi guovllus lea addojuvvon lohpadus 1 ovddeštanprošeaktii ja 2 registrerenprošeaktii mat čatnasit bihtánsámi guovlui. Ovddeštanprošeavttaid gaskkas lea máŋga smávva ovddeštanprošeavtta davvisámi guovllus ja máŋga stuorra ovddeštanprošeavtta julevsámi guovllus. 2 lohpadusa vulget ovddeš lohpadusain ráhkadit antikváralaš ovddeštanplánaid 2010 várás. Ain lea nu ahte ovddeš jagiid ásahusvuđot ovddeštanbarggut julevsámi guovllus jotkojuvvojit main Árran julevsámi guovddáš ja Bådádđjo suohkan leat mielde. Mii mihttet maiddái ahte eanet go bealli lohpadusain lea addojuvvon davvisámi guovlui, muhto ahte juolluduvvon submi buohkanassii lea stuorát julevsámi guovlui. Lullisámi guovllus lea ohcciid lohku uhci eará guovlluide ektui ja danne lea lohpadusaid lohku ja submi uhcit.

7 Dearvvašvuohta, sosiála ja fuolahus

Sámedikki váldomihttomearrin lea sihkkarastit ovtadássásaš dearvvašvuođa-, sosiála- ja fuolahusbálvalusaid sámi álbmogii. Bálvalusaid vuolggasadjin galgá leat sámi giella ja kultuvra. Dearvvašvuođa-, sosiála- ja fuolahusfálaldagat fertejit heivehuvvot sámi álbmoga dárbbuide. Dearvvašvuođa-, sosiála- ja fuolahusbarguide miehtá riikka ferte addit oahpahusa sámi gielas ja kultuvrras.

Sámediggi bargá mángga láhkai olahan dihte dáid mihttomeriid. Gulahallama ja ovttasbarggu bokte guovddáš eiseválddiiguin ja eará aktevrraiguin, bargá Sámediggi dan ala ahte sihkkarastit Sámedikki váikkuhanfámu dearvvašvuoda-, sosiála- ja fuolahusbálvalusaid hábmemei sámi álbmoga várás. Mii gozihit earret eará sámi mánáid vuoigatvuodaid mánáidsuodjalusbálvalusain deaivvadeamis, veahkehit heivehit rihkusfuolahusa sámi fánngaid dárbbuide ja ovddidit sámi boarrásiid- ja fuolahusfálaldaga. Dasa lassin addit mii doarjaga sierra dearvvašvuoda- ja sosiálaproševttaide.

Ovttasbargu

Sámediggi nationála álbmotválljen orgánan lea eanemus guovddáš eavttuid biddji eiseválddiid guovdu ovttaárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid ovddideami oktavuodas sámi álbmogii, ja dat fertte danne gessojuvvot mielde proseassaide main lea njuolga mearkkašupmi sámi álbmogii.

Sámediggi gulahallá guovddáš eiseválddiiguin, gieldaiguin ja fylkkagieldaiguin, ja eará aktevrraiguin barggus dearvvašvuoda-, sosiála- ja mánáidsuodjalusfálaldaga sihkkarastimis sámi álbmoga várás. Earret eará čadahit mii konsultašuvnnaid eiseválddiiguin dan oktavuodas go gustovaš lágat ja dahje lánkaásahusat rievdaduvvojit dahje odastuvvojit, main lea njuolga mearkkašupmi dearvvašvuoda-, sosiála- ja mánáidsuodjalusfálaldahkii sámi álbmoga várás. Sámediggi addá maiddái čálalaš cealkámušaid dieđáhusbargui ja čielggadusaide. Lávgadeappo ovttasbargu fágainstánssaiguin ja earáiguin, gelbbolašvuoda buorideami dihte, ja dasto leat maiddái oainnusmahttindárbu ja bálvalusaid ovddideapmi deatalaččat.

Ovttasdoaimanodastus lea deatalaš dearvvašvuodaodastus sámi pasieanttaide. Sámediggi lea konsultašuvnnaid bokte Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanttain geahččalan oainnusmahttit sámi pasieanttaid vuoigatvuodaid ja dárbbu lágain ja guovddáš stivrendokumeanttain.

Sámi ovddastus dearvvašvuodadoaimmahagaid stivrrain

Sámedikkis lea riekti evttohit evttohasaid dan njealji regionála dearvvašvuodadoaimmahaga stivrraide ja muhtun vuollásaš doaimmahagaid stivrraide. ILO- konvenšuvnna nr 169 art. 25 artihkkalis daddjojuvvo ahte álgoálbmogiin lea vuoigatvuodta hábmet iežaset dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusa. Danne áigu Sámediggi searvat sámi ovddasteddjiid nammadeapmái regionála ja vuollásaš dearvvašvuodadoaimmahaga stivrraide. Sámediggi lea bivdán konsultašuvnnaid Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanttain ášši birra.

Sámi mánáid vuoigatvuoddat mánáidsuodjalusbálvalusas

Sámedikki mihttomearrin lea ahte sámi mánát galget beassat deaivvadit mánáidsuodjalusain man vuolggasadjin lea sámi giella ja kultuvra. Dat ahte sámi mánáin leat vuoigatvuoddat oažžut dakkár mánáidsuodjalusbálvalusa mas lea gelbbolašvuodta gielas ja kultuvrras čuovvu Mánáidkonvenšuvnna ja mánáidsuodjaluslága. Dasto gusket sámi mánáide sáme giela hálddašanguovllu siskkoabealde sámelága njuolggadusat. Dát mearkkaša dan ahte sámi mánáin dán gieldain lea vuoigatvuodta oažžut bálvalusa sáme giella mánáidsuodjalanbálvalusas, maiddái dalle go biddjojuvvojit institušuvdnii dahje biebmoruktui olggobealde ruovttugielda. Sámediggái lea deatalaš oainnusmahttit mánáid rivttiid ja ahte dat rievttit gozihuvvojit mánáidsuodjalusbálvalusas. Ollu áššit sámi mánáid ektui mánáidsuodjalusas maiguin Sámediggi lea bargan 2011:s, leat dakkár áššit maiguin Sámediggi lea bargan juo guhkit áiggi. Dás lea sáhka earret eará áššis lánkaásahusa rievdadeamis bearráigeahčus mii guoská biebmoruovttuide ja mánáidsuodjalusásahusaide, áššis sámi mánáid goziheamis Mánáidviesus ja gelbbolašvuoda buoridanbarggus mánáidsuodjalusbálvalusas.

Sámediggi lea 2010:s álggahan konsultašuvnnaid Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahtindepartemeanttain dan ektui ahte rievdahttit lánkaásahusa biebmoruovttu ja mánáidsuodjalusásahusaide bearráigeahču birra. Sámedikki mihttomearrin lea ahte sámi mánáid vuoigatvuodta suodjaluvvot giela ja kultuvrra dáfus galgá jerrojuvvot árjjalaččat dalle go gártet áshussii ja biebmoruktui. Maŋŋá konsultašuvnnaid sáddejuvvui lánkaásahusa rievdadeusevttohus gulaskuddamii. Gulaskuddanvástádusain oidno ahte Sámediggi lea ožžon doarjaga dán oidnui dán

áššis. Dainna lea Sámediggi duhtavaš, ja dat čájeha maiddá ahte leat rivttes bálgá alde. Sámediggi ja Mánáid-, dáseárvo- ja searvadahttindepartemeanta jotket dainna bargguin 2012:s.

Mánáidviesu lea fálaldat mánáide ja sin oapmahaččaide geat deaivvadit riekteásahusain maŋŋá go leat gártan gillát veahkaválddi dahje seksuála vearddaguid. Sámi mánáid vuoigatvuodaid dihte ferte Mánáidviesus leat gelbbolašvuohta sámi gielas ja kultuvrras go galget gažadit sámi mánáid. Danne lea Sámediggi konsulteren Justiisa- ja politiijadepartemeanttain go guoská sámi mánáid vuoigatvuodaid goziheapmái Mánáidviesus. Dál lea Politiijadirektoráhtas ovddasvástádus bargat dainna áššiin viidáseappot. Dat leat doallan čoačkima Sámedikkiin, SANAG:in ja sámegielat politiijabálvváiguin mas konklusuvdnan lei earret eará ahte Romssa Mánáidviesus ferte leat nationála ovddasvástádus sámi mánáin. Politiijadirektoráhta áigu dál evttohit dán Justiisa- ja politiijadepartementii. Sámediggi áigu bargat viidáseappot áššiin nu ahte mii oažžut ovttá Mánáidviesu mas lea nationála ovddasvástádus sámi mánáin.

Oainnusmahttin dihte sámi mánáid dárbbu ja vuoigatvuodaid oažžut ovttárvosaš mánáidsuodjalanbálvalusa, lágidií Sámediggi sámi mánáidsuodjaluskonferánsas Álttás. Konferánssa lágiduvvui ovttaráđiid Norlánda, Romssa ja Finnmárkku fylkkamanniiguin, Buf-ossodagain regiovna davvi ja Finnmárkku allaskuvllain. Konferánssa fáddán lei “mánáidsuodjalus buoremusat ávkin sámi mánáide”. Sámediggi lea duhtavaš konferánsain, ja lea ožžon buriid dieđuid ruovttoluotta sihke oasseváldiin ja sáhkavuorrodolliin dan birra ahte konferánsas loktejuvvojedje guovddáš ja deatalaš fáttat mánáidsuodjalusa siskkobealde mat gusket sámi mánáide.

Ráđđehusa plánejuvvon stuorradiggedieđáhusa oktavuodas mánáidsuodjalusa birra, lea biddjojuvvon panela mas leat fágabirrasat ja olbmot geain leat vásihusat mánáidsuodjalusas ja dan birra, ja dat lea Mánáidsuodjaluspanela. Sámedikkis lei čoaččkin mánáidsuodjaluspanelain geassemánu 2011. Čoaččkima fáddán ledje sámi mánáid vuoigatvuodát mánáidsuodjalusbálvalusa oktavuodas, dárbu ahte mánáidsuodjalusbálvalusas lea giella ja kulturáddejupmi, ja hástalusat maid sámi mánát ja bearrašat ožžot deaivvadeamiin mánáidsuodjalusbálvalusain. Mánáidsuodjaluspanela lea addán raportta mii galgá addit rávvagiid politihkkáriidda ahte maid berrešii dahkat buoridan dihte mánáidsuodjalusa jagiin ovddasgavlui. Sámediggi lea duhtavaš go fokus mánáidsuodjaluspanelas lea sámi mánáid vuoigatvuodaid ektui go deaivvadit mánáidsuodjalusain.

Deatalaš eaktun jos galggaš oažžut ovttárvosaš mánáidsuodjalusbálvalusa sámi mánáide lea ahte bargiin lea gelbbolašvuohta sámi gielas ja kultuvrras. Danne lea Sámediggi vuoruhán searvat sihke referánsajovkui mii lea ásahuvvon Stuorradiggedieđáhusa várás oahpahusa birra čálgobálvalusaide ja referánsajovkui plánejuvvon masteroahpu várás mánáidsuodjalusas Romssa universitehtas. Sámedikki cealkámušat goappašiid dáid bargguide leat leamaš ahte kulturáddejupmi ferte biddjojuvvo vuodđun dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusa buot oahpuide. Sihkarastin dihte ahte sámi mánáid vuoigatvuodát gozihuvvojit deaivvadeamis mánáidsuodjalusain.

Psykalaš dearvvašvuohta

Sámi servodat deaivda hástalusaiiguin mat sáhttet addit dearvvašvuođa dáfus váikkuhusaid. Deatalaš lea ahte dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusas lea máhtolašvuohta dáid birra ja váikkuhusaid birra mat dain sáhttet leat ovttaskas olbmo dearvvašvuhtii. Árbevirolaš sámi ealáhusat bargat garra deattu vuolde servodaga ektui olggobealde. Areáladohtadeamit, riiddut ja boraspirevahágit leat dušše oassi dain hástalusain maiguin sii maid rahčet. Dát bealit váikkuhit maid ealáhusdolliid fysalaš ja psykalaš dearvvašvuhtii. Doallit leat oppa áiggi huššadilis, go leat fuolas sin iežaset ja ealáhusa boahhteáiggi geažil. Dan go fertejit bealuštit ealáhusa vuoigadahttojumi dovdet sii noadđin. Dasto lea dutkan gieskat čájehan ahte ollu olbmot sámi álbmoga beales dieđihit ahte sii vealahuvvojit, ja ahte dat čuohcá sin dearvvašvuođadillái. Konsultašuvnnain Dearvvašvuođa- ja fuolahusdepartemeanttain odđá álbmotdearvvašvuođalága ektui lea Sámediggi čujuhan makkár hástalusat árbevirolaš sámi ealáhusain leat. Seamma cealkámuša leat mii buktán Stuorradikki dearvvašvuođa- ja fuolahuslávdegoddá, dalle go dat galgga meannudit evttohusa odđá álbmotdearvvašvuođalága birra.

Guovddáš eiseválddit fertejit bidjat johtui doaibmabijuid eastadan dihte dávddaid dan geažil go ovttaskas dolliin lea váttis dilli. Danne lea Sámediggi cealkámušas jagiid 2012 – 2013 boazodoallošiehtadussii čujuhan man deatalaš lea dutkat sámi dearvvašvuoda, erenoamážit daid stuorra hástalusaid ektui mat boazodoalus leat ovddabealde. Earret eará dan geažil go sis lea dárbu suodjalit guohtoneatnamiid, go leat ollu boraspiret ja masset ollu elliid ja beaggin lea heittot.

Buoridan dihte min iežamet gelbbolašvuoda iešsoardimiid birra, lea Sámediggi doallan vuosttašveahkkekurssa iešsoardimiid birra Sámedikki politihkkariidda ja hálddahussii. Kursa dollojuvvui Vivat olis mii lea riikaviidosas oahpahasprográmma maid Davvi-Norgga universitehta buohcciviessu lea ásahan 2000:s.

Gárrendilli

Sámediggi oaivvilda ahte sámi gárrenmirkkuid boasttogeavaheddjiin lea riekti ja dárbu gulahallat sámegeilain ja deaivedit kulturgelbbolašvuoda sihke divššus ja maŋŋásuodjalusas. Ráđđehus galgá bidjat ovdan stuorradiggedieđáhusa gárrenávnaspolitihka birra 2012:s. Sihkkarastin dihte ahte sámi gárrenávnas boasttogeavaheddjiid vuoigatvuodát ja dárbbut gozihuvvojit dán dieđáhusas, lea Sámediggi álggahan konsultašuvnnaid Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanttain dán dieđáhusbarggu birra. Bargu dainna dieđáhusain jotkojuvvo 2012:s. Jos galggaš oazžut buorre fálladaga sámi gárrenávnas boasttogeavaheddjiid dillái, de lea maiddá deatalaš oazžut buoret ovttasbarggu riikarájaid rastá. Danne lea Sámediggi searvan seminárii maid Blåe Bånd, Suomas ja Blå Kors, Norggas lágidedje. Seminára mihttomearrin lei gulahallan olbmuiguin rádjaguovllus Suomas/ Norggas geat barget ja beroštit barggus gárrenávdnasiid ja gárrenávnasáššičuolmmaid dán guovllus.

Ovttasdoaibmanodastus

Ovttasdoaibmanodastusas lea Ráđđehusa oaivila mielde čoahkkáigessojuvnon dat deataleamos dearvvašvuoda hástalusat mat leat dálá servodagas: Stuorát dárbu eastadeaddji bargui, dárbu oazžut viidodatgelbbolašvuoda ja ollislaš bálvalusaid, ja ceavzilis dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusaid sihkkarastin boahhteáiggi álbmotčoahkkádusa ja dávdagova ektui. Stuorradiggi mearridii Ovttasdoaibmanodastusa njukčamánu 2010. Odastusa guovddáš jurddan lea ahte dearvvašvuodaveahkki galgá addojuvvot nu lahka pasieantta go vejolaš, ja ahte gielddat ožžot stuorát ovddasvástádusa pasieanttaid ollislaš dikšumis.

Gielddat ávžžuhuvvojit lagabui ovttasbargat sierra dikšunmáliid ektui. Giđdat 2011 mearridii Stuorradiggi odđa álbmotdearvvašvuodalága, lága gielddalaš dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusain ja Nationála dearvvašvuoda- ja fuolahusplána.

Sámediggái lea leamaš deatalaš sihkkarastit ahte ovttasdoaibman doaibmabijuid vuoruheapmi ja ortnegat mat dahkkojuvvojit galget addit buriid čuozašusaide maid dá sámi álbmogii, dakko bokte ahte sámi álbmoga vuoigatvuohta ovttaárvosaš bálvalusaide jerrojuvvo ja gozihuvvo guovddáš dearvvašvuoda- ja sosiálapolitihkalaš ángiruššamiin. Ovttasdoaibmanodastusa čuoovoleamis ovddidii Ráđđehus evttohusa odđa nationála dearvvašvuoda- ja fuolahuspláni, odđa álbmotdearvvašvuoda lága, ja odđa gielddalaš dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvaluslága. Sámediggi searvvai rabas gulaskuddami Stuorradikkis Ovttasdoaibmanodastusa birra ja ovddidii evttohusa rievdadusaid odđa álbmotdearvvašvuoda láchkii ja gielddalaš dearvvašvuoda- ja fuolahusláchkii.

Nationála dearvvašvuoda- ja fuolahusplána

Sámedikki áigumuššan lea ahte Nationála dearvvašvuoda- ja fuolahusplána galgá válddahit hástalusaid, strategijaid ja doaibmabijuid addin dihte sámi pasieanttaide dakkár dearvvašvuodabálvalusa mas sámi giella ja kultuvra leat lunddolaš sajis.

Odđa lánka álbmotdearvvašvuodas

Boahhteáiggi dearvvašvuodabálvalusaid ovddideami oktavuodas biddjojuvvo stuorra fuomášupmi álbmotdearvvašvuhtii. Dan julggaštusa vuodul ahte dearvvašvuodta ii vuolgge vuosttažettiin

dearvvašvuodasuorggis, muhto eallindili, eallineavttuid ja eallindábiid bokte. Eastadeapmi ja álbmotdearvvašvuodabargu galgá danne dahkkojuvvot surggiid ja hálddašandásiid rastá.

Máhtolašvuohta birasmirkkuid leavvamis, lea áinnas áigequovdilis ášši sámi álbmogii Norggas. Dutkan čájeha ahte álbmot Ártkisas oažžu iežas sisa birasmirkkuid vuosttažettiin biebmui ja juhkamusa bokte, muhto maiddái áimmus. Báikkálaš industriija nuoskkideapmi mii luoitá rišša ja lossametállaid, ja dasto báikkálaččat váralaš bázahusaid guođđin guovlluin davvin lea váraleamos guhkkit áiggi vuollái, go dat sáhtta addit hormonvigiid, ohkevigiid, borasdávдавára ja dávдавuostálastinvigiid. Dát birasmirkkot levvet, ja sáhttet leat áittan álgoálbmogiidda maiddái Norgga bealde.

Álgoálbmogiid eallindáhpédávddat leat hástalusat ja dat gáibidit erenoamáš gelbbolašvuođa. Deatalaš álbmotdearvvašvuodadoaimbadiju lea gelbbolašvuođa buorideapmi álbmotdearvvašvuodabarggu siskabealde sámi álbmoga ektui. Stuorra álbmotdávddaid árrat fuomáseami oktavuodas nugo gárrendili, psykalaš vátuid, geahpesdávddaid, badjelmeari deattu, sohkarávddaid ja váibmodávddaid oktavuodas, ferte olbmuid deaividit kultuvrralaččat heivehuvvon málliiguin ja lahkonaavgugiiguin.

Sámiid álbmotdearvvašvuodadilli lea unnán dutkojuvvon, ja unnán lea dutkojuvvon maiddái dat movt boahhteáiggi hástalusat sámi árbevirolaš ealáhusain sáhttet váikkuhit álbmotdearvvašvuhtii. Diehtit ahte sierra etnalaš joavkkuide sáhtta leat dárbu geavahit sierralágan lahkonaavgugiid álbmotdearvvašvuodabarggu/ diehtjoahkinbarggu oktavuodas, sihke gielalaččat ja kultuvrralaččat. Go galggaš juksat etnalaš veahádagaidda, nugo sápmelaččaid, ja eará nátionála minoritehtaidda, de ferte álbmotdearvvašvuodabarggu erenoamážit heivehit dáid joavkkuide, sihke gielalaččat ja kultuvrralaččat. Dutkan lea vealtameahtun deatalaš dan oktavuodas go galgá árvvoštallat dárbbaslaš gaskaomiid gielddaid ja fylkkagielddaid bargui álbmotdearvvašvuodain sámi álbmoga várás.

Dán vuodul bivddii Sámediggi ahte čuoovvovaš sátnehápmi biddjojuvvošii odđa álbmotdearvvašvuodalahkii: ” Kommunnen skal i sin planstrategi sikre at den samiske befolkning blir ivaretatt.”

Stuorradiggi ii čuoovolan dán evttohusa. Sámediggi áigu joatkit barggu sámi álbmotdearvvašvuoda hástalusaid oainnusmahtimiin.

Gielddalaš- ja fuolahusbálvalusláhka

Gielddalaš dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusaid láhka lea guovddáš láhka sámi pasieanttaidda várás. Gielddalaš dearvvašvuoda- ja fuolahusfálaldat lea deatalaš oassi dearvvašvuoda- ja fuolahusfálaldagain sámi pasieanttaide. Sámediggái lea leamaš deatalaš konsultašuvnnain Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanttain sihkarastit sámi pasieanttaidda vuoigatvuodaid ja dárbbuid odđa lágas. Sámi pasieanttain sámeagiela hálddašanguovllus, lea vuoigatvuoda geavahit sámeagiela dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusain, ja dat lea mearriduvvon sámelágas. Sámi pasieanttain olggobealde sámeagiela hálddašanguovllu lea maiddái dárbu oažžut dakkár bálvalusaid main sámi giella ja kultuvra váldojuvvu vuhtii.

Sámediggi livččii háliidan dovddahit lága hámis ahte sámi pasieanttain sihke siskabealde ja olggobealde sámeagiela hálddašanguovllu, lea gáibáduš ahte láchčojuvvon bálvalusat deattuhuvvojit bálvalusaid hábmedettiin. Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanta ii sáhttan vuhtii váldit dán gáibádusa, muhto evttohui odđa čuoggá gielddalaš dearvvašvuoda- ja fuolahusláhkaevttohuššii, mii lea ná: ” Kommuner innenfor forvaltningsområdet for samisk språk, skal i tillegg til det som fremgår av første og andre ledd, sørge for at samiske pasienters eller brukeres behov for tilrettelagte tjenester blir vektlagt ved utforming av tjenesten. Dette gjelder også den enkeltes utvidede rett til bruk av samisk språk i helse- og omsorgstjenesten etter sameloven § 3-5.” Lága mearkašumiin dovddahuvvui ahte sámi pasieanttaidda geat ássat sámeagiela hálddašanguovllu olggobealde, berre guldalit dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid hábmema oktavuodas.

Sámediggi áigu ain joatkit barggu dan ektui ahte sámi pasieanttain siskkabealde ja olggobealde sámegeiela hálddašanguovllu, galget leat seammalágan vejolašvuodát oažžut dakkár dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusaid main lea sámi giella- ja kulturgelbbolašvuoha.

Kvalitehta ja pasieantasihkarvuoha

Ovttasdoaibmanodastusa čuovvleapmin ovddidii ráđđehus Nationála dearvvašvuoda- ja fuolahusplána (2011-2015) 2011:s. Das daddjojuvvui ahte ráđđehus áigu 2012:s ovddidit stuorradiggedieđáhusa kvalitehta ja pasieantasihkarvuoda birra. Dieđáhusas galgá biddjojuvvot vuodđun viiddis kvalitehtadoaba ja movt dan sáhtta láhčit ávkin vai pasieanta/geavaheaddji ieš sáhtášii árjjalaččat searvat iežas dikšui/fuolahussii.

Sámediggi lea searvan cealkámuščoahkkimii gos dieđáhusa áigejuovdilis fáttát čalmmustuvvojedje, ja gos čilgejuvvui movt proseassa dieđáhusbargguin galgá leat. Sámedikki bealis lea deattuhuvvon earret eará sámi giella ja kultuvra kvalitehta ja pasieantasihkarvuoda beallin. Sámedikki oaivila mielde fuonida sámi giela ja kultuvrra gelbbolašvuoda váilun sámi pasieanttaid pasieantasihkarvuoda ja dearvvašvuodafálaldagaid kvalitehta. Kvalitehta ja pasieantasihkarvuoda eaktun lea ahte pasieanta ja divššárat áddehallet gaskaneaset. Dát bidjá vuodu diehtojuohtinlonuhallamii mii lea dárbbášlaš jos galgá sáhttit addit buoremus ja rivttes divššu. Sámediggi oaivilda ahte sámi pasieanttaid kvalitehta ja sihkarvuoha sin divššus dávjá lea gitta sámi giela ja kultuvrra máhtolašvuodas. Danne lea deatlaš addit stuorát fuomášumi gulahallamii ja gillii kvalitehta ja pasieantasihkarvuoda mihtideamis. Sámediggi lea ožžon diehtit ahte dát čuovvovulvo guovddáš dearvvašvuodaiešvállidid bealis. Sámediggi bargá viidáseappot fáttáin maiddá min jahkásaš konsultašuvnnaid oktavuodas Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanttain guovlulaš dearvvašvuodadoaimmahagaid bargahandokumeanttaid hárrái.

Sámediggi áigu leat mielde viidáseappot dieđáhusbarggus, ja earret eará loktejuvvo fáddá Sámedikki dievasčoahkkimii meannudeapmái.

Nationála bioteknologiijastrategiija

Sámediggi lea addán cealkámuša ráđđehusa bargui nationála bioteknologiija ektui. Sámedikki mielas lea bargu nationála strategiijain bioteknologiija ektui deatlaš ja das lea mearkkašupmi sámi álbmogii. Sámediggi čujuha cealkámušas ahte Sámediggi, ovttas mánggáin departemeanttain, lea searvan proseassaide main lea mearkkašupmi bargui nationála strategiijain bioteknologiija ektui. Earret eará čujuhuvvo bargui luondduvalljivuodálágain 2009 rájes ja Nagoya-protokollii 2010 rájes biologalaš eatnatgeardáivuoda konvenšuvnna vuolde. Dán barggus leat ráhkaduvvon njuolggadusat genehtalaš resurssaid oažžumii ja govttolaš ja ovttárvosaš juogadeapmái mii čuovvu dán lágan resurssaid ávkkástallama. Sámediggi vuordá ahte dát heivehuvvo nationála strategiijai bioteknologiija ektui. Sámediggi čujuha maiddá álgoálbmogiid vuoigatvuodaide, gč. ILO-konvenšuvnna nr 169 ja ON álgoálbmotvuoigatvuodaide julggaštusa.

Sámediggi čujuha dasto cealkámušastis ahte Nationála strategiija bioteknologiija ektui lea mielde dahkamin rivttes válljejuumiid áššiin makkár dutkama mii dárbbášit ja mainna lágiin min servodat galgá hálddašit dan máhtolašvuoda maid dutkan addá midjiide. Dan oktavuodas lea dalle sámi álbmogis veaháš erenoamáš hástalusat. Sámi genaávdnasiin ollu surggiin leat erohusat majoritehta genaávdnasiid ektui Norggas, ja danne sáhttet leat miellagiddevaččat dutkanoktavuodas. Sámediggi diehtá ahte genaávdnasat dál eai registrerejuvvo etnalaš dovdomearkkaiguin. Muhto ovttaskas guovlluin Norggas ii leat váttis nannet ahte genaávdnasat dán guovllus vulget sámi álbmogis.

Sámediggi lea bidjan merkii ahte Nationála dearvvašvuoda- ja fuolahusplána ráhpá vejolašvuoda rievdatit njuolggadusaid ja geavahusa go guoská dearvvašvuodaregistarid ja bio-bánjkkuid ovddideapmái. Háliidit oaneheappo gaska dihtorávdnasiidda mat leat nationála registariin ja bio-bánjkkuin. Dát bargu guoská juo eandalii juste sámi álbmogii. Sámediggi lea ožžon signálad Bioteknologiijalávdegottis ahte sámi genat leat miellagiddevaččat boahhteáiggi dutkamis. Eaiggátvuoha genaresurssaide ja buriid dutkanprošeavttaid hábmen, lea politihkalaš ášši mii bargaha

Sámedikki. Nasionála strategiija bioteknologiija várás galgá ráhkaduvvot 2011:s. Dasto galgá bioteknologiijaláhka ođasmahttojuvvot. Sámediggi háliida searvat dán bargui, ja bivdá danne beassat searvat prosessii viidáseappot.

Sámi álbmogis lea vuoigatvuohta searvat proseassaide mat gusket sin boahteáigái. Nu lea maiddá áššis mii guoská etihkalaš standárddaid hábmemei ja eaiggátvuhtii bioteknologalaš áššiin.

Heahthedieđihanbálvalus

Sámediggi lea 2011:s konsulteren Justiisadepartemeanttain sámi geavaheddjiid ovdduid goziheamis heahthedieđihanbálvalusas. Čuovvu Sámelága giellanjuolggadusaid ahte sámi geavaheddjiin sámegiela hálddašanguovllu siskabealde lea vuoigatvuohta bálvaluvvot sámegillii heahthedieđihanbálvalusas. Sámi geavaheddjiin lea seamma stuorra dárbu, sihke siskabealde ja olggobealde hálddašanguovllu, beassat gulahallat eatnigillii heahtediliin. Justiisadepartemeanta lea gulahallan hálddašanguovllu gielddaiguin ášši birra. Sámediggi vuordá dán čilgema, ja áigu de konsulteret viidáseappot ášši birra.

Ohcanvuđot doarjagat dearvvašvuođa-, sosiála- ja fuolahusprošeavttaide

Sámediggi hálddaša ohcanvuđot váikkuhangaskaomiid main addojuvvo doarjja dearvvašvuođa- ja sosiálaprošeavttaide maid mihttomearrin lea bargat buoret dearvvašvuođa-, sosiála- ja fuolahusbálvalusaid lámčimiin sámi geavaheddjiid várás. Jagi 2011 bušehtas lei várrejuvnon 2 850 000,- ru dearvvašvuođa- ja sosiálaprošeavttaide. Ohcamiid submi oktiibuot lei 8 290 935,- ru. 15 prošeaktii juolluduvvui 3 118 160,- ru.

Dán jagáš juolludusas lea eanaš prošeavttaid mihttomearrin leamaš ovddidit máhtolašvuođa sámi gielas ja kultuvrras dálá dearvvašvuođa- ja sosiálafálaldagain. Dát dávista doarjjaortnega váldomihttomearrái, ja lea mielde sihkkarastimin ovttáarvosáš dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusaid sámi álbmoga várás. Dasa lassin leat mii válljen addit doarjaga ovdaprošeavttaide maid mihttomearrin lea leamaš ovddidit dutkanjurdagiid ja prošeaktaevttohusaid. Go dát prošeavttat gárvánit de addet daid bohtosat Sámediggái ávkálaš máhtu dearvvašvuođa- ja sosiálapolitihka viidáseappot ovddideapmái sámi álbmoga guovdu.

8 Regionálaovddideapmi

Sámedikki váldomihttomearrin regionálaovddideamis lea ealli sámi kultuvrra, giela ja servodateallima bisuheapmi ja ovddideapmi dain surggiin maidda ovttasbargošiehtadusat, mat leat Sámedikki ja fylkkagielddaid gaska gusket. Geatnegahtti ovttasbargu Sámedikki ja stáhta ja regionála eiseválddiid gaska váikkuha sámi giela, kultuvrra ja servodateallima nannema ja oainnusmahttima.

Ovttasbargošiehtadusat fylkkagielddaiguin leat deataleamos gaskaoamit maiguin juksat mihttomeriid dán bargosuorggis. Bealit dollet čoahkkimiid jeavddalaččat, ja siehtadusaid doaibmabijuid birra raporterejuvvo. Sámedikkis lea maiddá sierra doarjjapoasta mainna ruhtadit ovttasbargodoaibmabijuid Sámedikki ja fylkkagielddaid gaska. Guovttegielalašvuođadoarjaga oktavuodas lea Sámediggi ráhkadan individuála ovttasbargošiehtadusaid juohke gielddain ja fylkkagielddain sierra go guoská dasa movt dat galget ovdánahttit, nannet ja ovddidit sámi gielaid.

Regionála ja báikkálaš ovttasbargu

Sámediggi lea 2011:s bidjan ovdan čilgehusa regionála ja báikkálaš ovttasbarggu birra. Čilgehusa ulbmilin lei geahčadit vejolašvuođaid ja hástalusaid dán barggus, ja movt dán ovttasbarggu sáhtášii ovddidit viidáseappot.

Sámedikkis leat ovttasbargošiehtadusat fylkkagielddaiguin Hedmárkku rájes davás guvlui. Ovttasbargošiehtadusaid bokte šihttojuvvo makkár ovddasvástádus regionála eiseválddiin galgá leat go guoská sámi gillii, kultuvrii ja servodatovddideapmái. Ollu buorit bohtosat leat bohtán dán ovttasbarggus. Dattetge oavvilda Sámediggi ahte ovttasbargu fylkkagielddaiguin galgá leat eanet

ulbmildidolaš ja ahte bealit berrejit bidjat stuorát fuomášumi politihkalaš ovttasbargui. Ovttasbarggus sierra fylkkagiieldaiguin háliida danne Sámediggi vuđolaččat geahčadit buot ovttasbargošiehtadusaid, ja revideret šiehtadusteavsttaid dađi mielde.

Giellat leat Sámedikki politihka deataleamos vuolggaheddjiid searvvis go guoská servodatsurggiide nugo oahpahas, mánáidgárddit, giella, kultuvra, areálahálddašcapmi ja ealáhusat. Sámedikkis lea dál unnán formaliserejuvvon ovttasbargu gielddaiguin. Dasto ii leat mis kapasitehta eaige resurssat viidát bargat ovttas. Danne signalisere Sámediggi regionála ja báikkálaš čilgehusas ahte mii áigut oažžut buoret vásihusaid ovttasbarggus gielddaiguin dihto áššesurggiin. Dát bargu lea álggahuvvon ovttasbargošiehtadusaid bokte guovttegielalašruđaid oktavuodas.

Ovttasbargošiehtadus Finnmárkku fylkkagiieldain

Sámedikkis ja Finnmárkku fylkkagiieldas lea jagis 2011 leamaš politihkalaš čoahkkin gos čađahuvvon doaibmabijut geahčaduvvojedje ja makkár doaibmabijut galget čađahuvvot 2011:s. Jagi 2011 várás leat Sámediggi ja Finnmárkku fylkkagiielda ráhkadan gaskaraporterema mas geahčadit makkár doaibmabijut leat čađahuvvon 2011:s ja makkár doaibmabijut leat báhcán. Jagi 2012 álggus galget geahčaduvvot buot jagi 2011 doaibmabijut politihkalaš čoahkkimis beliid gaskka.

Finnmárkku fylkkagiielda ja Sámediggi leat ovttaoaivilis ahte ovttasbargu doaibmá bures daid resurssaid vuodul mat leat geavahusas. Ovttasbargošiehtadus váikkuha sámi giela, kultuvrra ja servodateallima oainnusmahttima. Bealit leat ságaškuššan ovttasbargošiehtadusa hámi birra ja leat ovttaoaivilis ahte revideregoahit šiehtadusteavstta.

9 Riikkaidgaskasaš ja sámi ovttasbargu

Sámedikki mihttomearri iežamet riikkaidgaskasaš ángiruššamiin lea ahte álgoálbmogat galget beassat mearridit iežaset ovdáneami ja iežaset beroštumiin váldit vára riikkaidgaskasaččat. Mii háliidit viiddis ovttasbarggu sápmelaččaid gaskkas riikkarájaid rastá. Seammas galgá Sámediggi leat iešheanaláš aktevra ovttasbarggus earáiguin riikkaidgaskasaš doaimmain. Sámediggi ángiruššá maid buoridit álgoálbmogiidda riikkaidgaskasaš riekteovdáneami

Sámediggi njulge iežas riikkaidgaskasaš bargguid našunála ja riikkaidgaskasaš forain ja arenain mat gusket ON:i, davviguovllupolitihkkii, Sámi Parlamentáralaš ráđđái, Barentsovttasbargui, davviríikkaid ovttasbargui, Árktalaš ovttasbargui, Interreg ja Davit dimenšuvdna (EU) olahan dihte dáid mihttomeriid.

Sámedikki riikkaidgaskasaš ángiruššan

Eai leat dušše našunála áššit mat gusket sámi álbmogii Norggas. Riikkaidgaskasaš politihkalaš proseassat gusket eanet ja eanet njuolga sámi servodahkii. Jus Sámediggi galgá sáhttit vuhtiiváldit sámi álbmoga beroštumiid ja vuoigatvuodaid, de ferde maiddái Sámedikkis ángiruššan riikkaidgaskasaččat. Dáinna vuoduin lea Sámediggi nannen iežas riikkaidgaskasaš ángiruššama, earret eará go lea ođđasisorganiseren hálldahusa ja go politihkalaččat lea nammadan riikkaidgaskasaš áirasa. Sámediggeráđđi lea diedihhan ahte ođđa riikkaidgaskasaš diedáhus ráhkaduvvo, mii galgá leat vuodđun min viidáset bargui riikkaidgaskasaččat.

Sámedikki riikkaidgaskasaš áirras galgá váldit vára ja ovddidit Sámedikki beroštumiid ja oainnu riikkaidgaskasaš áššiin ja proseassain mat leat áigequovdilát Sámediggái, Sámedikki otná politihka mielde.

Sámediggi hálldaša prinsihpalaš oaiviliid iešguđet lágan riikkaidgaskasaš arenain. Dehálaš lea maiddái ahte álgoálbmotdimenšuvdna vuhtiiváldojuvvo našuvnnalaččat ja riikkaidgaskasaččat, ja ahte áššit main lea mearkkašupmi álgoálbmogiidda ovddiduvvojit sihke riikkadásis ja riikkaidgaskasaččat. Sámediggi atná dehálažžan gulahallama ja oktavuodafierpmádaga huksema, bargguin riikkaidgaskasaš

arenain. 2011:s leat mii danin oasálastán čoahkkimiin ja eará arenain gos álgoálbmotvuoigatvuođat dahje sámiid vuoigatvuođat leat leamaš áigequovdilis fáttát.

Čoahkkimat guovddáš eiseválddiiguin

Sámedikkis leat guokte konsulterenčoahkkima jagis Olgoriikadepartemeanttain. Čoahkkimiid sisdoallu lea leamaš Sámedikki riikkaidgaskasaš barggut ja oktiiveiveheapmi departemeanttaiguin dán oktavuodas. Áššit mat leat digaštallojuvvon leat vuosttažettiin leamaš áššit mat gusket davviriikkapolitiikkii, dása gullet ealahusovdáneapmi ja minerálabohkan sámii guovlluin, Barentsovttasbargu, Arktalaš Ráđđi ja olmmošvuoigatvuođagažaldagat ja álgoálbmotáššit ON:s.

Sámediggi lea buktán cealkámuša stuoradiggediedáhussii davviguovlluid birra, mii geigejuvvui skábmamánu 2011. Cealkámušas lea Sámediggi deattuhan earret eará ahte álgoálbmotvuoigatvuođat fertejit ovddiduvvot ja doahhtaluvvot ja ahte álgoálbmogat galget sihkkarastojuvvot iešmearrideami ja váikkuheami davviguovlluid ovdáneamis. Álgoálbmogat fertejit maiddá oazžut ekonomalaš resurssaid vai sáhttet searvat friddja ja iešheanalaš aktevran riikkaidgaskasaš mearridanproseassain ja ovttasbargoorganain mat gusket davviguovlluide. Sámediggi lea duhtavaš gulahallamiin Olgoriikadepartemeanttain ja go eanet Sámedikki cealkámušain leat váldon mielde diedáhussii.

Sámediggi lea buktán cealkámuša ođđa stuoradiggediedáhussii stáhtalaš eaiggátvuođa birra. Cealkámušas deattuhuvvui ehtalaš njuolggadusaid dehálašvuohta ja ealahuseallima servodatovddasvástádus álgoálbmotguovlluin.

Davvi dimenšuvdna (EO)

Sámediggi ovddida áššiid EO:i, earret eará Davvi dimenšuvdna bokte. Davvi dimenšuvdna lea doaibmaguoibmevuohta mas EO, Ruošša, Islánda ja Norga leat searvvis. Dálkkádat, kultuvra, dearvvašvuohta ja fievrreapmi davviguovlluin leat ángiruššansuorggit. Doaibmaguoibmevuođa Parlamentariihkkárkonferánsas Romssas 2011:s deattuhii Sámediggi ahte álgoálbmogat davvin fertejit vuhtiiváldojuvvot ja gullojuvvot go mearrádusat main lea dadjamuš sidjiide, dahkkojit. Sámediggi oaivvilda maiddá ahte ferte ásašuvvot sierra bargojoavku álgoálbmogiid várás Davvidimenšuvdna rámmaid siskkobeaide. Dát lea ovdal evttohuvvon Raipon álgoálbmotororganisašuvnnas.

Sámediggi lea danin duhtavaš go álgoálbmogiid beroštupmi lea sisaváldojuvvun konferánssa loahppajulggastussii. Loahppajulggastusas bivdojuvvojit ráđđehusat bealálašriikkain Davit dimenšuvnnas ovttasbargat álgoálbmogiiguin hábmendihti vuogádaga mii nanne álgoálbmogiid searvama Davit dimenšuvdna politihkas.

Barentsovttasbargu

Sámediggi lea addán 100 000 ruvdnosaš doarjaga Barentsčállingotti álgoálbmotbargái, geahča rámmašiehtadusa Olgoriikadepartemeanttain. Olgoriikadepartemeanta ja Sámediggi leat 2011:s joatkán álgoálbmotbargivirggi ovttain jagiin, ja áigot 2012.s árvoštallat joatkima maiddá 2013 rádjai.

Sámediggepresideanta oassálasttii go Norga válddii badjelasas Barentsráđi ovdagotti golggotmánus 2011. Sámediggepresideanta oassálasttii Norgga sáttagoddái ja oačču moadde minuhta Norgga olgoriikaministara sárdnunáiggis. Sárdnis deattuhii sámediggepresideanta ahte álgoálbmotovddastus Barentsovttasbargus ferte ovddiduvvot viidáseappot. Son rámidii Barentsráđi go sii leat háhkan álgoálbmotoainnuid Joint Comminque nr 25 oktavuodas. Viidáseappot deattuhii ahte stáhtat fertejit váldit mielde daid ON rávvagiid, mat earret eará bohtet ovdan ON erenoamášdieđiheadji Anaya raporttas sápmelaččaid birra Suomas, Norggas ja Ruotas, ON erenoamášdieđiheadji Anaya jahkásaš raporttain industriijadoaimmaid birra álgoálbmotguovlluin dahje daid lahka ja ON erenoamášáirasa Ruggie láidesteaddji prinsihpain industriijadoaimmaid ja olmmošvuoigatvuođaid birra. Sámediggi deattuhii ahte go váldá vuhtii dákkár rávvagiid, de sáhtá gávdnat buriid čovdosiid stáhtaide, álgoálbmogiidda ja industriijadoaimmaide Barentsguovllus.

Árktalaš ráđđi

Sámediggi lea oassálastán Árktalaš ráđi ministtarčoahkkimii Ruonáeatnamis. Čoahkkimis deattuhii Sámediggi man deatalaš ovttasbargu Árktisas lea álgoálbmogiidda davvin, ja čujuhii dasa ahte dat máhttovuođđu maid Árktalaš ráđđi háhká, lea deatalaš Sámedikki mearrádusaide. Vuosttaš juridihkalaččat čadni šiehtadus Árktalaš ráđi bokte, ohcama ja gádjuma birra Árktisas, mearriduvvui ministtarčoahkkimis. Sohppojuvvui bargat viidáseappot odđa čadni šiehtadusaiguin dás duohko. Viidáseappot mearriduvvui ahte bistevaš čállingoddi ráđđái galgá ásahuvvot Romsii. Sámediggái lea deatalaš ahte čállingottis lea gelbbolašvuohta álgoálbmogiid vuoigatvuođaid ja beroštusaid birra. Dát lei okta eavttuin dasa ahte Ruota, Norgga ja Suoma sámedikkit dorjo čállingotti ásaheami Romsii.

Oassálastin Norgga ja Kanada gaskasaš bistevaš bilaterála gulahallančoahkkimii

Sámediggi oassálasttii Norgga sáttagoddái Norgga ja Kanada gaskasaš bistevaš bilaterála gulahallančoahkkimii davviguovlluid birra. Čoahkkima fáddán ledje mearrahálddašepmi ekvuoigadaga vuođul ja olju ja gássa Árktisas.

Sámediggi lea duhtavaš go lea oassálastán. Mii beasaimet guoskevaš, riikkaidgaskasaš foras vejolašvuođa mitalit Sámedikki barggu ja oainnu birra mii guoská sápmelaččaide erenoamážit deatalaš áššuide ja hástalusaid, ja árktalaš guvlui oppalaččat. Danne lea dákkár oassálastin mielde čalmmustahttimin Sámedikki barggu riikkaidgaskasaččat, ja maiddá buorideamen oktavuoda Árktisa eará álgoálbmogiiguin.

Sáttagoddi galledeamen Ruonáeatnama

Sámediggepresideanta oassálasttii stáhtačállli Erik Lahnsteina sáttagoddái galledit Ruonáeatnama golgotmánus. Áigumuš Sámedikki oassálastimiin lei oččodit lagat ovttasbarggu ealáhusovddidemiin álgoálbmotguovlluin. Presideantas lei sáhkavuorru semináras Ruonáeana – Norga Lihtolaččat davvin, álgoálbmogiid beroštumiid birra ja mo dat fuolahuvvojit. Presideanta deattuhii sakka man deatalaš lea hálddašit luondduriggodagaid guoddevaččat ja evttohii ahte ferte ráhkadit njuolggadusaid dasa mo luondduriggodagaid galgá geavahit árktalaš guovlluin. Presideantas lei maid čoahkkinn Ruonáeatnama riikadikki (landstinget) ovdagottiin ja oassálasttii čoahkkimiidda ealáhus- ja álgoávnasministariin, finánsministariin ja oahpahus- ja dutkanministariin.

Eará álgoálbmogat guossin

Guatemala mayaálbmoga ovddasteaddjit fitne galledeamen Sámedikki. Čoahkkima fáddán lei oktiigullelašvuohta ja Sámedikki riikkaidgaskasaš álgoálbmotbargu. Sámediggi, álgoálbmotparlameantan, lea deatalaš ovdagovvan mayaálbmogii. Guatemala ambassadevra Norggas lei maid mielde dán čoahkkimis.

Chile mapucheálbmoga ovddasteaddjit fitne maid galledeamen Sámedikki. Čoahkkima fáddán lei oktiigullelašvuohta ja Sámedikki riikkaidgaskasaš álgoálbmotbargu.

Sámediggepresideanta Chiles

Sámediggepresideanta finai Chiles hállamin ILO-konvenšuvnna nr. 169 ja álgoálbmogiid konsulterenvuoigatvuođa birra. Presideanta mitalii sápmelaččaid vásáhusaid birra kultuvrraid rastásaš ovttasdoaimamiin Norggas ja Davvirikkain, ja Sámedikki vásáhusaid birra konsultašuvdnašiehtadusain. Sáhkavuorustis deattuhii presideanta ahte konsultašuvdnavuoigatvuohta lea deatalaš reaidun oazžut stáhtaid iežaset politihkkahábmemis árvvusatnit álgoálbmogiid sierra oainnuid ja beroštusaid álbmogin. Konsultašuvdnaortnet lea mielde nannemin álgoálbmogiid olmmošvuoigatvuođaid. Dán mátkkis finai presideanta galledeamen mapucheservodaga Araucanías.

Sámi parlamentáralaš ráđđi

Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR) lea Suoma, Norgga ja Ruota sámedikkiid gaskasaš parlamentáralaš ovttasbargoorgána. Ruoššabeale sámit lea bistevaš oasseváldit ráđis. SPR galgá fuolahit sápmelaččaid beroštumiid riikkarájiid rastá ja lea sámi jietna riikkaidgaskasaččat. Sámediggái juolluduvvo 500 000 ru

SPRii stáhtabušehta bokte. Juolludeapmi manná dan sámediggái mas lea ráđi čállingoddi. Iešguđet sámedikkít mákset sáttagottiid čoahkkin- ja ovddastangoluid.

Sámi parlamentáralaš ráđdi lea mearridan odđa doaibmaplána mii bistá 2013 jahkemolsumii. SPR mihttomearri lea nannet ráđi ovttasbarggu ja rámmaeavttuid. SPR áigu maiddá nannet sámegielaid geavaheami ja sámegieloahpahusa vuodđoskuvllas. Okta doaibmabijuin mii galgá čadahuvvot, lea evttohit oktasaš oahppoplána sámegielas ja duojis buot davviriikkain. SPR galgá ain bargat dainna ahte ášahuvvo sierra sámi universitehta. Maiddá dat bargu ahte oažžut buot davviriikkaid dohkkehit davviriikkalaš sámekonvenšuvna, galgá jotkojuvvot.

Norgga beale Sámediggi válddi skábmamánu 2011 badjelasas Sámi parlamentáralaš ráđi jodiheami 16 mánu áigodahkii.

Sáme-parlamentariihkkáriid konferánssa Girkonjárdgas

Norgga beale Sámediggi lágidi goalmát sáme-parlamentariihkkáriid konferánssa, mii dán jagi lei Girkonjárdgas. Suoma, Norgga ja Ruoŋa beale sámedikkít oassálaste, ja Sámi/Kola Suobbar (Ruošša beale sámit) ledje bovdejuvvon ja oassálaste konferánsii. Olles 72 parlamentariihkkára oassálaste konferánsii.

•

Sáme-parlamentariihkkáriid konferánssa boadusin lei 24 artihkkala sturrosaš loahppajulggaštus mii dorjojuvvui measta ovttajenalaččat. Julggaštus čuovvola ollu fáttáid mat ledje guovtti ovddit julggaštusain. Julggaštus lea maid sierra teakstaovassi Ruošša beale sápmelaččaid birra. Parlamentariihkkárat leat fuolastuvvan Ruošša stáhta álgoálbmotpolitihka geažil ja mo dat gieđahallá Ruošša beale sápmelaččaid. Danne sii bivdet Norgga, Ruoŋa ja Suoma ovttas ovddidit Ruošša beale sápmelaččaid dili álgoálbmotpolitihkaset bokte.

Konferánssa fáddán lei árbediehtu. Loahppajulggaštus deattuhuvvui ahte stáhtat leat geatnegahttojuvvon árvusatnit ja sihkkarastit sámi álbmoga vuoigatvuođa beassat hálddašit iežas árbedieđu ja iežaset árbevirolaš kulturovdanbuktima.

ON

Proseassat ovdal ON álgoálbmogiid máilmmikonferánssa 2014

Sámediggi oassálastii ON Álgoálbmotáššiid bistevaš forumii 2011. Bistevaš forumis bovdi Sámediggi álgoálbmogiid ráhkkaneaddji álgoálbmotkonferánsii 2013 Áltái, ovdal ON Máilmmikonferánssa 2014.

Presideantta bovdehusa duogáš lei ahte ON bealis ii lean jurddašuvvon lágidit formálalaš ráhkkaneami máilmmikonferánsii. Seammas leat álgoálbmogat ovddastuvvon juohkehaš iežas riikka bokte dán konferánssas. Danne livččii váttis álgoálbmogiidda oažžut sáni saji máilmmikonferánssas. Ráhkkaneaddji konferánssa galgá addit álgoálbmogiidda vejolašvuođa digaštallat áššiid ja oktiordnet árvalusaid ovdal máilmmikonferánssa. Erenoamáš deatlaš lea ahte geahččala ollašuttit álgoálbmotjulggaštusa ulbmiliid, ja ahte álgoálbmogiid ulbmilat ja áigumušat bohtet ovdan Máilmmi álgoálbmotkonferánssa 2014 loahppadokumeanttas.

Bistevaš foruma 2011 raporttas sávvojuvvu Sámedikki bovdehus ráhkkaneaddji konferánsii 2013 Áltái. Maŋŋá leat sihke ON álgoálbmotvuoigatvuođaid áššedovdimekanisma (EMRIP) ja ON olmmošvuoigatvuođaidráđdi (HRC) dahkan dan seammá.

Dál leat ráhkkaneamit Máilmmi álgoálbmotkonferánsii 2014 álggahuvvon. Lea evttohuvvon ahte álgoálbmogat čadahit regionála proseassaid, ja dan maŋŋá oktasaš proseassa masa regiuvnnaid álgoálbmogat oassálastet. Viidáseappot evttohuvvui ahte nammaduvvo oktiordnenlávdegoddi 2013 ja 2014 várás, mii berrešii ovddastit buot 7 álgoálbmotregiuvna, ja mas galgá leat ovddasvástádus das ahte hábmet oktasaš strategijaid ja oainnuid.

2011 EMRIP-sešuvnnas lágidii Sámediggi mállásiid, mas digaštallojuvvui álgoálbmogiid ráhkkaneapmi ovdal Máilmmikonferánssa 2014. 7 álgoálbmotregiovnna álgoálbmogat oassálaste. Boađusin sohpe ráhkadit evttohusdokumeantta, masa earret eará álgoálbmotráhkkaneami strategijaevttohus válđojuvvo mielde. Dát evttohus válđojuvvui ovdan beaivvi maŋŋá, ja das mieđihuvvui čadahit evttohusdokumeantta evttohusvonn proseassa. Okta dain strategijain lea ahte Sámediggi čadaha ráhkkaneaddji álgoálbmotkonferánssa Álttás 2013:s.

Sámediggi lea ovttas IWGIA:in (International Working Group for Indigenous Affairs) ja Ruonáeatnama ruovttustivrrain bovden čeahkkimii máilmmikonferánssa birra ođđajagimánus 2012, masa buot 7 álgoálbmotregiovnna čeahkkinoassálastit bovdejuvvojit searvat. Čeahkkin dollojuvvo Københavnas.

Sámi parlamentáralaš ráđi stivra lea nammadan áirasa ovddastit Suoma, Norgga ja Ruota beale sámedikkiid álgoálbmogiid máilmmiviidosas ráhkkananproseassain, mat čadahuvvojit ovdal ON álgoálbmogiid máilmmikonferánssa 2014:s.

ON Álgoálbmotjulggaštus

ON julggaštus álgoálbmotvuoigatvuođaid birra dohkkehuvvui 2007:s. Mánŋa álgoálbmotjulggaštusa artihkkaliin leat juo boahtán fápmui eará čadni juridihkalaš instrumeanttaid bokte, nu go ovdamearkka dihtii ILO konvenšuvnna nr. 169, ON siviila ja politihkalaš vuoigatvuođaid konvenšuvnna ja ON ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš konvenšuvnna vuoigatvuođaid bokte, dahje dakkár nationála lágaid bokte go Vuodđolága ja olmmošvuoigatvuođalága. Dasa lassin boahtá álgoálbmotjulggaštusas ovdan riikkaidgaskasaš virolašvuohta, masa lea máilmmiviidosáččat ovttamielalašvuohta ja maid dalle ferte atnit čadni norbman olles máilmmiservodahkii. Stáhtat leat geatnegahtán iežaset ovddidit julggaštusa mearrádusaid dievaslaš čadaheami.

Sámedikkis lea sierra ovddasvástádus das ahte oainnusmahttit álgoálbmotjulggaštusa ja oazžut dan geavahuvvot juridihkalaččat láidesteadđji ja dohkkehuvvon reaidun. Sámediggi oaihvilda ahte ON álgoálbmotjulggaštusa sisdoallu dávista ja ovddasta álgoálbmotrievtti rievttálaš ovdáneami. Sámediggi oaihvilda ahte ON álgoálbmotjulggaštusa implementerema ferte čalmmustahttit. Julggaštusa mearrádusaid nationála ferte čuoovolit riikka lágain ja hálldahuslaš dásis. Sámediggi oaidná ahte dárbbášuvvo dieđihit man muddui duođaid bargojuvvo álgoálbmotjulggaštusa artihkkaliid čadahemiin nationála dásis.

Álgoálbmotjulggaštusa erenoamáš čuoovolanvuogit leat biddjojuvvon ON Álgoálbmogiid bistevaš forumii, ON álgoálbmogiid erenoamášdieđiheaddjái ja ON Álgoálbmotvuoigatvuođaid áššedovdimekanismii, ja daidda ON-orgánaide muđui mat barget álgoálbmotáššiiŋuin.

ON erenoamášdieđiheaddji James Anaya raporta sápmelaččaid birra Suomas, Norggas ja Ruotas

Árrat jagis 2011 bijai ON erenoamášdieđiheaddji James Anaya ovdan raportta Suoma, Norgga ja Ruota beale sápmelaččaid birra. Okta su rávvagiin lea ahte Suopma ja Ruotta dohkkehit ILO-konvenšuvnna nr. 169. Son lea duhtavaš dainna ahte davviriikkalaš sámekonvenšuvnna šiehtadallamat jotkojuvvojit fas 2011:s, ja son rávve davviriikkaid joatkit ja áŋgiruššat garraseappot dainna ahte oazžut sámi álbmoga iešmearrideami čadahuvvot.

Anaya čujuhan raporttas ahte dat oahppu maid sámi mánát ožžot davviriikkain, lea menddo headju. Son rávve davviriikkaid ja sáme-parlameanttaid ovttasbargat doaimbajuid nannemin ođđasis ealáskahttimin sáme giela ja nannemin prográmmaid sámi giela ja kultuvrra oahpaheami várás.

Norga rávvejuvvo váldit vuhtii Riddoguoásláslávdegotti loahppajurdagiid ja čadahit beaktillis doaimbajuid sihkkarastin dihtii guolástanvuoigatvuođaid sámi riddoálbmogi. Erenoamášdieđiheaddji deattuha viidáseappot ahte lágaaddin ja hálldahuslaš doaimbajut mat addet vejolašvuođa ávkkástallat luondduriggodagaiguin sámi guovlluin, berrejit dávistit relevánta riikkaidgaskasaš standárddaide.

Viidáseappot dovddahii erenoamášdieđiheadđji ahte davviriikkat berrejit, ovttasráđiid sámi parlameanttaiguin, nannet doaimbajuid maid bokte sáhtta váldit ovdan dálkkádatrievdamiid negatiiva váikkuhusaid sámi álbmogii, ja ahte davviriikkat berrejit geahččalit doalahit boraspire máddodagaid boazoguohtunguovlluin, dakkár dásis maid boazodoalloservodagat sáhttet gierdat, ja sii berrejit buhtadit ollásit boazodolliide boraspirevahágiid ovddas.

ON erenoamášdieđiheadđji James Anaya raporta Suoma, Norgga ja Ruota beale sápmelaččaid birra biddjojuvvui ovdan ON olmmošvuoigatvuodaráđi 18. sešuvnnas. 2011:s lea leamaš vuogas geavahit raportta dakkár dokumeantan masa sáhtta čujuhit ja maid sáhtta geavahit maiddá eará oktavuodain, nu go ovdamearkka dihtii sierra artihkalin Sámi parlamentariihkkáriid Girkonjárggajulggastusas.

Álgoálbmotvuoigatvuodaid áššedovdimekanisma

Álgoálbmotvuoigatvuodaid áššedovdimekanisma (EMRIP) doallá jahkásaš sešuvnnaid masa Sámediggi oassálastá. 2011 váldofáttat ledje EMRIP guorahallan álgoálbmogiid vuoigatvuoda birra beassat searvat mearrádušproseassaide ja ON álgoálbmotjulggastussii.

EMRIP loahpalaš raporta dohkkehuvvui sešuvnnas. Das boahtá ovdan EMRIP evttohus Olmmošvuoigatvuodaráđi 18. sešuvdnii. Čuovvovaš golmma evttohusas lea njuolga mearkkašupmi Sámedikki riikkaidgaskasaš bargui ovddasgavlui:

- Boahte jági guorahallama evttohuvvon fáttat ledje joatkit geahčadit álgoálbmogiid vuoigatvuoda oassálastit mearridanproseassaide, muhto dalle daid industriijadoaimmaid oktavuodas mat leat vuodđuduvvon resursaávkáštallamii/ovddideapmái.
- Viidáseappot evttohii EMRIP ahte Olmmošvuoigatvuodaráđi ávžžuha Váldochoahkkima farggamusat nannet álgoálbmogiid vuoigatvuoda beassat oassálastit ONii, mas earret eará álgoálbmotparlameanttat (nu go Sámediggi) oazžot uhcimusat seamma stáhtusa go NGOat ON vuogádagas.
- EMRIP ávžžuha Olmmošvuoigatvuodaráđi dohkkehit Norgga beale Sámedikki evttohusa ahte lágideit ráhkkanankonferánssa 2013:s Álttás ja bivdá ahte Váldochoahkkin ja stáhtat sihkkarastet ahte dakkár konferánssa loahppajurdagat váldojuvvojit mielde ON Máilmmikonferánssa 2014 bohtosii.

Sámedikkis lei sáhkavuorru mas mii dovddaheimmet doarjaga EMRIP loahpparaportii. Sáhkavuorus ávžžuhii Sámediggi Norgga geassit ruovttoluotta dan jienastanvárrehusa maid dat lei bidjan álgoálbmotjulggastusa mearrideami oktavuodas.

Olmmošvuoigatvuodaráđi 18. sešuvdna

Olmmošvuoigatvuodaráđi 18. sešuvdna dollojuvvui čakčat ja Sámediggi lei mielde go álgoálbmotáššit ON Álgoálbmotvuoigatvuodaid áššedovdimekanismma (EMRIP) ja ON erenoamášdieđiheadđji James Anaya raportta oktavuodas meannuduvvojedje. Norgga sáttagoddi, masa Sámediggi oassálasttii, bijai ovdan guokte oktasaš sáhkavuoru sáttagottis, mas nubbi sáhkavuorru lei vuosttažettiin erenoamášdieđiheadđji barggu birra 2011:s ja nubbi lei dan birra mo álgoálbmogiid giella ja kultuvra lea deatálaš dasa ahte suodjalit álgoálbmogiid identitehta ja čálggu.

ON erenoamášdieđiheadđji James Anaya bijai ovdan iežas jahkásaš raportta mii lei industriijafitnodagaid doaimmaid birra álgoálbmotguovlluin dahje dain guovlluin mat gusket álgoálbmotguovlluide. Erenoamášdieđiheadđji áigu joatkit barggus dán suorggis, masa son 2013:s galgá leat ráhkadan njuolggadusaid dahje prinsihpaid dán suorggi birra. Viidáseappot bijai erenoamášdieđiheadđji ovdan raporttas Suoma, Norgga ja Ruota beale sápmelaččaid birra. Dađibahábut ii šaddan dat oalgelágideapmi dollojuvvot maid Sámiráđi lei plánen sivas go Olmmošvuoigatvuodaráđi áigeplána rievdaduvvui. Mii leat maŋŋá ožžon dan dieđu ahte dat galgá čađahuvvot goas nu maŋŋá.

Olmmošvuoigatvuodaráđđi ávžžuhii ON-čállingotti ráhkkanahhtit dokumeantta daid vugiid birra mo searvvahit álgoálbmotáirasiid oassálastit ON vuogádahkii dain áššiin mat gusket sidjiide. Vurdojuvvo ahte dán barggus lea njuolggá mearkkašupmi Sámediggái ja ahte Sámedikkis lea beroštus dasa, go dát guoská boahhteáiggi oassálastimii ON-orgánain ja iešheanalaš konsultašuvdnastáhtusii. Dát ovdáneapmi dávista Sámedikki mielas ollásit ON álgoálbmotvuoigatvuodáid julggaštusa mearrádusaide, mas earret eará deattastuvvo ahte dárbbášlaš doaibmabijut galget čadahuvvot sihkkarastin dihtii álgoálbmogiid oassálastima daidda riikkaidgaskasaš proseassaide mat gusket sidjiide.

Ráhkkananproseassa plánejuvvon ráhkkanankonferánsa oktavuodas Álttás 2013:s ovdal Máilmmikonferánsa 2014 ii leat namuhuvvon sierra Olmmošvuoigatvuodaráđi 18. sešuvnna resolušuvdnateavsttas, muhto sii sávvat álgoálbmotoassálastima buresboahhtin Máilmmikonferánsii 2014 ja ráhkkananprosessii.

Sámedikki hálddahuš

Sámedikki hálddahušas leat válđoáššis golbma sierra rolla álbmotválljejuvvon olbmuid ja álbmogii:

- Sámedikki parlameantahálddašeapmi
- Sámediggeráđi politihkalaš čállingoddi
- Hálddašanáššiid ráhkkanepmi Sámedikki sierra politihkalaš mearridanorgánaide

Sámedikkis lea sihke parlameanta, politihkalaš jodiheapmi ja hálddašeapmi čohkkejuvvon ovttá organisašuvdnii. Sámedikki hálddahušas lea 2011:s čadahuvvovon viiddis ođđasisorganiseren. Hálddahušas leat dál 7 fágaossodaga ja 2 stába:

- Giellaossodat (GIE)
- Bajásšaddan- ja oahpahušossodat (BOA)
- Ealáhus-, kultur- ja dearvvašvuodáossodat (EKD)
- Vuoigatvuodá- ja riikkaidgaskasašossodat (VUOR)
- Kulturmuhto-, areála- ja birasossodat (KAB)
- Hálddahušossodat (HÁL)
- Gulahallanossodat (GUL)
- Direktivrá bargoveahka (DIR)
- Dievasčoahkkinbargoveahka (DIS)

Ossodagat barget áššemeannudemiin ja fáallet bálvalusaide sihke politihkalaš eiseválddiide ja álbmogii. Juohke ossodagas lea erenoamáš ovddasvástádus fágapolitihkalaš čállingoddiin Sámediggeráđđái. Dievasčoahkkinbargoveagas lea ovddasvástádus lávdegodde- ja dievasčoahkkimiin ja áirasiidda láchimis.

Dievasčoahkkinbargoveahka lea oassi Sámedikki hálddahušas, muhto politihkalaččat gullá dievasčoahkkinjodiheadji vuollasažžan, iige sámediggeráđi. Dievasčoahkkinbargoveagas lea hálddahušlaš ovddasvástádus Sámedikki parlamentáralaš doaimmas, maiddá lávdegodde- ja dievasčoahkkimiid plánemis ja čađaheamis. Dievasčoahkkinbargoveagas leat golbma bargi ja danne feritejit lávdegodde- ja dievasčoahkkimiid oktavuodas oazžut veahki eará ossodagain namuhuvvovon čoahkkimiid čállinbálvalusaide, jorgalanbálvalusaide jna.

Sámedikkis leat kanturbáikkat Snoasas, Ájluovttas, Evenáššis, Olmmáivákkis, Guovdageainnus, Kárášjogas ja Unjárggas.

Strategiijat 2011 bušehtas addet gova doaimmas iešguđege politihkka- ja hálddašanguovllus. Bargu áššiid politihkalaččat ovddidemiin ja čuovvolemiin, lassánan hálddašandoaimmat ja vuordámušat

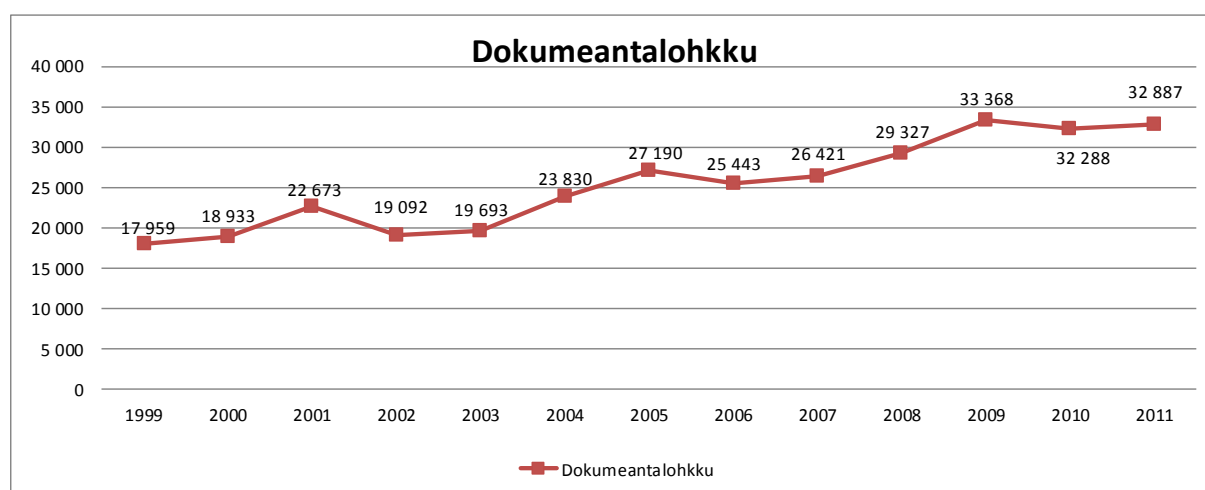
servodagas gáibidit kapasitehta ja alla fágalaš gelbbolašvuoda ollu surggiin. Jagi 2011 reviderejuvvon bušeahtas lei várrejuvvon 90 560 000 ru hálddahusa dási doaibmagoluide. 31.12.2011 nammii ledje Sámedikki hálddahusas 137 jahkedoaimea. Tabeallas vuolábealde oidno man ollu leat bargit ja movt dat juohkásit nissonolbmuid ja almmáiolbmuid gaska.

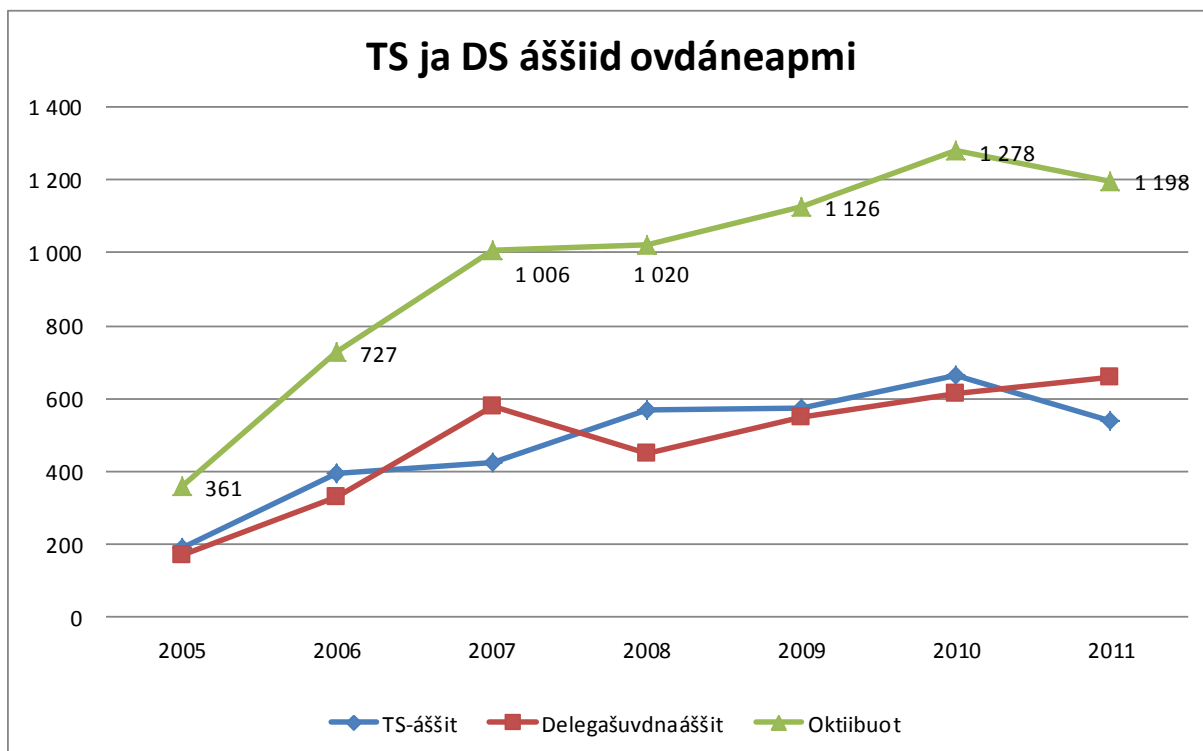
	31.12.2009		31.12.2010		31.12.2011	
	Jođih.	Jahkedoaibma oktiibuot	Jođih.	Jahkedoaibma oktiibuot	Jođih.	Jahkedoaibma oktiibuot
Almmáiolbmot	6	83	5	79	5	87
Nissonolbmot	6	43	7	50	4	50
Oktiibuot	12	126	12	129	9	137
Nissonproseanta	50	65,9	41,7	61,2	55,5	63,5
Almmáiproseanta	50	34,1	58,3	38,8	44,5	36,5

Bealit Sámedikkis, bargoaddi ja bargiidorganisašuvnnat, leat ovttasráđiid ásahan Sámedikki bargiid- ja bálkápoltiikka, mii earret eará guoská oktavuhtii beliid gaska. Báikkálaš bálkásihtadallamiid bokte leat bealit buktán albmosii ja dásen bálkáerohusaid nissonolbmuid ja almmáiolbmuid gaska, iešguđege virgejoavkkuid siskkobealde.

Sámediggi lea nu gohčoduvvon “IA-bedrift” ja čuovvu daid njuolggadusaid mat leat mearriduvvon siehtadus čáhkkiis bargoeallima birra. Bargit geain leat láchčindárbbut bargosaji ja bargguid ektui ožžot fáaldaga das. Dat lokálat maid Sámediggi geavaha galget hábmejuvot nu ahte olbmot geain lea fuotnánan doaibmanávccat váldojuvvojit vuhtii. Bargiidpolitihkalaš mihttomearrin lea dásedettolaš ahke- ja sohkabeallečoahkkádus, ja olbmuid rekrutteren geain lea minoritehta- ja álgoálbmotduogáš. Dát váldojuvvo vuhtii buot almmuhemiid ja bargiid rekrutterema oktavuodas.

Áššehivvodat Sámedikkis lea lassánan jagis jahkái. Dasa lassin go duohtavuodas lea dokumeantalohku lassánan, de leat maid ollu áššit, maid Sámediggi meannuda viidon ja váttásmuvvan sakka mañimuš jagiid. Govvosat vuolábealde čájehit man ollu dokumeanttat, maid Sámediggi jahkásaččat meannuda journáluvuogádaga bokte, leat lassánan ja man ollu áššit meannuduvvojit doarjjahálddašeamis.

Hástalusat

Sámediggi ášahuvvui dan dihte vai sámiide sihkkarastojuvvošii ovtadássásaš meannudeapmi. Sámi giella ja kultuvrra leat leamaš álggu rájes Norggas, ja danne das leat seamma vuoigatvuohta suodjaluvvot ja ovddiduvvot go dáža kultuvra ja dárogiella. Dan 20 jagis maid Sámediggi lea doaibman, leat mii olahán ollu. Riekteovdáneapmi lea posiitiivvalaččat ovdáneamen ollu surggiin. Sámi giella ja kultuvra leat ožžon buoret stáhtusa. Sámi mánát leat ožžon vuoigatvuođa oažžut oahpahusa sámegeillas ja sámegeilli.

Dattetge leat mis ollu hástalusat. Vuoigatvuođadilli lea buorránan, muhto go Sámedikki doaibmamunni čuovvolit dáid vuoigatvuođaid geavtlaš politihkas measta ii oppa leatge, de jotkojuvvo sámi álbmoga vealaheapmi Norggas.

Sámedikkis ferte leat friijavuohta bidjat eavttuid, hábmet ja hálddašit sámeapolitihka Norggas. Ovttasdoaimanprosedyrat Stuorradikki, ráđđehusa ja Sámedikki gaska galget sihkkarastit ahte Sámediggi sáhtá gozihit dan rolla.

Konsultašuvdnašiehtadus Sámedikki ja Ráđđehusa gaska váikkuha dan ahte ovttasdoaiman oassebeliid gaska lea buorre. Dattetge lea deahtalaš ahte goappašat bealit dollet konsultašuvdnašiehtadusa, ja vai beliin lea oktasaš áddejupmi movt konsultašuvdnašiehtadus galgá geavahuvvot geavahusas.

Sámediggái livčče erenoamáš dárbu oažžut friijavuođa bušehta dáfus sihkkarastin dihte dan ahte Sámedikkis livčče autoritehta ja álggahanvuoigatvuohta sámeapolitihkas. Dán sihkkarastima dihte lea dárbu oažžut sadjái bušehttaprosedyraid ja jahkásaš bušehttarámmaid mat dávistit Sámedikki rollii sámeapolitihkas.

Mii vásihit ahte Sámedikki oassi nationála ángiruššamiin ii dávis eará lasáhusaide Stáhtabušehtas ja lasáhusaide mat čatnasit nationála ođastusaide. Dát lea čuočcan erenoamážit sámi kultuvrii,

museaodastussii ja Kulturloktemii ovdamearkka dihte. Sámi kulturbargu lea mielde addimin gullevašvuoda, loaktima, identitehta ja eallinkvalitehta. Dasa lassin addet dat deatalaš bargosajiid smávva servodagain. Danne lea kultuvra vuoruhuvvon bajás Sámedikkis.

Sámediggi vuorjašuvvá dainna go ohppiidlohku geain lea sámegiella nubbingiellan ain njiedjá. Oahppit geain lea sámegiella nubbin giellan eai oahpa giela doarvái bures nu ahte šattašedje doaibmi guovttegielagin, ja leat ollu hástalusat mat čatnasit sámegiela oahpahussii, mii dagaha dan ahte ollu oahppit atnet dan liige noadđin skuvlaárgabeaivvis. Sámediggi háliida jorgalahttit dán ovdáneami earret eará oahpahusmálliid geahčadeami bokte fágas sámegiella nubbingiellan.

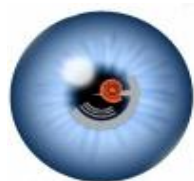
Olmmošlohku sámi guovlluin njiedjá ain. Erenoamážit nuorra nissonolbmot fárrejit eret. Danne lea deatalaš fievrridit dakkár politihka mii geasuhišgoahdá eanet nissonolbmuid sámi guovlluide. Okta sivva manne olbmot háliidit ássat sámi ássanguovlluin, lea oktavuohhta sohki ja sámi gillii ja kultuvrii. Olbmuin ferte dattetge maiddái leat juoga mainna birget.

Eanet ángiruššan sámi ealáhusain buktá ássama giliide. Barggolašvuoda oassi vuodđoealáhusain lea njiedjan, seammás leat unnit odđa ásaheamit ealáhusovddidandoaibmaguovllus. Sámedikki ealáhuspolitihkas deattuhuvvo eanet báikegottiid ovddideapmi, odđaháhkkan, gelbbolašvuoda ovddidandoaibmabijut ja ealáhushutkan. Sámi guovlluin ferte movttiidahttit ásaheamiide. Seammás ferte vuodđoealáhusaide sihkkarastit buriid rámmaeavttuid.

Sámiid eana- ja resursavuoigatvuodaid lága bokte nannen ja vuoigatvuohtha ealáhusbargui mearkkaša ollu ássamii sámi guovlluin, sámi kultuvrii ja kulturovddideapmái. Danne leat Sámedikkis stuorra vuordámušat viidáset bargui Sámi vuoigatvuodálávdegotti II čuovvolemiin ja Riddoguolástuslávdegotti čuovvolemiin.

Sámi servodat lea rievdamin. Eanet ja eanet sápmelaččat válljejit ásaiduvvat gávpogiidda ja čoahkkebáikkiide. Danne ferte Sámediggi maiddái bargat dan ala ahte šaddet oadjebas ja buorit ássan- ja eallineavttut sámiide gávpogiin, ja ovddidit daid. Dát gáibida árjjalaš ja heivehuvvon politihka, ja gáibida buori gulahallama báikkálaš eiseválddiiguin.

Sámedikki rehketdoallu 2011

Mielddus áššái 005/12

Sámedikki jahkedieđáhus 2011

Rehketdoallu 2011

Sámedikki 2011 rehketdoallu lea doaimma ollislaš reaidarehketdoallu ja čájeha doaimma duohta girjejuvvon boađuid ja goluid.

Rehketdoallu biddjojuvvo ovdan golmma váldooasis; boađusrehketdoallu, balánsa ja čilgehusat rehketdollui. Rehketdoalu čilgehusain oaidná daid juolludemiid mat leat vuostáiváldojuvvon, doaimbarehketdoalu juogaduvvon váldopoasttaide, váikkuhangaskaoapmereketdoalu juogaduvvon váikkuhangaskaoapmeortnegiidda ja iešguđet balánsapoasttaid spesifiseren. Juohke váldooasis čilgejuvvojit vejolaš spiehkastagat.

Boađusrehketdoallu

	Meark.	Boadus d.r.	Buš 11	Erohus	%
Doaimmagolut					
Departemeanttaid juolludusat	1	355 907 000	355 707 000	-200 000	-0,1 %
Sámeálbmotfoandda reanttut	14	5 617 468	5 500 000	-117 468	-2,1 %
Doaimmagolut		361 524 468	361 207 000	-317 468	-0,1 %
Váikkuhangaskaoamit					
Váikkuhangaskaoamit	2-13	248 338 428	251 219 290	2 880 862	1,1 %
Sámeálbmotfoandda	14	5 617 468	5 500 000	-117 468	-2,1 %
Váikkuhangaskaomiid submi		253 955 895	256 719 290	2 763 395	1,1 %
DOAIBMABOAJUID VÁIKKUHANDASKAOMIID SUBMI		107 568 573	104 487 710	-3 080 862	-2,9 %
DOAIBMAGOLUT					
Politiikalaš dási doaimma	15	21 749 579	21 974 000	224 421	1,0 %
Hálddahusa doaimma	16	91 065 615	90 560 000	-505 616	-0,6 %
Erenoamáš doaimmagolut	17	6 397 248	5 000 000	-1 397 248	-27,9 %
Doaimmagoluid submi		119 212 443	117 534 000	-1 678 443	-1,4 %
Jahkeboađus		-11 643 871	-13 046 290	-1 402 419	
Jahkebohtosa geavahus					
Eará iežaskap:ii	23	11 643 871			
Geavahusa submi		0			

Balánsa

Čilgehus	Meark.	2010	2011
Rusttetruđat			
Ruhtadeaddji rusttetruđat	18	0	2
Ruhtadeaddji rusttetruđaid submi		0	2
Johtooamit			
Áššehasgáibádusat	19	8 547 606	2 849 949
Eará gáibádusat	20	483 193	610 840
Gáibádusaid submi		9 030 799	3 460 789
Bánkosisabijut		155 303 287	161 367 571
Sámeálbmotfoanda	14	78 586 177	77 535 664
Submi bájku		233 889 464	238 903 235
Submi opmodagat		242 920 263	242 364 026
Iežaskapitála ja vealgi			
Iežaskapitála			
Iežaskapitála	23	-3 648 638	-13 046 290
Eará iežaskapitála	23	-9 397 652	11 643 871
Submi iežaskapitála		-13 046 290	-1 402 419
Vealgi			
Várrejumit geatnegasvuođaid várás			
Doaibmi doarjjalohpádusaid várrejumit ealáhusovddideapmái	6	-33 106 054	-35 653 750
Doaibmi doarjjalohpádusaid várrejumit kulturovddideapmái	5	-8 231 000	-15 341 225
Sámeálbmotfoanda - vuoitu	14	-16 752 467	-13 670 664
Sámeálbmotfoanda - kapitála	14	-75 000 000	-75 000 000
Doaibmi doarjjalohpádusaid várrejumit Sámiálbmotfoanddi	14	-11 447 280	-7 444 500
Doaibmi doarjjalohpádusaid várrejumit oahpponeavvoraáhkad	3	-29 699 610	-35 544 663
Doaibmi doarjjalohpádusaid várrejumit kulturmuitosuođjaleađ	7	-4 360 300	-4 535 800
Doaibmi doarjjallohpádusaid várrejumit interregii	10	-879 484	-497 484
Doaibmi doarjjalohpádusaid várrejumit giellaprošeavttaide	4	-5 955 500	-8 144 600
Doaibmi doarjjalohpádusaid várrejumit eará váikkuhangaskao	8-9,11-13	-13 083 996	-15 100 923
Submi foandavárrejumit ja várrejumit eará geatnegasvuođaide		-198 515 691	-210 933 609
Sajušteapmi Sámediggevisti bajásdoallamii	21	-3 584 596	-3 865 846
Submi eará guhkesáiggi vealggit		-3 584 596	-3 865 846
Oanehisáiggi vealgi			
Vealgi gálvolaáigideaddjiide		-913 766	-1 323 728
Penšuvdnabijut		-508 942	-473 919
Almmolaš divadat, vealgi		-3 493 162	-3 419 864
Eará oanehisáiggi vealgi-luopmoruđaid ja joavkodáhkádusaid sajušteapmi		-7 614 849	-8 046 156
Eará oanehisáiggi vealgi - kapitálavuoitu. Norgga bájku	14	-3 586 177	-2 535 664
Eará várrejumit	22	-11 656 791	-10 362 821
Submi oanehisáiggi vealggit		-27 773 686	-26 162 152
Submi iežaskapitála ja vealgi		-242 920 263	-242 364 026

Čilgehusat rehketdollui

Čilgehus 1 Juolludeamit departemeanttain

Juolludeamit departemeanttain juohkásit ná:

Kap.Poasta Čilgehus	Boadus d.r.	Buš 11	Erohus	%
680.50 Ođasmahttin-, hálld.- ja girgodepartemeanta (OHG)	225 655 000	225 655 000	0	0,0 %
206.50 Máhttodepartemeanta - MD	35 420 000	35 420 000	0	0,0 %
231.50 Máhttodepartemeanta - MD	13 753 000	13 753 000	0	0,0 %
1429.50 Birasdepartemeanta - BD	3 000 000	3 000 000	0	0,0 %
320.53 Kultuvradepartementa - KD	67 379 000	67 379 000	0	0,0 %
724.21 Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanta DFD	6 700 000	6 500 000	-200 000	-3,0 %
1147.50 Eanadoallodepartemeanta - ED	4 000 000	4 000 000	0	0,0 %
Submi	355 907 000	355 707 000	-200 000	-0,1 %
- Sámeálbmotfoanda	5 617 468	5 500 000	-117 468	-2,1 %
Submi	361 524 468	361 207 000	-317 468	-0,1 %

Go Sámediggi meannudii bušeahta áššis 43/10, Sámedikki bušeahta 2011, de lei juolluduvvon buohkanassii 361 207 000 ru, oktan Sámeálbmotfoandda reanttuiguin.

Sámeálbmotfoandda reanttut eai fievrriduvvo bohtun boadusrehketdollui. Go dat máksojuvvojit, de dat girjejuvvo balánsii čuoggá “Reantoboadut Sámeálbmotfoanda” vuollái. Jagi geavaheapmi Sámeálbmotfoanddas lea girjejuvvon bohtun ja Sámeálbmotfoandda čoggojuvvon reanttut leat vuoliduvvon vástideaddji, geahča čilgehusa 14.

Rehketdoallu čájeha ahte Sámediggái lea juolluduvvon 200 000 ru eanet Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeantas (DFD). Sivvan dasa lea go 2011 juolludeamit DFD:as eai lean spesifiserejuvvon DFD bušeahttaevttohusas stáhtabušehttii 2011 Sámedikki ektui. Sámediggi lei 2011 bušeahttas evttohan 6 500 000 ruvno. Juolludanreivves 2011 lei supmi 6 700 000 ruvno, 200 000 ruvno eanet go maid Sámediggi lei eaktudan.

Kulturdepartemeanta (KD) lea juolludan 600 000 ru sámi valáštallamii 2011 várás. Dát juolludus lea girjejuvvon bohtun ja máksojuvvon njuolgga váikkuhangaskaoapmepoasttas 205.

Ođasmahttin-, hálldahus- ja girkodepartemeanta (OHD) ja Kulturdepartemeanta leabba goabbá ge juolludan 547 781 ru giellaikkadeapmái mii galgá čadahuvvot 2012:s. Juolludus lea 1 095 562 ruvno ja juolludus lea girjejuvvon bohtun doaibmabidjupoasttas 860.

Riikkaantikvára lea juolludan 2 000 000 ruvno prošeavttaide mas lea mihttun sámi visttiid Norggas identifiseret ja registreret 2011. Juolludus lea girjejuvvon bohtun hálldahusa poastta erenoamáš koda vuollái.

Birasgáhttendepartemeanta lea juolludan 1 000 000 ru suodjalanplánabargui sámi guovlluin 2011 várás. Dát juolludus lea girjejuvvon bohtun hálldahusa poastta vuollái.

Máhttodepartemeanta (MD) lea juolludan 1 821 600 ruvno sámi skuvllaid gelbbolašvuoda ovdáneapmái 2011. Juolludus bođi Sámediggái juovlamánus 2011. Sámedikkis ii leat leamaš vejolašvuolta álggahit doaimmaid ovddidan dihte sámi giela ja kultuvrra sámi skuvllain. Juolludus lea girjejuvvon bohtun erenoamáš prošeavttat, geahča čilgehusa 17.

Dasa lassin lea Sámediggi ožžon 1 000 000 ru Olgoriikadepartemeanttas Sámedikki riikkaidgaskasaš bargui. Ruđat leat girjejuvvon boah tun njuolggá hálldahussii ja politihkalaš dássái bargat riikkaidgaskasaš áššiguin.

Čilgehus 2 Váikkuhangaskaoapmereketdoallu 2011

Čilgehus	Boadus d.r.	Buš 11	Erohus	%
- Njuolggadoarjagat	120 884 000	121 223 000	339 000	0,3 %
- Ohcanvuđot doarjja	94 407 705	96 374 290	1 966 585	2,0 %
- Árvoháhkanprográmma	4 840 041	6 150 000	1 309 959	21,3 %
- Šiehtadusat	16 117 881	15 315 000	-802 881	-5,2 %
- Eará váikkuhangaskaoamit	6 377 507	7 032 000	654 493	9,3 %
- Sámeálbmotfoandda	5 617 468	5 500 000	-117 468	-2,1 %
- Eará doaibmabijut	5 211 294	4 625 000	-586 294	-12,7 %
Submi	253 455 895	256 219 290	2 763 395	1,1 %

Poasta	Čilgehus	Boadus d.r.	Buš 11	Erohus	%
100-102	Oahpahuš	36 684 893	37 385 290	700 397	1,9 %
150-153	Giella	60 628 193	60 600 000	-28 193	-0,0 %
200-212	Kultuvra	89 699 197	89 376 000	-323 197	-0,4 %
300-302	Ealáhus	32 932 370	36 063 000	3 130 630	8,7 %
400-402	Birasgáhtten ja kultursuodjalus	2 104 162	2 000 000	-104 162	-5,2 %
450	Dearvvašvuotta, sosiála ja fuolahus	2 173 353	3 350 000	1 176 647	35,1 %
500	Regionála ovddideapmi	6 423 000	5 237 000	-1 186 000	-22,6 %
505	Riikkaidgaskasaš ja sámi ovttasbargi	2 202 200	1 350 000	-852 200	-63,1 %
750-756	Sámi organisašuvnnat	3 902 259	4 201 000	298 741	7,1 %
500-507	Eará váikkuhangaskaoamit	6 377 507	7 032 000	654 493	9,3 %
600-602	Sámeálbmotfoandda	5 617 468	5 500 000	-117 468	-2,1 %
800-899	Eará doaibmabijut	5 211 294	4 625 000	-586 294	-12,7 %
Váikkuhangaskaomiid submi		253 955 895	256 719 290	2 763 395	1,1 %

Sámedikki váikkuhangaskaoamit leat sihke njuolga juolludusat ja ohcanvuđot doarjjaortnegat mat addojuvvojit doarjjan ja mat gustojit mánga jagi dahje addojuvvojit jahkásaš doarjjan.

Sámediggeráđđi juolluda ohcanvuđot doarjjaortnegiid Sámedikki bušeahta siskobealde, earret daid maid čeahkinjođihangotti hálldaša.

Váikkuhangaskaoapmereketdoallu 2011 čájeha 2 763 395 ruvnno badjelbáza. Eankil poasttat biddjojuvvojit ovdan ja soitet leat mearkkašumit vuolábealde čilgehusain. Muđui čujuhit váikkuhangaskaoapmepoasttaid mearkkašumiide jahkedieđáhusas.

Sámedikki 2011 bušeahta mielde, kapihtal 3.2 Ohcanvuđot doarjagat, lea Sámediggeráđis fápmudus eará láhkai geavahit gitta 20 % rádjai várrejuvvon ruđain bušeahtas ovttaskas ohcanvuđot ulbmiliidda. Ruđat galget hálldašuvvot dan rámma siskobealde mii lea várrejuvvon Sámedikki ohcanvuđot doarjjaortnegiidda, ja Sámediggeráđđi galgá bušeahtajagis dieđihit Sámedikki dievasčeahkkimii jus

ruđaid eará láhkai geavaha, geahča ášši 43/07. Dát fápmudus lea 2011:s geavahuvvon dainna lágiin ahte ovttaskas ohcanvuđot doarjjapoasttaid vuolláibáhagii lea válđojuvvon ruhta eará ohcanvuđot doarjjapoasttain main lea leamaš badjebáza.

Čilgehus 3 Oahpahas

Čilgehus	Boadus d.r.	Buš 11	Erohus	%
- Ohcanvuđot doarjja	29 908 171	29 485 290	-422 881	-1,4 %
- Doaibmabijut nannen dihtii oahpponeavvoráhkadeam	4 000 000	4 000 000	0	0,0 %
- Sámi oahpponeavvousedat	2 776 723	3 900 000	1 123 277	28,8 %
Submi	36 684 893	37 385 290	700 396	1,9 %

Ohcanvuđot doarjjat - Oahpahas

Poasta	Čilgehus	Boadus d.r.	Buš 11	Erohus	%
100	Oahpponeavvut	16 183 041	15 330 290	-852 751	-5,6 %
101	Gelbbolašvuodalokten	4 876 375	4 750 000	-126 375	-2,7 %
102	Mánáidgárdit	8 848 754	9 405 000	556 246	5,9 %
Submi		29 908 171	29 485 290	-422 881	-1,4 %

Oahpponeavvoráhkadeapmi

Teaksta	Submi
Doarjjalohpádusat fámus 1/1-11	29 699 610
Doarjjalohpádusat fámus 1/1-11, 2491	973 000
Bušeahhta 2011 poasttas 100-104	33 485 290
Várrejupmi resursaskuvlla Pilohtaprošektii	800 000
Várrejupmi oahpponeavvu jorgaleapmái	2 716 500
Hálddus buohkanassii 2011	67 674 400
Máksojuvvon doarjjat 2011 poasta 100-104	-31 253 080
Ruovttoluottamáksojuvvon doarjja	723 162
Hálddus vel 31/12-2011 muttus	37 144 483
Doarjjalohpádusat fámus 31/12-2011, 2410	-35 544 663
Doarjjalohpádusat fámus 31/12-2011, 2491	-413 000
Doarjjalohpádusat fámus 31/12-2011, 2410	-176 700
Várrejupmi oahpponeavvu jorgaleapmái 31/12-2011	-1 433 000
Oahpponeavvoráhkadeami boadus 2011	-422 881

Doarjalohpádusat fámus 31/12-2011 ja máksojuvvon ruovttoluotta/gessojuvvo 2011:s

Jahki	Submi	%	Gess.ruovt	Máks.ruovt
2001	135 000	0,4 %	0	31 946
2002	360 450	1,0 %	0	0
2003	539 797	1,5 %	0	0
2004	0	-	0	0
2005	103 804	0,3 %	0	0
2006	2 025 147	5,6 %	215 601	0
2007	2 028 521	5,6 %	0	0
2008	4 180 750	11,6 %	581 600	691 216
2009	3 999 700	11,1 %	0	0
2010	6 243 650	17,3 %	29 000	0
2011	16 517 544	45,7 %	65 000	0
Submi	36 134 363	100,0 %	891 201	723 162

Oahpahusa ohcanvuđot doarjjaortnegis lea vuolláibáza 422 881 ruvnno. Sivva lea ahte poasttas lea geavahuvvon eambbo ruhta go bušeahtas lei. Oasaš vuolláibázás gokčojuvvo doarjalohpádusain mat leat ruovttoluotta mákson ja gesson maŋŋá go proševttat eai leat čađahuvvon. Dat leat 1 614 363 ruvnno ja maiddái badjelbázás eará ohcanvuđot doarjjaortnegiin. Čujuhit Sámediggeráđi fápmudussii mo geavahit ruđaid earáláhkai. 36 134 363 ruvnno várrejuvvo gustovaš juolludusaide mat leat juovlamánu 31. b. 2011 muttus. Dát leat juolluduvvon doarjalohpádusat doarjjaožžuide.

Postii 103 doaibmabijut nannet oahpponeavvovráhkadeami várrejuvvo 1 433 000 ru jorgalit matematihkkaohpponeavvuid.

Poastta 105 Ovttas | Aktan | Aktesne čájeha badjelbáza 1 123 277 ruvnno. Sivva lea ahte proševttas lei dáhttu ovdánahttit guokte oahpponeavvopilohta. Muđui livčče dát barggut vuolgahan eará doaimmaid nu go animašuvnna, tevdnema/sárguma, filbma ja jietnafillaid. Ii lean vejolaš čađahit bargguit ieš guđet lágan sivaide geažil mearriduvvon áigemeeriid siskkobeaide. Dasa lasiin lea dakkár barggut ádjái ja divrasat ruđalaččat.

Čilgehus 4 Giella

Čilgehus	Boadus d.r.	Buš 11	Erohus	%
- Njuolgga doarjagat	51 599 000	51 599 000	0	0,0 %
- Ohcanvuđot doarjja	9 029 193	9 001 000	-28 193	-0,3 %
Submi	60 628 193	60 600 000	-28 193	-0,0 %

Njuolgga doarjagat - Giella

Poasta	Čilgehus	Boadus d.r.	Buš 11	Erohus	%
150	Guovttegielalašvuodadoarjagat	45 929 000	45 929 000	0	0,0 %
153	Vuodđodoarjja giellaguovddážiidda	5 670 000	5 670 000	0	0,0 %
Submi		51 599 000	51 599 000	0	0,0 %

Ohcanvuodut doarjagat - Giella

Poasta	Čilgehus	Boadus d.r.	Buš 11	Erohus	%
151	Giellaproševttat hálddašanguovllu siskkobealde	4 739 834	4 401 000	-338 834	-7,1 %
152	Giellaproševttat hálddašanguovllu olggobealde	4 289 359	4 600 000	310 641	7,2 %
Submi		9 029 193	9 001 000	-28 193	-0,3 %

Giellaproševttat

Teaksta	Submi
Doarjjalohpádusat fámus 1/1-11	5 955 500
Bušeahhta 2011 - Giellaproš. hálddašang. siskkab.	4 401 000
Bušeahhta 2011- Giellaproš. hálddašang. olggob.	4 600 000
Hálddus buohkanassii 2011	14 956 500
Máksojuvvon doarjagat	-6 937 459
Ruovttoluottamáksojuvvon doarjja	97 366
Hálddus vel 31/12-2011 muttus	8 116 407
Doarjjalohpádusat fámus 31/12-2011	-8 144 600
Giellaproševtta boadus 2011	-28 193

Doarjjalohpádusat fámus 31/12-2011 ja máksojuvvon ruovttoluotta/gessojuvvo 2011:s

Jahki	Submi	%	Gess.ruovt	Máks.ruovt
2008	0	-	151 000	47 866
2009	757 500	9,3 %	175 000	49 500
2010	2 166 000	26,6 %	56 741	0
2011	5 221 100	64,1 %	0	0
Submi	8 144 600	100,0 %	382 741	97 366

Poasttas giellaproševttat hálddašanguovllu siskkobealde ja olggobealde lea 28 193 ruvdnosaš vuolláibáza. Vuolláibáza boahdá das go lea geavahuvvon eambbo ruhta go lei poasttas. Čujuhit Sámediggeráđi fápmudussii mo geavahit ruđaid earáláhkai. 480 107 ru lea gessojuvvon ruovttoluotta ja máksojuvvon ruovttoluotta go proševttat eai leat čađahuvvon. 8 144 600 ru várrejuvvo gustovaš juolludusaide mat leat juovlamánu 31. b. 2011 muttus. Dát leat juolluduvvon doarjjalohpádusat doarjjaožžuide.

Čilgehus 5 Kultuvrra

	Čilgehus	Boadus d.r.	Buš 11	Erohus	%
-	Njuolgga doarjagat	65 933 000	66 272 000	339 000	0,5 %
-	Ohcanvuodut doarjja	17 851 197	17 189 000	-662 197	-3,9 %
-	Sámi dáiddáršiehtadus	5 915 000	5 915 000	0	0,0 %
	Submi	89 699 197	89 376 000	-323 197	-0,4 %

Njuolggá doarjagat - Kultuvra

Poasta	Čilgehus	Boadus d.r.	Buš 11	Erohus	%
202	Sámi kulturviesut	9 588 000	9 588 000	0	0,0 %
204	Sámi festiválat	2 941 000	3 249 000	308 000	9,5 %
205	Sámi valáštallan	1 847 000	1 847 000	0	0,0 %
206	Sámi teáhter	17 740 000	17 740 000	0	0,0 %
208	Sámi prentosat	3 106 000	3 106 000	0	0,0 %
209	Mobiila girjerádjobálvalusat	6 975 000	6 975 000	0	0,0 %
210	Museat	23 736 000	23 767 000	31 000	0,1 %
Submi		65 933 000	66 272 000	339 000	0,5 %

Poasttas 204 sámi festiválat lea 308 000 ruvdnosaš badjebáza. Badjebáza bohtá das go Guovdageainnu Filbmafestiválii ii lea máksojuvvon doarjja.

Poasttas 210 Museat jotkojuvvo 350 000 ruvdnosaš várrejuvvi dáiddamusea prošehteremii ja plánemii Kárašjohkii. Prošehttat leat álggahuvvon ja galget gárvvistuvvot 2012:s. 169 000 ru dain 200 000 ru mii lei várrejuvvon Áltá/Guovdageainnu duodaštanguovddažii 2010:is lea máksojuvvon ja nu šaddá 31 000 ru badjelbáza .

Ohcanvuđot doarjagat - Kultuvra

Poasta	Čilgehus	Boadus d.r.	Buš 11	Erohus	%
200	Kulturovddideapmi	11 591 944	10 764 000	-827 944	-7,7 %
201	Sámi lágádusat	2 956 000	2 750 000	-206 000	-7,5 %
212	Sámi girjebussii oastin	2 500 000	2 500 000	0	0,0 %
213	Sámi deaivvadansajit	803 253	1 175 000	371 747	31,6 %
Submi		17 851 197	17 189 000	-662 197	-3,9 %

Kulturovddideapmi

Teaksta	Submi
Doarjalohpádusat fámus 1/1-11	8 156 000
Bušeahhta 2011	17 189 000
Hálddus buohkanassii 2011	25 345 000
Máksojuvvon doarjagat	-10 838 069
Ruovttoluottamáksojuvvon doarjja	172 097
Hálddus vel 31/12-2011 muttus	14 679 028
Doarjalohpádusat fámus 31/12-2011	-15 341 225
Kulturovddideapmi boadus 2011	-662 197

Doarjjalohpádusat fámus 31/12-2011 ja máksojuvvon ruovttoluotta/gessojuvvo 2011:s

Jahki	Submi	%	Gess.ruovt	Máks.ruovt
2007	60 000	0,4 %	25 000	8 300
2008	642 500	4,2 %	226 477	65 000
2009	891 500	5,8 %	215 000	50 000
2010	2 447 750	16,0 %	206 365	48 797
2011	11 299 475	73,7 %	45 865	0
Submi	15 341 225	100,0 %	718 707	172 097

Poasttas kulturovddideapmi lea 662 197 ruvdnosaš vuolláibáza. Vuolláibáza bohtá das go lea geavahuvvon eambo ruhta go lei poasttas. Čujuhit Sámediggeráđi fápmudussii mo geavahit ruđaid earáláhkai. 890 804 ru lea gessojuvvon ruovttoluotta ja máksojuvvon ruovttoluotta go prošeavttat eai leat čadahuvvon.

15 341 225 ru várrejuvvo gustovaš juolludusaide mat leat juovlamánu 31. b. 2011 muttus. Dát leat juolluduvvon doarjjalohpádusat doarjjaožžuide.

Sámi dáiddáršiehtadus

Poasta	Čilgehus	Boadus d.r.	Buš 11	Erohus	%
207	Sámi dáiddáršiehtadus	5 915 000	5 915 000	0	0,0 %
Submi		5 915 000	5 915 000	0	0,0 %

Čilgehus 6 Ealáhusat

	Čilgehus	Boadus d.r.	Buš 11	Erohus	%
-	Njuolggá doarjagat	3 102 000	3 102 000	0	0,0 %
-	Ohcanvuđot doarjja	14 787 448	17 411 000	2 623 552	17,7 %
-	Árvohákanprográmma	4 840 041	6 150 000	1 309 959	27,1 %
-	Duodješiehtadus	10 202 881	9 400 000	-802 881	-7,9 %
	Submi	32 932 370	36 063 000	3 130 630	9,5 %

Njuogga doarjagat - Ealáhusat

Poasta	Čilgehus	Boadus d.r.	Buš 11	Erohus	%
301	Duodjeásahusat ja organisašuvnnat	3 102 000	3 102 000	0	0,0 %
Submi		3 102 000	3 102 000	0	0,0 %

Ohcanduot doarjagat - Ealáhusat

Poasta	Čilgehus	Boadus d.r.	Buš 11	Erohus	%
300	Ealáhusovddideapmi	14 787 448	17 411 000	2 623 552	17,7 %
Submi		14 787 448	17 411 000	2 623 552	17,7 %

Ohcanduot doarjagat - Árvohákanprográmma

Poasta	Čilgehus	Boadus d.r.	Buš 11	Erohus	%
300	Árvohákanprográmma	4 840 041	6 150 000	1 309 959	27,1 %
Submi		4 840 041	6 150 000	1 309 959	27,1 %

Duodješiehtadus

Poasta	Čilgehus	Boadus d.r.	Buš 11	Erohus	%
300	Duodješiehtadus	10 202 881	9 400 000	-802 881	-7,9 %
Submi		10 202 881	9 400 000	-802 881	-7,9 %

Ealáhusovddideapmi

Teaksta	Submi
Doarjjalohpádusat fámus 1/1-11	33 106 054
Bušeahitta 2011	32 961 000
Hálddus buohkanassii 2011	66 067 054
Máksojuvvon doarjagat	-25 612 601
Máksojuvvon eara golut duodješiehtadusas	-1 670 073
Hálddus vel 31/12-2011 muttus	38 784 380
Doarjjalohpádusat fámus 31/12-2011	-35 653 750
Ealáhusovddideapmi buođus 2011	3 130 630

Doarjjalohpádusat fámus 31/12-2011 ja máksojuvvon ruovttoluotta/gessojuvvo 2011:s

Jahki	Submi	%	Gess.ruovt	Máks.ruovt
2007	0	-	42 328	0
2008	1 092 500	3,1 %	677 663	0
2009	2 481 000	7,0 %	938 200	0
2010	9 410 069	26,4 %	890 476	0
2011	22 670 181	63,6 %	64 000	0
Submi	35 653 750	100,0 %	2 612 667	0

Poasttas ealáhusovddideapmi, árvohákanprográmma ja duodješiehtadus lea 3 130 630 ruvdnosaš badjebáza. Badjebáza bohtá das go 2 612 667 ru lea gessojuvvon ruovttoluotta ja máksojuvvon ruovttoluotta go proševttat eai leat čađahuvvon. 35 653 750 ru várrejuvvo gustovaš

juolludusaide mat leat juovlamánu 31. b. 2011 muttus. Dát leat juolluduvvon doarjjalohpádusat doarjjaožžuide.

Čilgehus 7 Birasgáhtten ja kultursuodjaleapmi

Čilgehus	Boadus d.r.	Buš 11	Erohus	%
- Ohcanvuđot doarjja	2 104 162	2 000 000	-104 162	-5,0 %
Submi	2 104 162	2 000 000	-104 162	-5,0 %

Ohcanvuđot doarjagat - Birasgáhtten ja kultursuodjaleapmi

Poasta	Čilgehus	Boadus d.r.	Buš 11	Erohus	%
400	Kulturmuutosuodjaleapmi	2 104 162	2 000 000	-104 162	-5,0 %
Submi		2 104 162	2 000 000	-104 162	-5,0 %

Kulturmuutosuodjaleapmi

Teaksta	Submi
Doarjjalohpádusat fámus 1/1-11	4 360 300
Bušeahhta 2011	2 000 000
Hálddus buohkanassii 2011	6 360 300
Máksojuvvon doarjagat	-1 956 662
Ruovttoluottamáksojuvvon doarjja	28 000
Hálddus vel 31/12-2011 muttus	4 431 638
Doarjjalohpádusat fámus 31/12-2011	-4 535 800
Boađus sámi kulturmuutosuodjalus 2011	-104 162

Doarjjalohpádusat fámus 31/12-2011 ja máksojuvvon ruovttoluotta/gessojuvvo 2011:s

Jahki	Submi	%	Gess.ruovt	Máks.ruovt
2006	37 800	0,8 %	0	0
2007	104 000	2,3 %	100 000	0
2008	163 000	3,6 %	194 472	0
2009	1 420 000	31,3 %	133 000	11 000
2010	940 000	20,7 %	23 366	17 000
2011	1 871 000	41,2 %	0	0
Submi	4 535 800	100,0 %	450 838	28 000

Poasttas kulturmuutosuodjaleapmi lea 104 162 ruvdnosáš vuolláibáza. Vuolláibáza boahdá das go lea geavahuvvon eambo ruhta go lei poasttas. Čujuhit Sámediggeráđi fápmudussii mo geavahit ruđaid earáláhkai. 478 838 ruvdnosáš doarjja lea gessojuvvon ruovttoluotta dahje lea ruovttoluotta máksojuvvon go proševttat eai leat čadahuvvon. 4 535 800 ru várrejuvvo gustovaš juolludusaide mat leat juovlamánu 31. b. 2011 muttus. Dát leat juolluduvvon doarjjalohpádusat doarjjaožžuide.

Čilgehus 8 Dearvvašvuođa- ja sosiála áŋgiruššamat

Čilgehus	Boadus d.r.	Buš 11	Erohus	%
- Njuolgga doarjagat	500 000	500 000	0	0,0 %
- Ohcanvuđot doarjja	1 673 353	2 850 000	1 176 647	70,3 %
Submi	1 673 353	2 850 000	1 176 647	70,3 %

Njuolgga doarjagat - Dearvvašvuođa- ja sosiálaáŋgiruššan

Poasta	Čilgehus	Boadus d.r.	Buš 11	Erohus	%
451	Fálaldagat boarráset sápmelaččaid geavahussii	500 000	500 000	0	0,0 %
Submi		500 000	500 000	0	0,0 %

Ohcanvuđot doarjagat - Dearvvašvuođa- ja sosiálaáŋgiruššan

Poasta	Čilgehus	Boadus d.r.	Buš 11	Erohus	%
450	Dearvvašvuođa- ja sosiálaáŋgiruššan	1 673 353	2 850 000	1 176 647	70,3 %
Submi		1 673 353	2 850 000	1 176 647	70,3 %

Poasttas dearvvašvuođa- ja Sosiála-áŋgiruššamiidda lea 1 176 647 ruvdnosaš badjelbáza. Badjelbáza bohtá das go 1 444 807 ru lea gessojuvvon ruovttoluotta ja máksojuvvon ruovttoluotta go proševttat eai leat čađahuvvon. 2 166 290 ru várrejuvvo gustovaš juolludusaide mat leat juovlamánu 31. b. 2011 muttus. Dát leat juolluduvvon doarjjalohpádusat doarjjaožžuide.

Čilgehus 9 Regionála ovddideapmi

Čilgehus	Boadus d.r.	Buš 11	Erohus	%
- Ohcanvuđot doarjja	6 423 000	5 237 000	-1 186 000	-18,5 %
Submi	6 423 000	5 237 000	-1 186 000	-18,5 %

Ohcanvuđot doarjagat - Regionála ovddideapmi

Poasta	Čilgehus	Boadus d.r.	Buš 11	Erohus	%
500	Regionála ovddideapmi	6 423 000	5 237 000	-1 186 000	-18,5 %
Submi		6 423 000	5 237 000	-1 186 000	-18,5 %

Poasttas regionála ovddideapmis lea 1 186 000 ruvdnosaš vuolláibáza. Vuolláibáza bohtá das go lea geavahuvvon eambo ruhta go lei poasttas. Čujuhit Sámediggeráđi fápmudussii mo geavahit ruđaid earáláhkai. 425 000 ruvdnosaš doarjja lea gessojuvvon ruovttoluotta dahje lea ruovttoluotta máksojuvvon go proševttat eai leat čađahuvvon. 6 170 000 ru várrejuvvo gustovaš juolludusaide mat leat juovlamánu 31. b. 2011 muttus. Dát leat juolluduvvon doarjjalohpádusat doarjjaožžuide.

Čilgehus 10 Riikkaidgaskasaš ja sámi ovttasbargu

Čilgehus	Boadus d.r.	Buš 11	Erohus	%
- Njuolgga doarjagat	250 000	250 000	0	0,0 %
- Ohcanvuđot doarjja	1 952 200	1 100 000	-852 200	-43,7 %
Submi	1 952 200	1 100 000	-852 200	-43,7 %

Njuolgga doarjagat - Riikkaidgaskasaš ja sámi ovttasbargu

Poasta	Čilgehus	Boadus d.r.	Buš 11	Erohus	%
505	Barents álgoálbmotkantuvra Lujávrris	250 000	250 000	0	0,0 %
Submi		250 000	250 000	0	0,0 %

Ohcanvuđot doarjagat - Riikkaidgaskasaš ja sámi ovttasbargu

Poasta	Čilgehus	Boadus d.r.	Buš 11	Erohus	%
505	Riikkaidgaskasaš doaibmabijut	1 952 200	1 100 000	-852 200	-43,7 %
Submi		1 952 200	1 100 000	-852 200	-43,7 %

Riikkaidgaskasaš doaibmabijut

Teaksta	Submi
Doarjalohpádusat fámus 1/1-11, 2461	879 484
Doarjalohpádusat fámus 1/1-11, 2491	1 084 000
Bušeahhta 2011	1 100 000
Hálddus buohkanassii 2011	3 063 484
Máksojuvvon doarjagat	-1 272 200
Hálddus vel 31/12-2011 muttus	1 791 284
Doarjalohpádusat fámus 31/12-2011, 2461	-497 484
Doarjalohpádusat fámus 31/12-2011, 2491	-2 146 000
Boadus Riikkaidgaskasaš doaibmabijut 2011	-852 200

Poasttas riikkaid gaskasaš ja sámi ovttasbargu lea 852 200 ruvdnosaš vuolláibáza. Vuolláibáza boahdá das go lea geavahuvvon eambbo ruhta go lei poasttas. Čujuhit Sámediggeráđi fápmudussii mo geavahit ruđaid earáláhkai. 2 643 484 ru várrejuvvo gustovaš juolludusaide mat leat juovlamánu 31. b. 2011 muttus. Dát leat juolluduvvon doarjalohpádusat doarjjaožžuide.

Čilgehus 11 Sámi organisašuvnnat

Čilgehus	Boadus d.r.	Buš 11	Erohus	%
- Ohcanvuđot doarjja	3 902 259	4 201 000	298 741	7,1 %
Submi	3 902 259	4 201 000	298 741	7,1 %

Ohcavuđot doarjagat - Sámi organisašuvnnat

Poasta	Čilgehus	Boadus d.r.	Buš 11	Erohus	%
750	Sámi váldoorganisašuvnnat	2 450 836	2 451 000	164	0,0 %
755	Sámi rájáidrasttideaddjiorganisašuvnnat	350 000	350 000	0	0,0 %
756	Sámi kulturorganisašuvnnat	400 000	400 000	0	0,0 %
757	Sámi ealáhusorganisašuvnnat	499 900	500 000	100	0,0 %
758	Sámi dásseárvoorganisašuvnnat	222 000	300 000	78 000	35,1 %
759	Sámi org. mat barget áššiiguin mat gusket sidjiide geat masse oahpu nuppi máilmmisoađi soađi geažil	-20 477	200 000	220 477	-1076,7 %
Submi		3 902 259	4 201 000	298 741	7,7 %

Poasttas sámi organisašuvnnat lea 298 741 ruvdnosaš badjebáza. Badjebáza bohtá das go 98 477 ru lea gessojuvvon ruovttoluotta ja máksojuvvon ruovttoluotta go prošavttat eai leat čadahuvvon. Dasa lassin ii leat doarjja poasttas 759 juolluduvvon 2011:is.

Čilgehus 12 Eará váikkuhangaskaoamit

	Čilgehus	Boadus d.r.	Buš 11	Erohus	%
-	Váikkuhangaskaoamit maid Sámediggeráđdi hálldaš	2 223 998	2 800 000	576 002	25,9 %
-	Váikkuhangaskaoamit maid dievasčoahkkinjodihang	4 153 509	4 232 000	78 491	1,9 %
	Submi	6 377 507	7 032 000	654 493	10,3 %

Váikkuhangaskaoamit maid Sámediggeráđdi hálldaša

Poasta	Čilgehus	Boadus d.r.	Buš 11	Erohus	%
501	Friija váikkuhangaskaoamit	749 000	300 000	-449 000	-59,9 %
507	Ásahusdieđáhusa čuovvoleapmi	724 998	700 000	-24 998	-3,4 %
508	Sámi lohanguovddáš	500 000	500 000	0	0,0 %
509	Verddeprošeakta	0	250 000	250 000	-
510	Dásseárvodoaimbajut	0	300 000	300 000	-
511	Lohkan- ja čállinveahki sámegielat boarrásiidda	250 000	250 000	0	0,0 %
512	Prošeakta duhkorasat ja ped.ávdnasat	0	500 000	500 000	-
Submi		2 223 998	2 800 000	576 002	25,9 %

Poasttas váikkuhangaskaoamit Sámediggeráđi hálldui lea 576 002 ruvdnosaš badjebáza. Badjebáza bohtá das go 300 000 ru lea gessojuvvon ruovttoluotta poastta 510 go prošavttat eai leat čadahuvvon ja go ruđat eai leat geavahuvvon, vuoruhemiid geažil váikkuhangaskaoapmeortnegis Friija ruđat. Čujuhit Sámediggeráđi fápmudussii mo geavahit ruđaid earáláhkai.

Váikkuhangaskaoamit maid dievasčoahkkinjodihangoddi hálddaša

Poasta	Čilgehus	Boadus d.r.	Buš 11	Erohus	%
502	Sámedikki politihkalaš joavkkut	3 140 483	3 219 000	78 517	2,5 %
503	Opposišuvnna bargoeavttut	1 013 026	1 013 000	-26	-0,0 %
Submi		4 153 509	4 232 000	78 491	1,9 %

Čilgehus 13 Eará doaibmabijut mat eai lea váikkuhangaskaoamit

Eará doaibmabijut

Poasta	Čilgehus	Boadus d.r.	Buš 11	Erohus	%
800	Konferánsat	1 657 251	1 550 000	-107 251	-6,5 %
801	Samiskrelatert statistikk i Norge	375 000	375 000	0	0,0 %
850	Bálkkašumiid geigen	124 485	100 000	-24 485	-19,7 %
860	Dutkan ja ovddideapmi, čielggadeamit ja duod.prošeavttat	2 360 618	1 700 000	-660 618	-28,0 %
899	Árvvoštallamat	693 939	900 000	206 061	29,7 %
Submi		5 211 294	4 625 000	-586 294	-11,3 %

Vuolláibáza poasttas 800 konferánsat boahdá das go konferánsaid golut ledje eambo go mii lei biddjojuvvon bušehtii.

Vuolláibáza poasttas 860 Dutkan, ovddideapmi, čielggadusat ja duodaštanruđat lea 660 618 ru, ja sivvan dasa lea go lea geavahuvvon eambo ruhta go lei poasttas.

Dan dihtii lea várrejuvvon 150 000 ru prošekta mihttui ja Sámi museaid dárboanalysaide. 195 000 ru fas prošektii Sámi dávviriid ruvttomáhccan Norgga álbmotmuseas.

Ođasmahttin-, hálldahus- ja girkodepartemeanta (OHD) ja Kulturdepartemeanta leat juolludan ruđaid sámegeiellaikkadeapmái mii čađahuvvo 2012:is. Soahpamuša bokte lea Nordlandsforskning ožžon vuosttaš oasi doarjagis 2011:is, nubbe oassi, 730 375 ruvno várrejuvvon 2012:ai.

Norut Alta AS lea álán guorahallat Sámi giellaguovddažiid, muhto barggut eai leat vel loahpahuvvon. Doarjaga vuosttaš oassi lea máksojuvvon 2011:is, nubbe oassi, 309 375 ru várrejuvvon 2012:ai.

Čilgehus 14 Sámeálbmotfoanda

	Čilgehus	Boadus d.r.	Buš 11	Erohus	%
-	Ohcanvuđot doarjagat	4 617 468	4 500 000	-117 468	-2,5 %
-	Ovvdian-, čielggadan- ja duodaštanruđat	1 000 000	1 000 000	0	0,0 %
	Submi	5 617 468	5 500 000	-117 468	-2,1 %

Ohcanvuđot doarjagat - Sámeálbmotfoanda

Poasta	Čilgehus	Boadus d.r.	Buš 11	Erohus	%
600	Giellaovddidandoaimbajut	915 979	1 200 000	284 021	31,0 %
600	Árbevirolaš máhttu - Duodaštan- ja gaskkustanpr	1 337 189	1 300 000	-37 189	-2,8 %
600	Girjjálašvuohta	2 364 300	2 000 000	-364 300	-15,4 %
Submi		4 617 468	4 500 000	-117 468	-2,5 %

Ovddidan-, čielggadan- ja duodaštanruđat - Sámeálbmotfoanda

Poasta	Čilgehus	Boadus d.r.	Buš 11	Erohus	%
601	Giellaprográmma	800 000	800 000	0	0,0 %
601	Árbevirolaš máhttu duodašteapmi ja gaskkusteapri	200 000	200 000	0	0,0 %
Submi		1 000 000	1 000 000	0	0,0 %

Sámeálbmotfoanda

Teaksta	Submi
Doarjjalohpádusat fámus 1/1-11	11 447 280
Bušeahhta 2011	5 500 000
Hálddus buohkanassii 2011	16 947 280
Máksojuvvon doarjagat	-9 620 248
Hálddus vel 31/12-2011 muttus	7 327 032
Doarjjalohpádusat fámus 31/12-2011	-7 444 500
Sámeálbmotfoanda boadus 2011	-117 468

Doarjjalohpádusat fámus 31/12-2011 ja máksojuvvon ruovttoluotta/gessojuvvo 2011:s

Jahki	Submi	%	Gess.ruovt	Máks.ruovt
2008	504 500	6,8 %	55 000	0
2009	1 484 000	19,9 %	268 121	0
2010	1 972 000	26,5 %	56 412	0
2011	3 484 000	46,8 %	100 000	0
Submi	7 444 500	100,0 %	479 533	0

Poasttas sámiálbmotfoanddas lea 117 468 ruvdnosaš vuolláibáza. Vuolláibáza bohtá das go lea geavahuvvon eambbo ruhta go lei poasttas. 479 533 ruvdnosaš doarjja lea juogo gessojuvvon ruovttoluotta dahje lea ruovttoluotta máksojuvvon go proševttat eai leat čađahuvvon. 7 444 500 ru várrejuvvo gustovaš juolludusaide mat leat juovlamánu 31. b. 2011 muttus. Dát leat juolluduvvon doarjjalohpádusat doarjjaožžuide.

Reantoboáđut Sámeálbmotfoanda	Submi
Sámeálbmotfoanda/ruhta 31/12-11 muttus	77 535 664
Eretgesson Sámeálbmotfoandda kapitála	-75 000 000
2011 reantoboáđut	2 535 664

Sámeálbmotfoanda - Čadnojuvvonruđat	Submi
Girjejuvvon reantoboáđut 1/1-2011 muttus	16 752 467
2011 reantoboáđut	2 535 664
Geavahuvvon 2011:s Sámeálbmotfoanddas	-5 617 468
Reantoboáđut buohkanassii 31/12-2011 muttus	13 670 664

Čilgehus 15 Politihkalaš dási doaibmagolut

Čilgehus	Boadus d.r.	Buš 11	Erohus	%
Sámedikki- dievasčoahkkin,joavkkut, komite	9 255 078	9 300 000	44 922	0,5 %
Sámedikki dievasčoahkkinjođihangoddi	1 900 202	2 012 000	111 799	5,6 %
Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi	340 620	500 000	159 380	31,9 %
Sámi parlamentáralaš ráđđi	413 390	500 000	86 610	17,3 %
Sámediggeráđđi	8 627 559	8 487 000	-140 559	-1,7 %
Sámedikki giellastivra	102 711	350 000	247 289	70,7 %
Sámi giellalávdegoddi	838 620	500 000	-338 620	-67,7 %
Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi	271 400	325 000	53 600	16,5 %
Politihkalaš dási doaimma submi	21 749 579	21 973 999	224 420	1,0 %

Politihkalaš doaibmadási doaibmagoluin lea 224 420 ruvdnosaš badjelbáza.

Sámedikki dievasčoahkkima, Sámedikki fágalávdegottiid ja Sámedikki joavkkuid golut leat biddjojuvvon seamma postii. 44 922 ruvdnosaš badjelbáza bohtá vuosttažettiin das go leat leamaš uhcit doaimmat go dan mii lei eaktuduvvon.

Sámedikki dievasčoahkkinjođihangotti, Sámedikki bearráigeahččanlávdegotti, Sámi parlamentáralaš ráđi, Sámedikki giellastivrra ja Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegotti badjebáhcagat bohtet vuosttažettiin das go leat leamaš uhcit doaimmat go dan mii lei eaktuduvvon.

Sámediggerádis lea vuollebáza 140 559 ruvnno. Sivva lea go doaimmat leat leamaš eambbo go mii lei eaktuduvvon.

Vuollebáza sámi giellalávdegottis lea 338 620 ruvnno, ja sivvan dasa lea go leat leamaš eambbo doaimmat jođus go eaktuduvvon.

Čilgehus 16 Hálldahusa doaibmagolut

Čilgehus	Boadus d.r.	Buš 11	Erohus	%
Hálldahusa goaibmagolut	91 065 615	90 560 000	-505 616	-0,6 %
Submi	91 065 615	90 560 000	-505 616	-0,6 %

Hálldahusa rehketdoallu čájeha ahte lea 505 616 ruvdnosaš vuollebáza bušehta ektui. Ruhta lea várrejuvvon áigodatlaš goluide ja sisabođuide, geahča čilgehusaid 21 ja 22.

Lea maid várrejuvvon 1 445 000 ru Sámivisttiid registrerenbargguide mat joatkašuvvet 2012:is. Riksantikvára juolludii Sámediggái 2 000 000 ru dán prošeaktii 2011:is.

281 250 ru lea várrejuvvon Sámediggevisu bajásdoallamii 2011:is. Ollislaš várrejuvmi juovlamánu 31. b. 2011 muttus lea dál 3 865 846 ru Sámediggevisu boahhteáiggi bajásdoallan- ja divodangoluide, geahča čilgehusaid 21.

Čilgehus 17 Sierra prošavttat

Čilgehus	Boadus d.r.	Buš 11	Erohus	%
Buoret bálvalus geavaheaddjiide	3 440 350	1 600 000	-1 840 350	-115,0 %
Kvalitehtaovddideapmi vuodđoahpahas	2 000 000	2 000 000	0	0,0 %
Sámi korrektuvraprogramma - Divvun	-861 774	0	861 774	-
Njávdáma ortodoksa hávdesadji nuortasámiisiddas	502 418	600 000	97 583	16,3 %
Kvalitehtaovddideapmi sámi mánáidgárddiin	316 254	300 000	-16 254	-5,4 %
Ovdaprošeakta Beaivváš Sámi Našunálateáhtera teáhtervis	1 000 000	500 000	-500 000	-100,0 %
Submi	6 397 248	5 000 000	-1 397 248	-27,9 %

Sierra prošavttaid rehketdoallu čájeha 1 397 248 ruvdnosaš vuolláibáhca bušehta ektui.

Vuolláibáza poasttas Buoret bálvalus geavaheddjiide boahča das go lea geavahuvvon eambo ruhta bušehta ektui.

Máhtodepartemeanta (MD) juolludii juovlamánu 2011 1 821 000 ru Sámediggái gelbbolašvuodaovdáneapmái sámi skuvllas. Juolludeapmi lea bidjon postii Gelbbolašvuodaovdáneapmi sámi skuvllas ja várrejuvvo 2012:ai. Dasa lassin lea 2 000 000 ru mii juolluduvvui seammá prošeaktii 2010:is várrejuvvon ja juolluduvvon Sámi lohanguovddažii Sámi allaskuvllas.

Ruđat poasttain Sámi korrektuvraprogramma – Divvun ja Njávdáma ortodoksa hávdesadji nuortasámiisiddas eai leat geavahuvvon ja nu lea badjelbáza.

Sivvan vuollebáhcais poasttas Kvalitehtaovddideamis sámi mánáidgárddiin ledje stuorat golut bušehta ektui.

Ovdaprošeakta Ođđa teáhtervistti Beaivváš Sámi Našunálateáhterii garvvistuvvui 2011:is vuolláibáhcais. Statsbygg lea doaimmahan bargguid Sámedikki gohččuma mielde earet viessosajibargguid. Sámediggi lea ožžon viessohuksenprogámma. Sámediggi ja kulturdepartemeanta galgá dohkkehit prošavtta nu ahte sáhtta geavahit dán stáhtabušehta oktavuodas. 500 000 ru lea

várrejuvvon Sámedikki 2012 bušeahtas. Dát ruđaid sáhtta geavahit eará doaimmaide jus dan mearrida bušeahta dárkkisteami oktavuodas 2012:is.

Čilgehus 18 Ruđalaš opodat

Ruđalaš vuodđorusttegiid spesifiseren	Beløp
Beaivvaš Sámi Teáhtera ossosat	1,00
Senter for Nordlige Folk AS ossosat	1,00
Ruđalaš vuodđorusttegiid submi	2,00

Sámediggi eaiggádušša dáid ossosiid:

- Beaivvaš Sámi Našunálateáhter, oktiibuot 40 000 ru
(40 ossosa á 1 000 ru)
- Davvi álbmogiid guovddáš OS, oktiibuot 1 308 000 ru
(6 540 ossosa á 200 ru)

Beaivvaš ossodagaid lea Sámediggi ožžon Kulturdepartemeantas nuvttá ja Senter for Nordlige Folk AS ossosiid ostii Sámediggi 2009:is.

Goappaš institušuvnnat leabba sámi kulturinstitušuvnnat, gos eanas doaimmat leat ruhtaduvvan almmolaš ruđaiguin ja Sámediggi lea okta ruhtadeaddji.

Institušuvnnaid ulbmi ii leat gávppálaš, muhto

- Čalmmustahttit sámi kultuvrra ja doaibmat lávdiin gos sámi kultureallin ovdána
- Doaibmat lávdiin gos sámi kultuvrra boahatá oidnosii ja gos sámi kultuvra gaskkustuvvo, ja gos sámi giella gullo ja geavahuvvo

Daid duogáš dieđuiguin biddjo arvu ossosiin ruvdnui.

Čilgehus 19 Kunddargáibádusat

Kunddargáibádusaid spesifiseren	Submi
Dábálaš kunddargáibádusat	314 284
Gáibádus departameantaidguin - BSD: Sámeálbmofoandda 2011 reanttut	2 535 664
Submi kunddargáibádusat	2 849 949

Čilgehus 20 Eará gáibádusat

Eará gáibádusaid spesifiseren	Submi
Mátke- ja bálkáovdaruhta	250 720
Eará gáibádusat	360 120
Submi eará gáibádusat	610 840

Čilgehus 21 Várrejummi Sámediggevistti bajásdoallamii

Eará guhkesáiggi vealggit	Submi
Várrejummi sámediggevistti bajásdoallamii	3 865 846
Submi eará guhkesáiggi vealggit	3 865 846

Čilgehus 22 Várrejumit muđui

Eará goluid spesifiseren	Meark.	Submi
Álggahuvvon, muhto eai gárvvistuvvon prošeavttat/bargu mii sirdojuvvo jahkái 2012:		
Matematihkkagirjjiid jorgaleami ja heiveheapmi	3	1 433 000
Dáiddamusea Kárášjogs	5	350 000
Giellaguovddáži árvvoštallan	13	309 375
Dutkan ja ovddideapmi, čielggadeamit ja duod.prošeavttat	13	1 075 375
Kvalitehtaovddideapmi vuodđooahpahas	17	3 821 600
Eará golut:		0
Iešguđetlágan goluid juohkin áigodagaide/golut rehkegiidda mat eai leat bohtán sisa 2011:s	15-16	3 373 471
Submi eará golut		10 362 821

Čilgehus 23 Iežaskapitála

Iežaskapitála	Submi
Iežaskapitála 31/12-2010	-13 046 290
Iežaskapitála 31/12-2011	-1 402 419
Iežaskapitála rievdadus	-11 643 871

Iežaskapitála rievdan vástida 2011 bohtosii/badjebáhcagii.